

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI

KENT İMGESİNİN KENTSEL BELLEKTEKİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ
AÇISINDAN İLLÜSTRASYON: ADANA ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Cihangir EKER

SANATTA YETERLİK TEZİ

ADANA / 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI

KENT İMGESİNİN KENTSEL BELLEKTEKİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ
AÇISINDAN İLLÜSTRASYON: ADANA ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Cihangir EKER

Danışman: Doç. Özgür AKTAŞ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Nimet KESER

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Beril ÖZMEN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ali Can METİN

Jüri Üyesi: Doç. Zafer LEHİMLER

SANATTA YETERLİK TEZİ

ADANA / 2023

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalında SANATTA YETERLİK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Özgür AKTAŞ
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Nimet KESER

Üye: Doç. Dr. Beril ÖZMEN

Üye: Doç. Dr. Ali Can METİN

Üye: Doç. Zafer LEHİMLER

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.
.../.../2023

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2023

Cihangir EKER

ÖZET

KENT İMGESİNİN KENTSEL BELLEKTEKİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN İLLÜSTRASYON: ADANA ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Cihangir EKER

Sanatta Yeterlik Tezi, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı

Danışman: Doç. Özgür AKTAŞ

Mayıs 2023, 106 sayfa

Bu çalışmanın amacı, kentsel imgenin kent belleğindeki sürdürülebilirliğinin illüstrasyon yoluyla nasıl sağlanabileceğini tartışarak bu doğrultuda illüstrasyon uygulamaları gerçekleştirmektir.

Kentler, bireylerin bir arada yaşadıkları ve ortak deneyimlerini paylaşarak yaşamlarını sürdürdükleri önemli mekanlardır. Kamusal olan bu mekanlarda bireyin gerçekleştirdiği her türlü tekil ve kolektif deneyim, o bireyin belleğinde deneyime ve mekana yönelik bir anıya dönüşür. Kolektif deneyimlerle bir öze sahip olmaya başlayan mekan böylelikle belleklerde de bir yer edinir ve kent belleği denilen büyük hafıza meydana gelir. Kentsel belleği oluşturan, temelde kente yönelik deneyimler ve imgelerdir. Söz konusu imgeler kente yönelik mekanlarda bulunan irili ufaklı pek çok kentsel bileşenin imgesidir. Kente yönelik bütüncül bir görüntünün meydana gelmesini sağlayan bu imgelerin toplamına da kent imgesi denilmektedir.

Kent imgesi, kent mekanında bulunan pek çok unsurdan oluşur. Mekanı şekillendiren temel unsurun kentte tasarlanmış olan yapılar olduğu varsayıldığında; bu unsurları mimari öğeler, kentsel donatı elemanları, toplu taşıma araçları ve görsel iletişim öğeleri olarak sayabilmek mümkündür. Mekanı oluşturan bütün bu tasarım unsurları kentin imgesini de oluştururlar. Ancak bu unsurların, her zaman kentteki konumlarında bulunmaya devam edebilmeleri söz konusu değildir: Kent mekanında gerçekleşecek değişim ve dönüşümler mekanı etkilediği gibi kentin imgesini de etkilemekte, dolayısıyla kentin belleği de değişime uğrayabilmektedir.

Bu çalışmada, söz konusu değişimlerin kentsel belleği dönüştürdüğü varsayımından hareketle kent imgesinin kent belleğinde sürdürülebilir olmasını sağlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ilgili kavramlara yönelik kuramsal tartışma yürütülmüş, Adana kent merkezinde kent imgesinin parçası olduğu düşünülen yapıların tespit edilmesi için görüşmeler gerçekleştirilmiş 8 adet illüstrasyon çalışması yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kent belleği, kent imgesi, illüstrasyon, sürdürülebilirlik, Adana.

ABSTRACT**ILLUSTRATION IN TERMS OF THE SUSTAINABILITY OF THE CITY
IMAGE IN URBAN MEMORY: A PRACTICE FOR ADANA****Cihangir EKER****Ph.D. Thesis, Department of Art and Design****Supervisor: Assoc. Prof. Özgür AKTAŞ****May 2023, 106 pages**

The aim of this study is to discuss how the sustainability of the urban image in the urban memory can be achieved through illustration, and in this direction, carrying out illustration applications for city of Adana.

Cities are important places where individuals live together and continue their lives by sharing their common experiences. Every single and collective experience of an individual in these public spaces turns into a memory about city space in that individual's memory. The space, which begins to have an essence with collective experiences, thus acquires a place in memories and become a great memory called urban memory. Basically, the urban memory occurs the experiences and images about the city. These images are the images of many urban components from the urban spaces. The sum of these images, which provide a holistic image of the city, is called the city image.

The elements that make up the image of the city consist of many elements in the urban space. Assuming that the basic element shaping the space is the buildings designed in the city; It is possible to count these elements as architectural elements, urban equipment elements, public transportation vehicles and visual communication elements. All these design elements that make up the space are not only forming the space of the city, but also creating the image of the city. However, it is not possible for these elements to keep their locations in the city all the time: Changes and transformations that will take place in the urban space affect not only the space, but also the image of the city, so the memory of the city may also change due to this situation.

In this study, it is aimed to keeping sustainable the image of the city in the urban memory, based on the assumption that changes in the city may transform urban memory. In this direction, a theoretical discussion was carried out on related concepts, interviews were conducted to determine the buildings that are thought to be part of the city image in Adana city center, and 8 illustrations were made in line with the interview data.

Keywords: City memory, City image, Illustration, Sustainability, Adana.

ÖN SÖZ

Yaptığım bu araştırmada, Adana'nın imgesinin bir parçası olduğunu belirlediğim kentsel mekanların ve yapıların illüstrasyonlarını yaparak bu imgelerin sürdürülebilir olarak varlığını devam ettirebilmesini ve geleceğe aktarılabilmesini hedefledim. Bu süreçte kent imgesi ve kent belleği gibi kavramlara yönelik bir kavramsal çerçeve oluşturmaya çalıştım, Adana'ya dair kentsel imgenin bir parçasına dönüşmüş olan yerleri belirleyebilmek adına şehirde yaşayan insanlarla görüşmeler gerçekleştirdim. Son olarak da belirlediğim mekanların illüstrasyonlarını izometrik bir perspektiften çizdim. Bu çalışmanın gelecekte yapacağım çalışmalar için bir başlangıç noktası olacağını düşünüyorum, ayrıca Adana'nın kent belleğine bir nebze olsun katkıda bulunabilmesini umuyorum.

Çalışma süreci boyunca en büyük desteği aldığım çok kıymetli hocam Doç. Özgür Aktaş'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Yapmış olduğu katkılarla bu çalışmanın şekillenmesinde büyük emeği olan sevgili hocam Prof. Dr. Nimet Keser'e ve tezin kent imgesi ile kent belleği konularının kavramsal çerçevesinin oluşturulması aşamaları başta olmak üzere çalışmanın tüm aşamalarında büyük katkıları olan kıymetli hocam Doç. Dr. Beril Özmen'e de çok teşekkür ediyorum. Çalışma süresince Adana ile ilgili ihtiyaç duyduğum çeşitli yazılı ve görsel dökümanları sağlama noktasında bana destek olan sevgili Caner Aygün'e de teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak, çalışma boyunca bana en büyük gücü ve cesareti veren sevgili eşim Selvi Bilgin Eker'e de sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Cihangir EKER

Adana, 2023

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
EKLER LİSTESİ.....	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Araştırma Problemi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Yöntem.....	4

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kentsel İmgeyle İlişkisi Açısından Kent Belleği.....	5
2.2. Kent İmgesi ve Unsurları.....	10
2.2.1. Mimari Yapılar	16
2.2.2. Kentsel Donatı Elemanları	19
2.2.3. Toplu Taşıma Araçları.....	22
2.2.4. Görsel İletişim Ögeleri	24
2.3. Kentsel İmgenin Sürdürülebilirliği	28
2.4. Kentsel İmgenin Kent Belleğinde Sürdürülebilirliği Açısından İllüstrasyon	30
2.5. Kentsel İmgenin Bellekte İllüstrasyon Yoluyla Temsili	34

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR VE UYGULAMA ÇALIŞMALARI

3.1. Veri Toplama ve Çalışma Grubu	41
--	----

3.2. Verilerin Analizi, Bulgular ve Yorumlar	42
3.2.1. Katılımcıların Adana Kentindeki Deneyimlerine Yönelik Bulgular	43
3.2.2. Katılımcıların Adana Kentinin İmgesine Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular	46
3.3. Adana Kent İmgesini Oluşturan Unsurların İllüstrasyon Yoluyla Resmedilmesi	53
3.3.1. Büyüksaat ve Kazancılar	53
3.3.2. Adana Tren İstasyonu	56
3.3.3. Adana Merkez Otogarı	60
3.3.4. Halkevi Binası (Adana Büyükşehir Belediyesi)	63
3.3.5. Şakirpaşa Havalimanı	66
3.3.6. Atatürk Parkı	69
3.3.7. Taş Köprü ve Çevresi	73
3.3.8. 5 Ocak Stadyumu.....	76

BÖLÜM IV

SONUÇ

KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	93
TABLolar.....	96

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Katılımcılara yöneltilen "Ne kadar süredir Adana’da ikamet etmektesiniz?" sorusuna ilişkin kodlar	96
Tablo 2. Katılımcılara yöneltilen "Adana kentinde ikamet ettiğiniz, bunun yanında genellikle zaman geçirdiğiniz semtler/mahalleler/bölgeler nerelerdir?" sorusuna ilişkin kodlar	96
Tablo 3. Katılımcılara yöneltilen "Adana kentinde yaşadığınız, gittiğiniz, zaman geçirdiğiniz semt ve bölgeleri düşündüğünüzde, o semt ve bölge ile özdeşleştiğini düşündüğünüz yapı ve yerler var mı? Varsa hangileri?" sorusuna ilişkin kodlar	97
Tablo 4. Katılımcılara yöneltilen "Adana kentinin genelini düşündüğünüzde; Adana’nın simgesel ve önemli olduğunu düşündüğünüz yapı ve mekanları olarak aklınıza gelen yerler hangileridir?" sorusuna ilişkin kodlar	101
Tablo 5. Katılımcılara yöneltilen “Bu mekan yıkılırsa/işlevini yitirirse/kaderine terk edilirse, Adana bir parçasını kaybeder” diye düşündüğünüz yapı ve mekanlar var mı? Varsa hangileri için böyle düşünüyorsunuz?” sorusuna ilişkin kodlar.....	104
Tablo 6. Katılımcılara yöneltilen “Adana’da halihazırda yıkılmış olan, ancak kentin bir parçası olduğunu ve yıkılmamış olması gerektiğini düşündüğünüz yapı veya yapılar var mı? Varsa hangileri?” sorusuna ilişkin kodlar.....	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Kevin Lynch'in kentsel algılama unsurlarını gösteren illüstrasyon	14
Şekil 2. Avustralya'nın Sydney kentinde bulunan Opera Binası, 1973	17
Şekil 3. Fransa'nın Paris Kentinde bulunan La Grande Arche, 1989	17
Şekil 4. Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul	19
Şekil 5. Londra kentinde bulunan kırmızı telefon kulübesi	20
Şekil 6. Adana'da bulunan meydan saati (Küçük Saat)	21
Şekil 7. Beyoğlu tramvayı	24
Şekil 8. Londra çift katlı otobüsü	24
Şekil 9. İstanbul kentinin yönlendirme grafiklerine bir örnek.....	25
Şekil 10. Londra Metrosu için Harry Beck tasarlanan infografik çalışması	26
Şekil 11. Adana Ali Münif Caddesi üzerinde yapılan sağlıklılaştırma çalışması sonrası tabelalar	27
Şekil 12. İstanbul kenti için yapılmış bir poster.....	36
Şekil 13. Londra kenti için yapılmış bir poster	36
Şekil 14. Sydney kenti için yapılmış bir poster.....	36
Şekil 15. Paris kenti için yapılmış bir poster.....	36
Şekil 16. Starbucks Adana bardağı	37
Şekil 17. 5 milyon Türk Lirası banknotu.....	37
Şekil 18. Grand Budapest Hotel, Thibaud Herem, 90x95 cm, 2014.	38
Şekil 19. Michelin House, Thibaud Herem	38
Şekil 20. Fractal İstanbul - Pandemi, Tarık Tolunay, 2020.....	39
Şekil 21. Katılımcıların 2. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu	44
Şekil 22. Katılımcıların 3. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu	45
Şekil 23. Katılımcıların 4. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu	47
Şekil 24. Katılımcıların 5. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu	49
Şekil 25. Katılımcıların 6. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu	51
Şekil 26. Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2021	54
Şekil 27. Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon'dan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	55
Şekil 28. Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon'dan	

detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	55
Şekil 29. Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon'dan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	56
Şekil 30. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2021	58
Şekil 31. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	58
Şekil 32. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	59
Şekil 33. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	59
Şekil 34. Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamiyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2021	61
Şekil 35. Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamiyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	61
Şekil 36. Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamiyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	62
Şekil 37. Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamiyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021	62
Şekil 38. Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.	64
Şekil 39. Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	65
Şekil 40. Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	65
Şekil 41. Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	66
Şekil 42. Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022	67
Şekil 43. Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	68
Şekil 44. Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	68

Şekil 45. Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	69
Şekil 46. Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.....	71
Şekil 47. Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	71
Şekil 48. Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	72
Şekil 49. Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	72
Şekil 50. Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.....	74
Şekil 51. Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	75
Şekil 52. Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	75
Şekil 53. Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	76
Şekil 54. Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022	78
Şekil 55. Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	78
Şekil 56. Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	79
Şekil 57. Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022	79
Şekil 58. Çalışma kapsamında yapılan illüstrasyonun kentteki yerlerini gösteren harita.	80

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1. Yarı yapılandırılmış görüşme formu.....	93
EK 2. Etik kurul onay belgesi ve eki	94

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Modern insanın barınma, çalışma, eğlenme, boş zaman değerlendirme gibi pek çok yaşamsal faaliyetini gerçekleştirdiği büyük ve kolektif yaşam alanları, kent olarak adlandırılmaktadır. Tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış mekanlar olarak da (Aslanoğlu, 2000, sf. 13) tanımlanan kentler, özellikle sanayileşme ile birlikte Avrupa başta olmak üzere bütün dünyada giderek büyümüş, gelişmiş ve karmaşıklaşmıştır. Büyüyen ve büyümeye devam eden günümüz kentlerinde kent yaşamının bir getirisi olarak pek çok kentsel unsur ortaya çıkmıştır. Apartmanlar, iş merkezleri, sanayi bölgeleri, meydanlar, çarşılar, parklar, yollar, toplu taşıma araçları, kentsel mobilyalar, ibadet yerleri, yönlendirme levhaları, dükkanlar ve peyzajlar gibi pek çok unsur, günümüz kentlerini oluşturan vazgeçilmez elemanlar olarak toplumun ihtiyaçlarını karşılamakta ve bu unsurların bir aradalığıyla "kent imgesi" denilen kavram ortaya çıkmaktadır.

İmge'nin, "dış dünyadaki nesnelerin zihinsel resim, kopya ya da tasarımı" veya "varolan şeylerin, zihinde oluşan sureti" (Cevizci, 2000) şeklinde tanımlanmasından hareketle, kent imgesini, bireyin zihninde oluşturduğu kente ilişkin görüntü bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Kentteki pek çok bileşenin bir aradalığından meydana gelen ve bireyin deneyimleriyle şekillenen kent imgesinin bu unsurları, Lynch'a göre beş ana başlık altında toplanabilmektedir. Lynch bu ana başlıkları yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak sıralamaktadır (2016, s. 51). Bu öğelerin kimisi kentin büyümesiyle ve yayılmasıyla doğru orantılı olarak zamanla belirginleşmekte veya doğal olarak kent alanında halihazırda var olabilmekteyken (kenarlar ve sınırlar, bölgeler, düğüm ve odak noktaları), kimisi de birer tasarım ürünü olarak (işaret öğeleri) kentte yerini almakta ve kent imgesinin bir elemanı haline gelebilmektedir.

Üç boyutlu kent mekanını oluşturan apartman, belediye binası, ofis, havalimanı, istasyon, saat kulesi, alışveriş merkezi gibi mimari yapılar; mimari tasarım ürünü olmaları ve ayırt edici özellikler taşıyabilmeleri (büyüklük, seçilebilirlik vb.) bakımından birer işaret ögesi görevi görebilmektedirler. Ayrıca bu yapılar, gerek tasarımları ve konumları, gerekse biçimi, dokusu, rengi ve malzemesi ile bulunduğu yerelliğe bir karakter kazandırmaktadır (Norberg-Schulz'dan akt. Ünlü, 2017, sf. 77). Yerin bu şekilde kendine özgülüğü ise "genius loci" denilen mekanın karakterini, kimliğini ve ruhunu oluşturmakta ve bu ruh, kentin fiziksel biçiminin üretilmesi ve dönüşüme uğraması süreçleri sonucu çeşitli dönemlerde değişikliğe de uğrayabilmektedir (Conzen'den akt. Ünlü, 2017, sf. 77). Söz konusu mimari yapıların uğradığı tadilat, yenileme veya yıkım gibi olaylar sonucu kent imgesiyle birlikte bireyin, dolayısıyla kentin belleği de bir dönüşüm geçirmektedir.

Bu dönüşüme karşın, kentin imgesinin, bireyin ve kentin belleğindeki yerinin kalıcılığını sağlamak; kentte yaşayanların kentle bağlarının ve "genius loci'nin" varlığının devamını sağlamakla yakın anlamlar taşımaktadır. Kentsel bellekte yer etmiş ve kent kimliğinin ayrılmaz parçaları olan mekanların sürekliliği de, "kentliler tarafından sahiplenilen kentler" anlamına gelebilmektedir (2017, sf. 93). Yaşayabileceği değişim ve dönüşümler dikkate alındığında, söz konusu mimari mekanların ve kentsel unsurların kent imgesi içerisinde varoluşunu sürdürmenin ve bu mekanların kent belleğindeki yerlerini korumanın fotoğraf, yazılı metin, resim, gravür, belgesel, animasyon, 3D haritalama ve illüstrasyon gibi çeşitli yöntemleri vardır. Ancak illüstrasyon; benzersiz ve özgün bir anlatım biçimi olması, ruh halini ya da bir anı özetleyebilmesi ve ürünün (konunun) geçmişini, derinliğini ve anlamını aktarmak için bir hikâye anlatabilmesi (Gedik, 2017, sf.15) gibi imkanlar sunmasıyla, diğer anlatım ve belgeleme yöntemlerinden farklı bir konuma sahiptir. İllüstrasyonun, ele aldığı konuyu kolayca kavratıp benimsetebilmesi, ayrıca içerdiği resimsel değerlerin sanatçının özgün karakteriyle kaynaşarak seyircide estetik bir haz uyandırması (Atabey, 2010, sf. 31) gibi özellikleriyle de; kent imgesinin geleceğe aktarılabilmesini sağlamak, kent belleğine katkıda bulunmak ve mekanın ruhunun korunmasını sağlamak açısından etkili bir yöntem olacağı düşünülmektedir.

1.1.Araştırma Problemi

Tıpkı insan gibi kentler de yaşayan, canlı yapılardır. Değişimin ve dönüşümün kaçınılmaz olduğu kentlerin kendisi gibi imgesi de, kentteki değişimlerden etkilenmektedir. Bu etkileniş hem kentin imgesine, hem belleğine yansımaktadır. Kentte yaşayan bireylerin yarattığı, deneyimlediği ve yaşanmışlıklar sonucu belleklerine yerleştirdiği kentsel mekanı oluşturan unsurların, kent imgesinde önemli bir yeri vardır. Kent imgesini de oluşturan bu tasarım ürünlerinin kent belleğindeki yerinin sürdürülebilirliğini sağlamak, bu tez çalışmasının temel sorunudur. Bu açıklamalar ışığında araştırmanın temel problemi, "Kent imgesinin parçası haline dönüşen yapıların kent belleğindeki sürdürülebilirliği illüstrasyon yoluyla nasıl sağlanabilir?" olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; tasarımı, konumu, bireysel ve toplumsal deneyimlerle ilişkisi gibi nitelikleri sonucu kent imgesinin bir parçası haline dönüşmüş olan yapı ve mekanların, illüstrasyon yoluyla kent belleğindeki yerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bunun yanında araştırmanın, Adana kenti bağlamında yapılacak olan mimari, sosyal-kültürel araştırmalar ve derlemelere de katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kent belleği, kent imgesi ve kent imgesinin kent belleğindeki sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla illüstrasyon konuları üzerine yapılan araştırmaların, illüstrasyonun kentsel imge bağlamında kentin belleğine yapacağı katkının anlaşılması noktasında önemli olacağı düşünülmektedir.

Yapılacak olan çalışmayla birlikte kentsel imge niteliği taşıyan unsurların belirlenerek kentin belleğine bu imgelerin dahil edilmesi ve geleceğe aktarılması

noktasında illüstrasyon yönteminin sağlayabileceği katkıların daha anlaşılabilir olmasının da önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan tartışma bölümleri; kent belleği, kent imgesi ve illüstrasyon ana başlıkları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İllüstrasyonları yapılmak üzere seçilecek olan kentsel mekanlar Adana kent merkezi ile sınırlandırılmış, görüşme yapılacak katılımcılar bu doğrultuda seçilmiştir.

1.5. Yöntem

Yapılan bu çalışma, kentsel imgenin kent belleğindeki sürdürülebilirliğini illüstrasyon yoluyla gerçekleştirmeyi hedeflemesi açısından uygulama odaklı bir çalışmadır. Çalışmada ilk olarak kuramsal bir tartışma yürütmek adına literatür taraması yapılmıştır. Ardından, kent mekanındaki kentsel imge unsuruna dönüşmüş olan yerleri tespit edebilmek için 10 adet katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir ve bu görüşmelere ait veriler tezin 3. bölümünde verilmiştir. Son olarak, görüşme sonuçlarından elde edilen veriler doğrultusunda seçilen 8 adet kentsel mekanın izometrik perspektiften dijital illüstrasyon uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kentsel İmgeyle İlişkisi Açısından Kent Belleği

"Hatırlamak", "anımsamak", "saklamak" ve hatta "unutmak" gibi eylemlerle ilişkisi çerçevesinde tanımlanan ve açıklanan bellek kavramı, tarih ve çevreyle - bireysel ve toplumsal açıdan- kurduğu etkileşim nedeniyle kent belleği kavramının temelini oluşturmaktadır. Bellek kavramı, özünde geçmiş yaşantılardan öğrenilmiş şeyleri akılda tutabilme gücüne (Balkış Baymur, 2014, s. 189) işaret eder. Buradaki "şeyler" ise anılar, bilgiler, imajlar, fiziksel ve bilişsel becerileri kapsamaktadır. Bir şeyi deneyimlediğimizde onunla ilgili bilgileri belleğimize kaydederiz.

Belleğin; biyolojik açıdan hayatta kalmamızı ve çevreye uyumumuzu sağlayan hayati işlevi ile, duyularımızdan gelen izlenimleri ihtiyaç, beklenti ve hedeflerimiz doğrultusunda dönüştüren psikolojik bir yaşantı olması gibi iki temel boyutu vardır. Bu iki temel boyutundan ötürü bellek, psikoloji kadar nöroloji, biyoloji, fizyoloji, genetik ve sosyoloji gibi bilim dallarının da ilgisini çekmiş ve bu bilim dalları çerçevesinde çeşitli sınıflandırmalar altında açıklanmıştır (Cangöz, 2005). Ancak kent belleği kavramıyla da yakından ilişkisi olması bakımından, "kolektif hafıza" kavramını geliştirmiş olan Fransız sosyolog Maurice Halbwachs'ın bellek üzerine yapmış olduğu çalışmalar, bu araştırma noktasında özel bir önem taşımaktadır.

Halbwachs'ın bellek üzerine yapmış olduğu çalışmalardaki temel sav, belleğin bireysel bellek dahi olsa sosyal ve toplumsal koşullara bağlı olarak var olduğudur. "Halbwachs, belleği biyolojik açıdan, yani nöroloji ve beyin fizyolojisi açısından ele almaz, bunun yerine bireysel bir belleğin oluşması ve korunması için şart olan sosyal çerçeveyi koyar" (Koç, 2017, s. 249). Ona göre bireyin belleğindeki tüm anılar kolektiftir; anılar bireyin tek başına katıldığı olaylar ve gördüğü şeyler hakkında olsalar dahi başkaları tarafından kişiye hatırlatılır. Öyle ki birey aslında kendi evinde bile yalnız değildir. Çünkü evde bulunduğu zaman dilimi içinde dâhi düşünce ve hareketleri toplumsal bir varlık olmasının tabiatıyla açıklanır ve bu nedenle bir an bile

belirli bir topluluğun içine hapsolmaktan kurtulamaz (Halbwachs, 2018, s. 43). Paul Connerton da, ne kadar kişisel olursa olsun, her bellek yoklama işinin bir ilişki içerisinde gerçekleşebileceği söylemiyle Halbwachs'ın düşüncesini destekler. Connerton'a göre yalnızca bizim tanık olduğumuz olayları anımsamamız, hatta dile getirilmemiş olarak duran düşünceleri ve duyguları anımsamamız dahi söz konusu ilişki içinde gerçekleşmektedir (Connerton, 1999, s. 60). Halbwachs ve Connerton'ın, bellek üzerine yapmış olduğu çalışmalarda ortak nokta, bireyin sahip olduğu belleğin, içinde yaşadığı sosyal ortam ve grup tarafından var edilmesidir.

Jan Assmann, bellek üzerine yapmış olduğu çalışmalarda bireysel bellekten ve onun bir çerçeveye bağlılığından bahseder. Belleğin her zaman bir bireye "ait" olduğunu, ancak bu belleğin toplumsal olarak belirlendiğini söyleyen Assmann belleği, birey açısından kişinin çeşitli grup belleklerine katılımı sonucu oluşan çok katmanlı bir yığılma olarak tanımlar (Assmann, 2001). *Geçmiş Kullanma Kılavuzu* adlı eserinde Enzo Traverso (2009) da hem bireysel hem de kolektif bellekten bahseder. Ancak o daha çok belleğin zamansallığı üzerinde yoğunlaşır. Enzo Traverso, insan topluluklarının her zaman kolektif bir belleğe sahip olduğunu ve ritler, seremoniler, hatta politikalar aracılığıyla bunu sürdürdüklerini (2009, s. 5) söyler. Bu etkinliklerin topluluklar tarafından gerçekleştirilmesi sonucu kolektif belleğin sürdürülebilirliği oluşu da, bir anlamda Halbwachs'ın "bireysel belleğin kolektif bellekten destek alması" durumuyla örtüşür.

Bireysel belleğin, dolayısıyla kolektif belleğin canlılığının sürdürülebilmesi için belleğin bireyin dahil olduğu gruba ve gruplara ihtiyacı vardır. Ancak bu grupların ve bu gruplarla yaşanan deneyimlerin varlığı söz konusu devamlılık için tek başına yeterli değildir. Bireyin toplumsal olarak yaşadığı deneyimlerin tamamının gerçekleşmiş olduğu mekanlar da bu canlılığın sürdürülebilmesinde önemli bir yere sahiptir. Pierre Nora, *Hafıza Mekanları* adını verdiği kitabında bu mekanları tanımlamakta ve sınırlarını çizmektedir. Nora, hafıza mekanları kavramının tanımını "insanların iradesiyle ya da zamanın işleyişiyle, herhangi bir topluluğun ortak hafıza malına ait simgesel öge haline getirdiği maddi ya da fikri düzendeki her anlamlı birim" olarak yapar (Nora, 2006, s. 171). Nora'nın maddi düzendeki birimlerden kastı kentte bulunan mimari yapı, meydan, sınır ve yol gibi fiziksel yapıları kapsarken, fikri

düzendeki birimlerden kastı ise kentte kolektif olarak deneyimlenmiş tören, anma, eylem, pazar yerleri veya festival gibi, geçici kamusal alanlar olarak da niteleyebileceğimiz çeşitli faaliyetleri kapsar. Nora bu ikili ayrımı hafıza yerinin iki tür gerçeklik düzeninin iç içeliği olarak niteler ve hafıza yeri kavramının da hem fiziksel nesneleri, hem de sembolik nesneleri ortak "bir şeyleri" olduğu temeli üzerinde kavramayı amaçladığını aktarır (2006, s. 171). Dolayısıyla hafıza mekanları kavramı her ne kadar iki ayrı biçim halinde tanımlanıyor olsa da, bu iki biçim birbiriyle iç içe geçmiş bir ilişki halindedirler. Kentin fiziksel mekanı ve bu mekanda gerçekleşen periyodik pazarlar, sokak festivalleri ve çeşitli kolektif etkinlikler de kentin hafıza mekanlarını birlikte oluşturan unsurlardır.

Hafıza mekanları; birey, bireyin içinde yaşadığı topluluk ve bu topluluğun yaşamını sürdürdüğü ana mekan olan kent için çeşitli anlamlar ifade eder. Keskin, hafıza mekanlarının bireylerin içinde yaşadıkları topluluğun ya da ulusun bir parçası olarak hissetmeye başlamalarına da olanak tanıdığını söylemektedir (2014, s. 31). Birey, kentte gerçekleşen ve kolektif olarak deneyimlenen sembolik eylemlere dahil olduğunda yalnızca aidiyet duygusunu hissetmekle kalmaz. Hem bu eylemleri hem de bu eylemlerin gerçekleştiği mekanları belleğinde ilişkilendirir ve bu eylem ile mekan bireyin belleğinde eşleştirilerek bireyin uzun süreli belleğine kodlanmış olur (Öymen Özak ve Pulat Gökmen, 2009, s. 150). Bireysel belleğin sürekli olarak kolektif bellekten destek alıyor olması dikkate alındığında, gerçekleşen eylemlere dahil olarak bireyin kendi öz belleğine kentin hafıza mekanlarını kodlamasının aynı zamanda bu mekanların kolektif belleğe de kodlanması anlamına geldiğini söylemek mümkündür. Her nesil, her grup, her aile hatta her insanın, hafıza mekanlarını ve burada yaşamış oldukları deneyimleri bu şekilde belleklerine kodlamalarıyla kent belleği denilen büyük bellek türü (Öymen Özak, 2008, s. 43) meydana gelmektedir.

Kenti toplumsal hayatın sürdürüldüğü büyük ve kolektif yaşam alanları olarak tanımlamak mümkündür. Kentler insanların yaşama, beslenme, barınma, eğlenme, üretme gibi yaşamsal pek çok etkinliği bireysel veya toplumsal olarak gerçekleştirdiği mekanlardır. Gerek etkinliklerin kendisi, gerekse bu etkinliklerin gerçekleştirildiği yerler, kenti kent yapan en önemli unsurlardır.

"Kentın gündelik hayatıyla beraber şekillenen kent mek nları, kente ait rutin yaşam döngüsünün devam ettirildiği yerlerdir. Toplumdan topluma farklılık gösterebilen ve mek nı sürekli bir şekilde yeniden üreterek ona ait imgeleri de şekillendiren yaşam pratikleri, bu mek nlarda gerçekleştirilip, fiziksel mekânın kalıcılığı ölçüsünde kentın yaşam kültürünü oluşturur" (Al, 2011, s. 27).

EĞitim, sağlık, ulaşım, üretim, alışveriş gibi bireysel ve toplumsal pek çok ihtiya ın giderilmesi için fiziki yapılar ile gösteri, spor, festival veya yıldı n m  gibi çeşitli eylemleri ve faaliyetleri kapsayan sosyal yapılar, kentte yaşayan insanlarca oluşturulmakta ve kentın bir parçası olarak kente eklenmektedir. Bu eklenme sonucunda ise kentın kendisi ortaya çıkmaktadır.

Bireyin ger ekle tirmi  olduğu her türlü deneyim ve deneyimlerin gerçekleştiği mekanlar bireyin belleğinde bir yer edinir; kentın kolektif belleğinde de bu deneyimlerin yerleşmesine sebep olur. Kentle ilgili bu deneyimler ve aynı zamanda deneyimlerin gerçekleşmiş olduğu mekanlar, kolektif bir belleği ortaya çıkartan unsurlar olarak kente ait bir belleğin oluşmasına zemin hazırlarlar. Bu doğrultuda kenti oluşturan kolektif eylemlerin ve bu eylemlerin gerçekleştiği kamusal alanların¹, aynı zamanda kentın belleğinin de oluşmasını sağladığını söylemek mümkündür: Kente dair her unsur kent belleğinin bir parçasını oluşturmakta ve mekan üzerinde gelişen her sosyal ilişki de mekanın, yani kentın belleğine eklenmektedir (Levent'ten akt. Turan ve Yalçıner Coşkun, 2017, s. 58).

Perouse, kent belleği açısından mek nların tek ba larına belli bir anlamı olmayacağını, onları anlamlandıran ve  ekillendirenin bireysel ve toplumsal aktörler olduğunu aktarır ve kentsel belleğin, toplumsal bir inşa olduğundan bahseder (2008, s. 105). Elbette ki kentsel mekanlar tek ba larına var olamazlar: hem bu mekanların var olması, hem de bu mekanlarla ilgili bir "belleğin" oluşması için toplumsal boyutta bir etkileşime ihtiyaç vardır. Ancak unutulmamalıdır ki her türlü kolektif bellek,

¹ Kamusal alan, kentlinin tamamına açık olan, özel olmayan yaşam alanlarına işaret eden bir kavramdır. Aristoteles'e göre insanın kaderinde kendi gerçek doğasına uygun olarak yalnızca poliste ( ehirde) yaşayabileceği yazılıdır ve her yurttaş kendinin olan ( zel) ile kamusal olan şeklinde iki varoluş düzenine aittir (Bahçeci, 2018, s. 113). Kamusal alan kavramının ortaya çıkmasını burjuva toplumunun ortaya çıkmasıyla ilişkilendiren Habermas ise, kamusal alan kavramından "toplumsal yaşam içinde, kamuoyuna benzer bir şeyin olu turulabildiği, herkesin/tüm yurttaşların erişebildiği bir alan" olarak bahseder (Biçer Olgun, 2017, s. 45).

dolayısıyla kentsel bellek, mekansal bir çerçevede (Halbwachs, 2018, s. 174) vuku bulmaktadır. Bu nedenle de kent belleklerinin birçoğunun fiziksel oluşumlar ve izlerin çevresine gömülü olduğunu söylemek mümkündür (Öymen Özak, 2008, s. 42).

Kamusal alanlar, geçmiş, bugün ve gelecek arasında kurulan ilişkilerin en kritik bağlayıcı noktalarıdır. Geçmiş ile kurulan ilişki, gelecek ile kurulacak ilişki için de referans noktaları oluşturur. Dolayısıyla, bu alanlar kentler için kimlik kurucu noktalar olmasının ötesinde, o toplumun kolektif belleğini ve kentlilik bilincini yansıtan, özgün yaşam alanları olarak ortaya çıkmaktadırlar (Ekin Çalak, 2012, s. 36).

Kentler için kimlik kurucu, kentliler içinse ait oldukları topluluğun kolektif bilincini yansıtan ve aidiyet hissiyatını güçlendiren kamusal mekanların, bütün bu özellikleri kapsamında bir 'ruha' sahip olduğu söylenebilir. Christian Norberg-Schulz bu ruh'u "bir kentsel çevreye kimlik kazandıran, o çevrede yaşayan bireylerin doğrudan açıklayamadıkları, ancak varlığının farkında oldukları bir şey" (Norberg-Schulz'dan akt. Birol, 2007, s. 49) olarak ifade eder ve *genius loci*² kavramını kullanır. Aldo Rossi, mekanlar inşa edildikten sonra zaman içerisinde orada bir *genius loci*'nin geliştiğini söyler. "Yerel tanrı olarak da adlandırdığı bu öz, başka kaynaklarda 'kentin ruhu' olarak geçen kavramla da benzeşmektedir. Bu öz sayesinde, kenti yaşayan bir organizma gibi canlı tahayyül eden Rossi, dolayısıyla kent ve mimarlığı belleğin öznesi olarak yorumlamıştır" (Ekin Çalak, 2012, s. 35). Mekandaki bireysel ve toplumsal deneyimlerin sonucu olarak kent ve kentte bulunan mimari yapılar ile kentsel unsurlar, zaman içerisinde bir nevi "ruha" sahip olurlar. Bu ruh, kentteki mimari yapılar ve kentsel diğer unsurlarda görünür hale gelerek kentin sahip olduğu bir öze dönüşür. Bu öze sahip yapılar ve kentsel unsurlar, kent belleğinin en önemli yapıtaşları haline gelirler.

Kent mekanında, yani kamusal alanda bulunan ve toplumsal deneyim sonucu bir 'ruha' sahip olan bütün bu yapıların ve kentsel unsurların, kentin belleğinde bir yeri vardır. Tren istasyonları, meydanlar, tiyatro salonları, belediye binaları, önemli kamusal binalar, otobüs terminalleri, hatta kimi zaman bulvar ve caddeler ile bu yapıların çevresindeki diğer unsurlar, gerek kentin tarihine tanıklık etmelerinden,

² Genius loci kavramı, Antik Roma'lılarda kullanılan ve "yerin ruhu" anlamına gelen bir kavramdır. Bu kavram: Mekandaki her ögenin bir koruyucu ruhu olduğuna, mekan var oldukça o ruhun da var olduğuna ve bu ruhun mekanın kişiliğini tayin ettiğine işaret eder. (Norberg-Schulz, 1980).

gerek pek çok ortak deneyime ev sahipliği yapmalarından, gerekse kentsel ve tasarımları bakımından yapıldıkları dönemin izlerini taşımalarından ötürü kent belleği için önemlidirler. Kentsel belleğin parçalarına dönüşen bütün bu mekansal unsurların bir aradalığıyla, kente dair büyük bir imge; kent imgesi meydana gelir ve bu imge, kentsel belleğin oluşması ve geleceğe aktarılabilmesi açısından büyük bir önem arz etmektedir.

2.2. Kent İmgesi ve Unsurları

Kentte yaşayan bireylerin belleklerinde kentle ilgili pek çok şey vardır. Kent mekanında gerçekleştirilen her türlü deneyim, bireyin belleğinde yalnızca birer deneyim olarak değil, aynı zamanda bu deneyimle birlikte algılanan duyular olarak da yer edinir. Kentsel mekana özgü yapı ve alanlarda yaşanan deneyimlerden hareketle, bireyin belleğinde bu yapı ve alanların genel bir görüntüsü oluşur. Zihinde oluşturulan ve belleğe kaydedilen söz konusu görüntüleri imge olarak adlandırmak mümkündür.

İşaret anlamına gelen “im” sözcüğünden türeyen imge kelimesi, bir uyaran ile birlikte ya da uyaran olmaksızın bilinçte beliren nesne, olay, imaj anlamına gelmektedir (Bayav, 2009, s. 107). En önemli duyu organımız göz ile dış dünyadan aldığımız veriler, zeka ve sezgi gücüyle bilincimiz tarafından seçmeye uğrayarak belleğimizde bir imge olarak yer edinirler (Işıldak, 2008, s. 65). Bellekte imgelerin oluşması ve yer edinmesi noktasında kişisel deneyimler, görsel algılama süreçleri ve bu deneyimler ile süreçlerin gerçekleşmiş olduğu mekanlar da önemli bir yere sahiptir. Zira imgeler, insanların deneyimledikleri mekanlar sonucunda belleklerinde oluşmakta ve şekillenmektedirler (Bayav, 2009, s. 45). Yaşanılan bütün deneyimlerin gerçekleşmiş olduğu mekanlar ve bu mekanlarda bulunan şeyler, belleklerimizde birer imge olarak yer edinmeye başlarlar. Bu doğrultuda, mekanın algılanması ve deneyimlenmesi sonucu belleğimizde mekana dair oluşan yansımaları "mekansal imge" olarak adlandırmak mümkündür (Budak, 2018, s. 44). Diğer bütün imgeler gibi mekansal imgelerin de zihinde oluşabilmesi için, mekanın deneyimlenmesi ve algılanması gerekir. Kahvecioğlu (1998) mekansal imajın oluşumu üzerine yapmış

olduğu çalışmada, mekanın maddesel ve algısal boyutlarından bahseder. Buna göre mekanın maddesel boyutu mekanın maddesel olarak var olan boyutuna, algısal boyutu ise bireyin mekanla ilgili algısal süreçlerinin zihinsel aşamalarının sonucuna işaret etmektedir. Mekanın kendine ait maddesel bileşenleri ile mekanda gerçekleşen yaşamsal her türlü deneyim, bireyin mekansal algısını etkilemektedir. Dolayısıyla bireyin zihnindeki imgeler, aynı zamanda mekana dair imgeler, mekanın maddesel ve algısal boyutlarının etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Bu doğrultuda, yaşamımızın büyük bir çoğunluğunu geçirdiğimiz ve pek çok deneyimimizi gerçekleştirdiğimiz yer olan kent mekanı imgelerinin de aynı süreçler sonucu belleğimizde yer edindiğini söylemek mümkün olacaktır.

İmge'nin bireyin yaşantıları sonucu zihninde beliren soyut veya somut görüntü bütünü olduğundan hareketle; kent imgesinin de kentle ilişkili olarak var olan bir görüntü bütünü olduğunu söylemek mümkündür. Kentsel imge, ya da kent imgesi, hem bireysel hem de toplumsal bellekte kentle ilgili yer edinmiş olan görüntülerin bütününe işaret eder. Söz konusu kentsel görüntülerin oluşması için gerekli olan iki temel unsur ise mekan ve deneyimdir. Zira kent imgesi, çevre ve insan arasındaki etkileşimde duyum, algı ve biliş süreçlerini barındıran, ayrıca çevrenin deneyimlenmesi ile zihinde oluşan (Eraydın, 2016, s. 832) bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyin kent mekanında yaşamış olduğu her türlü deneyim, onun belleğinde bir yer edinir. Ancak bu deneyim salt kendi başına yer edinmez; deneyimin gerçekleşmiş olduğu mekanla ve mekanın görüntüsüyle bir arada belleğe işlenir. Bir anlamda kent imgesi, şehir ile gözlemci arasında meydana gelen süreci belirleyen, bireylerin bilgi, deneyim, duygu ve dışsal uyaranlarının bir sonucudur (Osóch ve Czaplińska, 2019, s.111). Bireyin kentte yaşamış olduğu her türlü tecrübe ve bu tecrübelerin gerçekleşmiş olduğu mekanlar, bireyin belleğinde kentle ilişkili imgelerin oluşmasına sebep olur. Aynı şey toplumsal bellek için de geçerlidir: Kentte yaşanmış olan konser, karnaval, yürüyüş, protestolar ve benzeri toplumsal bütün deneyimler kentlinin belleğinde yer edindiği gibi, bu deneyimlerin yaşanmış olduğu kentsel mekanlar da kentlinin belleğinde kente dair birer imge olarak yer edinirler. Kent mekanında, kentlinin yaşam pratiklerini kolaylaştırmak adına yapılmış irili ufaklı pek çok yapı

bulunur. Büyük peyzaj düzenlemeleri ve mimari yapılar gibi kentteki temizlik, aydınlanma, dinlenme benzeri ihtiyaçlara cevap veren kent mobilyaları da bu yapılar içerisine dahil edilebilmektedir. Aynı zamanda fiziksel çevremizin estetik elemanları durumunda olan sokak lambaları, direkler, çöp kutuları, işaret levhaları, reklam panoları ve vitrinler (Karadeniz Akman, 2010, s. 61); parklar, metro istasyonları, belediye binaları, okullar, dini yapılar ve evlerle birlikte, kentte bulunan tasarlanmış yapıların bütünü olarak kentsel imgeyi oluşturan unsurları meydana getirirler.

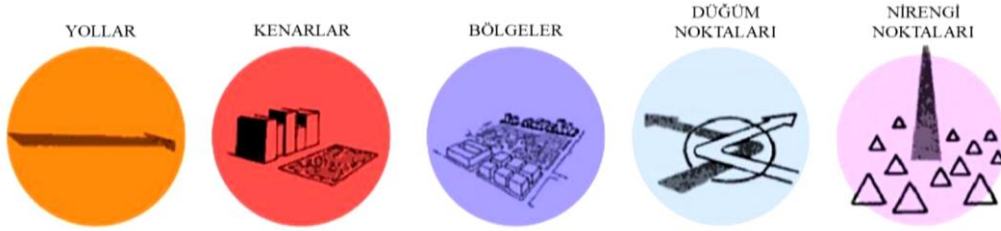
Kentsel imgenin oluşması noktasında bireyin ve kentte yaşayan toplumun deneyimleri ve mekanın kendisiyle birlikte, kentin yönetiminde söz sahibi olan yöneticilerin de etkisi vardır. "Kente yönelik üretilen sosyal, ekonomik ve kültürel politikalar, kent mekanını dönüştürdüğü gibi kentsel imgeyi de şekillendirir" (Şahin, 2018, s.99). Söz konusu politikalar sonucunda gerçekleştirilen her türlü etkinlik ve yaşanan her türlü dönüşüm kentte yeni bir durumun oluşmasına sebep olur. Dolayısıyla kentli yeni deneyimler gerçekleştirir, kent mekanı dönüşür; bütün bunlar kent imgesinin de şekillenmesine doğrudan etki ederler. Hem günümüze kadar korunabilmiş olan, hem de yeni tasarlanmış olan kentsel yapı ve unsurlar, kent mekanındaki varlıklarıyla kent imgesine dahil olabilmektedir: Kentte gerçekleştirilmiş olan her türlü fiziksel dönüşüm, kentin imgesini de dönüştürmektedir. Bu nedenle kentlinin ve kentte fiziksel dönüşüm noktasında söz sahibi olan yönetim mekanizmalarının şehir mekanında yapacağı her türlü müdahale, kentin imgesi üzerinde de etkisini gösterecektir. Bu yüzden kentsel imge haline gelmiş olan eski yapıların korunması ve sürdürülebilirliği için çaba gösterilmesi, kentsel imgenin korunabilmesi ve geleceğe aktarılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Zira kent basit bir taş ve beton meselesi değil, bir imgeler bütünüdür; kentsel girişimler bu imgeleri düşünmek durumundadır (Alver, 2012). Bu imgeler bütünü oluşturan unsurları geleceğe taşımak kadar, onların önemini anlamak, bu doğrultuda söz konusu unsurları tanımlamak ve üretmek de kentin imgesi açısından önemlidir.

Yaşamsal faaliyetlerin sürekli olarak devam ettiği akışkan bir yer olan kent mekanı, her zaman yeni kentsel unsurların üretildiği bir mekan olarak da varlığını devam ettirir. Üretilen bu yeni unsurlar, zaman içinde kentsel imgenin de bir parçası haline dönüşebilmektedir. Kimi zaman da kentlerde kentsel imge haline dönüşmesi

için yapı ve unsurlar tasarlanabilmektedir. "Sembolik binalar inşa etmek, dikkat toplamak ve kent mekanı için cazibe oluşturmak için birçok şehir tarafından yaygın olarak gerçekleştirilmektedir. Bu girişimin arkasındaki ana sebep, kent için tanımlanabilir bir imge oluşturmaktır" (Rıza, Doratlı ve Faslı, 2012, s. 294). Kentsel imge oluşturmak adına yapılmış sembol pek çok yapının yanında, zamanla kentsel imge haline dönüşmüş sembolik pek çok yapı ve unsur da, kent imgesi içinde önemli yerler edinirler. Bunun yanında toplumsal deneyim, bulunduğu lokasyon, seçilebilirlik gibi nedenlerden dolayı kentteki sıradan yapılar da zaman içinde kentsel bir imge haline dönüşebilmektedir. Kent imgesinin; mekanın algılanabilirliğini arttırması, o yerin diğer kentlerden ayrı kılınması ve bireyler için kentin anlamlı hale gelmesini sağlaması (Gürsürer, 2019, s. 20) gibi özellikleri düşünüldüğünde, kentte tasarlanacak olan her türlü yapı ve unsurun kent imgesi içindeki olası konumunun ve öneminin de göz önünde bulundurularak tasarlanmasının değeri daha da anlaşılmaktadır. Bu yüzden, kent mekanını ve imgesini oluşturan tasarım unsurlarının bilinmesi ve bunun farkında olunmasının, hem kent hem de imgesi açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Kent mekanının imgesini oluşturan unsurlar üzerine yapılan kavramsal çalışmalar, ilk olarak 1960'lı yılların başında görülmeye başlanmıştır. Kevin Lynch, kavramla aynı isimdeki çalışmasında kenti oluşturan imgeleri ve bu imgelerin oluşum sürecini değerlendirmiştir. "Kent İmgesi" adlı çalışmasında Lynch, iyi bir kent imgesinin oluşması için üç bileşene ihtiyaç duyulduğunu söyler: yapı, kimlik ve anlam bileşenleri. Söz konusu üç bileşenden yapı; fiziksel elemanların mekânsal ilişkilerini, kimlik; mekânın ayırt edici özelliğini, anlam ise fiziksel elemanlara ya da bütününe atfedilen anlamları göstermektedir (Eraydın, 2016, s. 833). Bu bileşenlerden kimlik ve anlam, bireyin kent mekanında gerçekleştirmiş olduğu bireysel ve toplumsal deneyimlerle ilişkilidirler. Yapı bileşeni ise kentin fiziki yapısını meydana getiren kentsel tasarımlar ve bu tasarımların kent mekanıyla olan ilişkisi olarak ifade edilebilir. Bu üç bileşen ayrı ayrı tanımlanabilir olsalar da kent imgesi söz konusu olduğunda tek tek değerlendirilemezler: Üç unsur iç içe ve bir arada bulunarak kentsel imgeyi belirler (Alver, 2012).

Kent planlama alanında bir klasik haline dönüşen ve bireylerin kent mekanını nasıl algıladığı hakkında bilgilerin sunulduğu (Hospers, 2009, s. 227) çalışmasında Lynch, kentin fiziksel yapısını, aynı zamanda imgesini oluşturan beş ana unsur belirlemiştir. Görsel algılama birimleri olarak da (Sağlık ve Kelkit, 2019, s. 65) ifade edilebilen bu unsurlar sırasıyla akslar, sınırlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri (nirengi noktaları) dir.

Şekil 1. Kevin Lynch'in kentsel algılama unsurlarını gösteren illüstrasyon. Kaynak: Sağlık, E., Kelkit, A. (2019). Kentsel kimlik bileşenlerinin kent kullanıcıları tarafından belirlenmesi: örnek kent Çanakkale. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5 (1), 63-79. Erişim tarihi: 05.07.2020

Bu unsurların başında gelen akslar (yollar), insanlar kent içinde hareket halindeyken kenti gözlemlediklerinden dolayı kentin algılandığı zeminlerdir ve pek çok kişinin imgesinde baskındırlar. Yol unsuruna sokaklar, yaya yolları, kanal ve demiryolları gibi çeşitli bütün yollar dahildir. Sınırlar (kenarlar) iki bölge arasında sınır işlevi gören, iki bölgeyi birbirinden ayıran kıyı, demiryolu ve gelişme bölgesi sınırları gibi unsurları kapsarlar. Bölgeler ise daha kapsamlıdır: bireyler psikolojik olarak bu alanların içine girdiklerini hissedebilirler ve ortak belirleyici karaktere sahiptirler. Düğüm noktaları denildiğinde ise, Lynch, etkileri kente yayılacak kadar büyük olan kavşak gibi kesişim noktalarından bahsetmiş olur. İşaret öğeleri ise kent içinde kolayca tanımlanabilen dağ, işaret levhası ve bina gibi yapıları kapsayan bir unsur olarak ifade edilebilirler (Lynch, 2016).

Lynch'in yapmış olduğu sınıflandırma çalışmasında görülebilen ilk nitelik, söz edilen imge unsurlarının yalnızca tek tek unsurlar olarak sınıflandırılmamış olmasıdır. Bu unsurlar bir tek işaret levhası olabilirken, ayrıca içine pek çok mimari yapı, yol ve kentsel donatı dahil olmuş kentsel bir bölge de olabilmektedir. Sembol haline gelmiş bir yapı işaret ögesi olarak kent imgesinin bir unsuru olabilirken, aynı zamanda mekanı saran/kaplayan/içeren bir mahalle, sokak veya tren yolu da kent imgesinin bir unsuru olarak değerlendirilebilmektedir.

Göze çarpan bir diğer özellik ise, Lynch'in kent imgesi unsurları üzerine yapmış olduğu sınıflandırmanın hem doğal, hem de tasarlanmış unsurları içeriyor olmasıdır. Örneğin Lynch'in sınıflandırmasında bir dağ, kentin dışında olsa bile, kent imgesinde bir yer edinmişse, bu kent için bir işaret ögesidir. Kentin içinden geçen, hatta belki kenti ikiye bölen bir nehir, kentte belirli bölgeleri ayırabileceğinden dolayı kentsel imge için bir sınır işlevi görür. Ancak aynı zamanda kentin önemli meydanlarında bulunan; gerek konumu, gerekse biçimi itibarıyla tasarlanmış bir nesne olan büyük bir heykel de, tıpkı bir dağ gibi, kent imgesinin bir işaret ögesi olabilir. Hem kendisi, hem de üzerindeki unsurlar itibarıyla tasarlanmış bir kentsel donatı olan bulvarlar veya caddeler, kendi başlarına kentsel bir imge unsuru olmalarının yanında, tıpkı nehir gibi bölgeleri birbirinden ayıran bir sınır ögesi olarak kent imgesinin unsurlarından biri olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum Lynch'in de ifade ettiği üzere, söz konusu kent imgesi unsurlarının birbirinden izole olmadığını, aksine devamlı olarak birbirlerinin üstünden ve içinden geçtiğini (2016, s. 54) göstermektedir.

Lynch'in kent imgesi ve öğeleri üzerine yapmış olduğu sınıflandırma, yapıldığı günden bu yana kent imgesi üzerine yapılmış olan pek çok çalışma için referans noktası olmuştur. Bireylerin belleğinde kente dair imgelerin oluşmasına sebep olan doğal ve yapay unsurlar gerek tek tek, gerekse belirli bütünler oluşturacak biçimde sınıflandırılmış ve açıklanmıştır. Ancak toplumsal bir üretim sonucu oluşan kent belleğinin en önemli parçalarından birinin kentte yapılan mekansal üretim olduğu (Ekenyazıcı ve Tulum, 2018, s.3) düşünüldüğünde; kentte yapılan bu üretimin kent belleğinin, dolayısıyla kent imgesinin de en önemli unsurlarından biri olduğu görülmekte, dolayısıyla kent imgesini oluşturan tasarım unsurlarının buna göre farklı bir perspektiften de ele alınabileceği düşünülmektedir.

Kentin tasarlanmış olan unsurları, aynı zamanda kentin yaşam alanlarını oluşturan unsurları olarak bireyin ve toplumun belleğinde kente dair bir imgenin de oluşmasını sağlar. Bu unsurlar büyük ve kapsamlı yapılar olabileceği gibi; küçük, ancak kentte bir devamlılığa sahip nesneler/tasarımlar da olabilmektedir. Kent mekanındaki en önemli yapısal unsur olan mimari yapılar; kentteki pek çok ihtiyacı karşılayan donatı elemanları; bilgi alışverişinin sürekliliğini sağlayan görsel tasarım unsurları ile; kentle özdeşleşebilen ve kente ait olan hareketli nesneler olarak toplu

taşıma araçları, kent mekanını oluşturan tasarım unsurları olarak kent mekanının, belleğinin ve imgesinin de oluşumunda önemli bir yere sahiptir.

2.2.1. Mimari Yapılar

Şehirlerin imgesini oluşturan, aynı zamanda şehirlerdeki en önemli gereksinimlerin karşılandığı kentsel tasarım unsurlarının başında, o şehirdeki mimari yapılar gelir. Barınma başta olmak üzere diğer pek çok yaşamsal faaliyetimiz, kentte inşa edilmiş olan mimari yapıların çatısı altında ya da etrafında gerçekleşir. Pek çok faaliyetin gerçekleşmiş olduğu mekanlar olmalarından, ayrıca kentlerin geçmişten gelen birikimlerinin bir parçası olmalarından dolayı, mimari yapıların kentin belleği ve imgesi için büyük bir önemi vardır.

"Tapınaklar, agoralar, forumlar, antifiyalar, hipodromlar, katedral, cami ya da kervansaraylar ayrı bir devrin toplumsal yapısını mekanda vurgulayan kentsel öğelerdir. Bu tür donatımsal yapılar ile, içinde yaratıldıkları toplumsal koşullar arasındaki yakın ilişki ortaya çıkmaktadır. Onlar, o devirlerden arda kalanlar, halen yaşadığımız kentlere o devirlerden mesaj iletirler. Bunlar günümüzde de kentlerimizin birer simgesidirler." (Çubuk vd. akt. Bakan ve Konuk, 1987, s. 12)

Kentlerde yer alan mimari yapıların; gerek tasarımları, gerek konumları, gerekse kentlinin paylaştıkları anılarda edindikleri yerleri dolayısıyla, kentin belleğini ve dolayısıyla imgesini oluşturmak noktasında kente katkısı büyüktür. Kentlerdeki mimari yapılar, kentleri simgeleyen yapılara dönüşebilmeleri bakımından da kentsel bir imgeye dönüşebilme potansiyeli yüksek olan yapılardır. Bu yüzden, kentin fiziksel yüzünü belirleyen ana bileşenin mimari yapılar olduğunu, ayrıca bir kimsenin kentin kimliğini algılamasındaki en etkili elemanın da mimari yapılar olabileceğini söylemek (Yayinoğlu ve Susar, 2008) yanlış olmayacaktır.

Birer tasarım ürünü olan mimari yapıların, kentin tarihsel birikimine ve belleğine olduğu kadar, kentin imgesine yapacağı etki de önemli olacaktır. Kentte inşa edilecek olan her yapının, kentin imgesiyle de ilişki kurması ve onun bir parçası olması; ya da kent mekanından kaldırılacak her yapının, aynı zamanda kentin imgesinden de silinebilmesi mümkündür. "Bir kentte yeni bir yapının yapılması, ya da o kentte var olan bir yapının ortadan kaldırılması, kentin özgün kimliğini etkiler; onu geliştirici ya da ona zarar verici nitelikte olabilir" (Kaypak, 2010, s. 380). Dolayısıyla kentte yıkılacak ya da inşa edilecek her mimari yapının tasarımı, kent mekanını ve kentin belleğini dönüştüreceği gibi kentin imgesinin dönüşmesine sebep olması da olasıdır. Kentin tarihsel birikimi, iklimi ve kentlinin yaşam biçimi kentte yapılacak olan mimarilerde etkisini gösterdiğinde, kentin imgesinin de bu durumdan yoğun bir biçimde etkileneceği açıktır. Tipik bir kent mimarisinin kentin kolaylıkla hatırlanmasını, fark edilmesini ve benzerlerinden ayırt edilmesini sağladığı (Yayınoglu ve Susar, 2008, s. 38) düşünüldüğünde; kentte etkisini olumlu anlamda gösterecek her türlü mimari girişimin kentin imgesini de şekillendirebileceğini söyleyemek mümkündür.

Şekil 2. Avustralya'nın Sydney kentinde bulunan Opera Binası, 1973 (solda). https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:The_Sydney_Opera_House_at_dusk.jpg (Erişim tarihi: 15.03.2020).

Şekil 3. Fransa'nın Paris Kentinde bulunan La Grande Arche, 1989 (sağda). <https://lagazette-ladefense.fr/2019/07/12/la-grande-arche-de-1989-a-2019/> (Erişim tarihi: 19.10.2020).

Şekil 2'de görülen Sydney Opera Binası ve Şekil 3'de görülen La Grande Arche, kentsel imgeye dönüşmüş olan mimari tasarım ürünleri olarak bu konuda en bilinen örneklerdendir. 1973 yılında tamamlandıktan sonra Sydney Opera Binası; muhteşem konumu ve güzelliği, özgünlüğü ile benzersizliği ve teknik yeniliği ile, uluslararası öneme sahip bir bina olarak kendini kanıtladı ve yapı Avustralya'da en çok

ziyaret edilen bina, ayrıca Sydney şehrinin sembolü haline geldi (Hale ve Macdonald, 2014). Kent silüetindeki ve kentsel imgedeki yeri dolayısıyla da büyük bir öneme sahip olan mimari yapı, ayrıca 2007 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne de alınmıştır. La Grande Arche ise 1989 yılında tamamlanmıştır, mimarı ise 1982 yılında açılan yarışmanın kazananı olan Johann Otto von Spreckelsen'dir. Uzmanlara göre "Louvre ve Arch de Triomphe ile eşit seviyede, yeni bir işaret yapı" olan La Grande Arche (Sklair, 2006); sahip olduğu ikonik tasarım itibarıyla hem inşa edildiği La Defense bölgesinin, hem de Paris kentinin kentsel mekanının ve imgesinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Kentte yapılan mimari bir ögenin kentin sembolü haline gelmesi ve aynı zamanda kentsel imgenin önemli bir tasarım unsuruna dönüşmesi açısından, söz konusu yapılar nitelikli birer örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentsel mekanın imgesel bir unsuruna dönüşmüş olan ve kentin belleğine kazınmış yapılar için verilebilecek bir başka örnek, 1969 yılında İstanbul'da inşa edilen ancak 2018 yılında yıkılarak yeni bir projeyle yeniden inşasına başlanılan Atatürk Kültür Merkezi'dir. Atatürk Kültür Merkezi (AKM); bulunduğu konumu, tasarımı ve bir buluşma noktasına dönüşmüş olması gibi özellikleriyle zaman içinde hem "Taksim Meydanı'nı tanımlayan bir işaret ögesine" (Ganiç, 2016, s. 82), hem de İstanbul kentinin belleğinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Ayrıca yapı; Kanlı 1 Mayıs ve Gezi Parkı Eylemleri gibi toplumsal olayların yaşanmış olduğu bir mekanda bulunması nedeniyle de "amaçlanmamış anıt" niteliği taşımaktadır (2016, s. 84). Tüm bu özellikler AKM'yi İstanbul kent imgesinin önemli bir parçası haline getirmektedir.

Şekil 4. Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul. <http://www.tmmob.org.tr/icerik/imo-ataturk-kultur-merkezini-akm-yikacaklarmis> (Erişim tarihi: 16.10.2020).

2.2.2. Kentsel Donatı Elemanları

Kent mekanında, kentlinin mekana dayalı yaşamsal ve gündelik ihtiyaçlarını giderebilmeleri amacıyla yerleştirilmiş pek çok mekansal öge bulunur. Bu ögeler kentsel donatı elemanları, ya da kent mobilyaları olarak adlandırılmaktadır. Erdem (1995, s. 128), kentsel donatı elemanlarını kişilerin dinlenme, eğlenme, oturma, gezinme, alışveriş, vb. ihtiyaç ve isteklerini rahat, güvenli ve konforlu bir ortamda karşılamalarını sağlamak amacıyla kamusal mekanlarda kullanılacak ögeler olarak tanımlamakta ve bunları taban elemanları (yer kaplamaları vb.), üst örtü elemanları (pergola, saçak, şemsiye vb.), perdeler ve çevreleme elemanları (duvar, çit v.b.), su elemanları (havuz, çeşme v.b.), kent mobilyaları (oturma, aydınlatma elemanı, çiçeklik, çöp kutusu, bariyer, iletişim ve yön panosu, sanatsal obje v.b.), çocuk oyun alanları spor alanları, teknik altyapı gerektiren ekipmanlar (durak, telefon kulübesi, büfe v.b.) olarak gruplandırmaktadır. Yapılan bu tanımda, kentsel donatı elemanlarının farklı biçimlerde sıralanmış olduğu ve bu sıralamalarda görsel iletişim öğelerine (tabela, yönlendirme tasarımları vb.) de yer verildiği görülse de, genel olarak bu elemanların kent mekanındaki kişisel ve toplumsal ihtiyaçlara yönelik tasarlanmış ve kent mekanına yerleştirilmiş olan kentsel mobilyalar olduklarını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu elemanlar görsel iletişim öğelerinden ayrı olarak, kentteki

oturma, aydınlanma, temizlik gibi ihtiyaçlara yönelik mekanda bulunan mobilya öğeleridirler.

Kentteki pek çok ihtiyaca yönelik tasarlanmış unsurlar olan kent mobilyalarının, bu ihtiyaçları karşılayanın yanında, kent için farklı anlamları da bulunmaktadır. Kentte, mekana dahil olan her bir öğenin, kent mekanının kimliğini desteklemek ya da yıpratmak gibi konularda bir rolü vardır. Dolayısıyla kent mekanına eklemlenecek olan tüm yapılar gibi, kentsel donatı elemanlarının da mekanın barındırdığı fonksiyonları desteklemesi ve mekanın ortak tasarım diline uygun olması beklenir (Aksu, 2012, s. 374). Mekana eklenecek olan her bir kentsel donatı elemanının, zamanla kentin kimliğine ve imgesine de eklemlenebilmesi mümkündür. Bu yüzden kentsel donatı elemanlarının öncelikle erişilebilir, ayırt edilebilir ve kentli tarafından kolaylıkla kullanılabilir olması, ancak aynı zamanda ölçü, biçim, doku ve renk bakımından bulundurulacakları mekânla uyumlu (Çoban ve Demir, 2014, s. 140) olması gerekmektedir. Birer tasarım ögesi olan kentsel donatı elemanlarının, bu imgeye dahil olacağının hesaba katılarak tasarlanması ve kente yerleştirilmesi, kentin imge bütünlüğü ve imgelenebilirliği açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Şekil 5. Londra kentinde bulunan kırmızı telefon kulübesi. <https://tr.depositphotos.com/26188519/stock-photo-bw-westminster-phone-box.html> (Erişim tarihi: 01.02.2023)

Londra kentinin sembollerinden biri haline dönüşmüş olan kırmızı telefon kulüpleri, kentsel imge unsuruna dönüşmüş bir kent mobilyası olarak en çok bilinen örnekler arasındadır. Günümüzde Londra kentiyle ilgili pek çok hediyelik eşya ve tasarım ögesi (afiş, kartpostal, kitapçık, bardak, t-shirt vb.) üzerinde bu kulüplerin imgesine rastlamak mümkündür. Bu kulüpler, bugün artık eskisi kadar ihtiyaç duyulmamasına ve kullanılmamasına karşın; rengi, formu ve özgünlüğü dolayısıyla Londra kentinin imgesi dahilinde vazgeçilmez bir kentsel tasarım unsuru olarak kenti sembolize etmeye devam etmektedir.

Şekil 6. Adana'da bulunan meydan saati (Küçük Saat).
<https://www.turkeycentral.com/gallery/image/9361-kucuk-saat-little-clock-district-adana/> (Erişim tarihi: 19.10.2020).

Adana ilinin Seyhan ilçesinde bulunan, kentin hem belleğinde hem de imgesinde önemli bir yere sahip olan Küçük Saat, kentsel imge unsuruna dönüşmüş olan donatı elemanlarına verilebilecek bir başka örnektir. Kentsel donatı unsurlarının önemli bir örneği olan saatler," insanlara zamanı hatırlatmanın yanında, bulundukları mekana da estetik değer katarlar" (Akyol, 2006, s. 53). Bulunduğu 5 Ocak Meydanı'na diğer ismini veren (meydan 'Küçüksaat' olarak da bilinmektedir) ve ismini İş Bankası'nın yaptırdığı kumbara biçimindeki saatten alan (Sertkaya ve Çolak, 2011, s. 102) donatı elemanı, aynı zamanda Adanalı'lar tarafından kentin en önemli kentsel nirengi noktalarından birisi olarak ifade edilmektedir (Duymuş, Altunkaya ve Ünal, 2018). Saatin isminin Küçüksaat olma sebebi ise, saatin kente yerleştirildiği zamanlarda halihazırda kentte bir "Büyüksaat" olmasından ötürüdür. Boyut olarak daha küçük olan bu saati kentli Küçüksaat olarak anmış ve saatin adı bu şekilde

günümüze kadar gelmiştir. Kentin merkez bölümünde yer aldığını ifade edebileceğimiz bu kentsel donatı elemanı, konumu itibari ile kent merkezinde yaşayan veya kentin çeperlerinden merkezine gelen neredeyse her insanın deneyimine açıktır. Saatin, uzun zamandır olduğu noktada konumlanıyor olmasından ve onyıllardır kentli tarafından görülen bir donatı unsuru olmasından ötürü, bir işaret ögesine dönüştüğünü söyleyebilmek mümkündür. Bu örnekten hareketle saatlerin, ve saatler dolayısıyla kentsel donatı elemanlarının, kent mekanları için önemli bir bellek ve imge unsuru olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.3. Toplu Taşıma Araçları

Toplu taşıma araçları, kent mekanında gün boyu hareket halinde olan bir kentsel tasarım unsuru olarak, kentlilerin bir noktadan başka bir noktaya hızlı ve etkili bir biçimde ulaşmasını sağlayan araçların genel adıdır. Bu araçlar, kentlerde yolculuk gereksinimini gidermek için kent yönetimlerince planlanan ve kentsel bir hizmet olarak sunulan toplu taşıma sisteminin (Kılınçaslan (Ed.), 2012, s. 127) parçaları olarak şehirlerde gün boyu dolaşım gerçekleştirmektedirler. Bu araçlara örnek olarak otobüs, metro, tramvay, vapur, banliyö treni ve teleferik gibi araçları söylemek mümkündür.

Toplu taşıma araçları, kentsel mekanda önemli bir toplumsal ihtiyacı karşılamasından ötürü, bir kent mobilyası türü olarak da nitelendirilebilmektedir (Üsterman, 2009, s. 28). Ancak toplu taşıma araçlarının, kent mobilyalarıyla aralarında kimi farklılıklar bulunmaktadır. Kent mobilyaları da tıpkı toplu taşıma araçları gibi kamusal alandaki önemli ihtiyaçları karşılamak üzere tasarlanıp kentlinin hizmetine sunulur. Ancak toplu taşıma araçları, kent mobilyalarının aksine kentin hareketli birimleridirler ve kent mekanına yerleştirilen donatı elemanı ve mobilyaların aksine çok daha karmaşık birer tasarım unsurudurlar. Kentte edindikleri görev, kent mekanındaki devingen durumları ve kompleks tasarımlarıyla toplu taşıma araçları, kentsel bir donatı unsuru olmaktan ziyade, başlı başına bir unsur olarak kent mekanının en önemli parçalarından birini oluşturmaktadır.

Kent mekanının hareketli tasarım unsurları olan toplu taşıma araçları, büyük yüzeylere sahip olmalarından ve kentin caddelerinde sürekli dolaşım halinde olmalarından ötürü kimi zaman taşıma ihtiyacını karşılamasının yanında, aynı zamanda reklamcılık için kullanılan araçlar da olabilmektedirler. Örneğin otobüsler, "seçilen düşünceye göre arka bölümü ya da yalnız sağ ve sol tarafları giydirilerek iyi bir reklam aracına dönüştürülebilmektedir" (Bakan, 2019, s. 42). Kent mekanında otobüslerle birlikte tramvayların ve hafif raylı sistem araçlarının da, zaman zaman birer reklam unsuru olarak kullanıldıkları görülmektedir. Bu durum reklamcılık açısından önemli bir noktayı ifade etmekten ziyade, kentin imgesel boyutu açısından ise bir takım sıkıntılar taşımaktadır. "Transit reklam türleri" olarak değerlendirilen bu reklam biçimi, devamlı hareket halinde olan şehir trafiğinde reklamların her gün milyonlarca kişiye seslenmesine ve algılarına ulaşarak onları etkilemesine olanak tanımaktadır (Tanrıverdi, 2011, s. 67). Ancak trafikte hareket halinde olan otobüs, tramvay ve hafif raylı sistem gibi araçların dış yüzeylerinin görsel bir mesaj iletme aracı haline dönüşmesi, seyir haline olan araçların sürücülerinin dikkatlerinin dağılmasına ve trafik kazalarının gerçekleşmesine de sebep olabilir. Bu husus trafik ve can güvenliği sorunlarına yol açacağı gibi, kentin imajını ve imgesel bütünlüğünü olumsuz etkileyen bir etmen olarak da ortaya çıkabilecektir. Dolayısıyla kente hizmet veren toplu taşıma araçlarının birer reklam unsuru olarak değerlendirilmesi kentte görsel kirlilik ve bir tehlike unsuru olabileceği gibi, kentin imge bütünlüğüne de zarar verecektir.

Toplu taşıma araçları, kent mekanında sık sık karşılaşılan bir tasarım unsuru olarak, kimi zaman bir kent ile özdeşleşebilmekte ve o kentin sembollerinden biri haline gelebilmektedir. Bir kentin imgesinden bahsederken, onun mimarisinden, doğal çevresinden, donatı elemanlarından söz edilebildiği gibi, kente ait toplu taşıma araçları da kentin belleğine yer edinmiş bir imge unsuru olarak karşımıza çıkabilmektedir. Türkiye'den buna verilebilecek en uygun örnek, İstanbul'da uzun yıllardır kullanımda olan tarihi Beyoğlu Tramvayı'dır.

Şekil 7. Beyoğlu tramvayı (solda).

<https://img.artigercek.com/uploads/b/a/V94uWYNMAHYxi1YfJhkvkpEFSwMS3zQWWTZeG0up.jpg> (Erişim tarihi: 20.03.2020).

Şekil 8. Londra çift katlı otobüsü (sağda).

<https://s-bol.com/imgbase0/imagebase3/large/FC/3/4/8/5/9200000080495843.jpg> (Erişim tarihi: 20.03.2020).

Beyoğlu Tramvayı, tıpkı Kadıköy'de hizmet veren nostaljik tramvay gibi İstanbul kenti için sembolik bir değer ifade etmekte olan (Ocak ve Manisalı, 2006, s. 53) bir toplu taşıma aracıdır. Tramvay; uzun zamandır kente hizmet veriyor olmasından, kentin önemli bir aksında hareket halinde olmasından ve kendine has tasarım ile renklere sahip olmasından ötürü İstanbul için bir kentsel imgeye de dönüşmüş durumdadır. Beyoğlu ve Kadıköy tramvayları gibi: Bursa ve Antalya şehirlerinde çalışmakta olan nostaljik tramvayları ve Londra'da çalışan iki katlı kırmızı otobüsleri de kentlere yalnızca ulaşım hizmeti vermekle kalmayan, aynı zamanda kentlerin belleğini ve imgesel bütünlüğünü de simgeleyen ulaşım araçları olarak değerlendirilebilmek mümkündür. Bu araçlar, kentin imgesinin bir parçasına dönüşmüş olan, kentsel birer tasarım unsurudurlar.

2.2.4. Görsel İletişim Öğeleri

Kent mekanında bulunan kentsel elemanlar ile orada yaşayan insanlar arasındaki bilgi alışverişinin görsel yollardan gerçekleşmesini sağlayan pek çok tasarım ögesi, kentsel mekanı donatmaktadır. Bu öğeleri kentsel mekandaki görsel iletişim öğeleri olarak adlandırmak mümkündür. Mekandaki bu iletişim unsurları sayesinde bireyler yönlerini bulma, bulundukları yer hakkında bilgi sahibi olma ve o yeri tanıma gibi mekansal ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Yönlendirme ve

işaretleme tasarımları ve tabelalar, bireyin mekandaki iletişim ihtiyaçlarını karşılamakta ve kentsel imgenin birer parçası haline dönüşebilmektedirler.

Mekandaki yön bulma ihtiyacına cevap veren tasarımlar olarak yönlendirme ve işaretleme tasarımları, kentteki önemli görsel iletişim öğelerinden birisidir. Yönlendirme tasarımları, kullanıcıyı belli bir yöne doğru yönlendirme amaçlı görsel tasarımlardan oluşmaktayken (Uyan Dur, 2011, s. 94), işaretleme tasarımı varılan noktayı gösteren görsel tasarımlar (Güler, 2009, s. 52) anlamına gelmektedir. Bu tasarımlar sayesinde bireyler kent mekanındaki her türlü hareketini düzenleyebilmekte ve kentsel ulaşım böylelikle karmaşadan kurtarılmaktadır. Kentteki sürekli bir ihtiyaca yönelik olduklarından, bilgilendirme ve işaretleme tasarımları kentin kalıcı unsurları arasında sayılabilmektedir. Dolayısıyla bu tasarımlar, kent mekanı açısından birden fazla öneme sahip tasarım unsurları olarak üzerinde önemle durulması gereken yapılardır. "Bir kent için yönlendirme ve işaretleme tasarımı yapılırken o kentin tarihi, fiziksel, siyasal ve coğrafi etkenleri araştırılmalı, şehre uygun olabilecek fikirler geliştirilmeli ve yapılan tasarım şehrin bir bütünü haline gelerek şehrin kimliğiyle birleşmelidir" (Koyun, 2015, s. 14).

Şekil 9. İstanbul kentinin yönlendirme grafiklerine bir örnek. <https://galeri.uludagsozluk.com/r/istanbul-un-k%C4%B1rm%C4%B1z%C4%B1-sokak-tabelalar%C4%B1-366686/> (Erişim tarihi: 24.03.2020).

Pek çok kent yönetimi, kent mekanındaki yönlendirme ve işaretleme tasarımları için özel çalışmalar gerçekleştirerek, bu tasarımları kentin kalıcı unsurları olarak ele almaktadırlar. "Kent içinde kullanılan çoğu grafik tasarım ürününün bilgilendirme, yönlendirme ve tanıtma işlevinin yanında kent dokusunu oluşturma gibi bir amacı da vardır" (Kara, 2018, s. 43). Hem yönlendirme ve işaretleme, hem de kentsel dokunun bir parçası olma ihtiyaçlarına cevap vermesi amacıyla, kentlere özgü tasarımlar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu noktada İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin

2005 yılında Bülent Erkmen ve Aykut Köksal'a tasarlatmış oldukları İstanbul şehri yönlendirme ve bilgilendirme grafikleri önemli bir örnek olacaktır. Söz konusu tasarımlarda tasarımcılar, İstanbul kentine ve ilçelerine özgü renk kodları belirlemiş; ayrıca tabelalar için belirli standart boyutlar kararlaştırarak bu grafik unsurlarda kullanılmak üzere bir de yazı karakteri tasarımı yapmışlardır (İnceoğlu, 2007). Kentin mekanda görsel iletişim ihtiyacının karşılanması amacıyla tasarlanmış olan bu tasarımların zamanla İstanbul'un kimliğiyle özdeşleştiği, ayrıca imgesel bir unsur olarak kentsel imgenin bir parçasına dönüştüğü de söylenebilir.

Şekil 10. Londra Metrosu için Harry Beck tasarlanan infografik çalışması. https://en.wikipedia.org/wiki/Harry_Beck (Erişim tarihi: 17.05.2023).

Yönlendirme ve işaretleme/bilgilendirme tasarımları gibi kent mekanındaki tabelalar da, kentsel iletişim problemini çözmek işlevinin yanında kentsel kimlik ögesi haline dönüşmekte ve kentsel birer imge unsuru haline gelebilmektedirler. Buna örnek olarak, 1933 yılında Harry Beck tarafından Londra metrosu için tasarlanan ve günümüzde metro haritalarında bir ölçek haline dönüşmüş olan çalışmayı (Şekil 10) vermek mümkündür. Bunun yanında, kentte yer alan iş yerlerinin kendilerini tanıtmak ve konumlarını belli etmek için kullandıkları ticari tabelaların temel amacı öncelikle ticari işletmelerin ekonomik kazançlarını arttırmaktır. "Dolayısıyla, her mağaza sahibi daha büyük, daha çok dikkat çekebilen ve çeşitli açılardan daha iyi görülebilen, çeşitli renk tonlarındaki levhaları tercih etmektedir" (Çubukçu vd., 2010, s. 389). Ancak bu durum mekanda görüntü kirliliğine sebep olmakta, ayrıca mekanın kimliğini ve imgesel bütünlüğünü de zedelemektedir. Bu nedenle birçok bilinçli yerel yönetim

kuruluşları ticari tabelalar hakkında kurallar ve ilkeler belirlemektedirler (Yayınoğlu ve Susar, 2008, s. 44). Yerel yönetimler kentin belirli bölgelerinde kullanılacak olan ticari tabelalara renk, malzeme, ebat ve yazıtipi hususlarında standartlar getirerek, kentteki görsel bütünlüğün korunmasını amaçlamaktadır. Böylelikle kentsel imgenin bir parçası haline gelebilen bu görsel iletişim öğeleri mekanla ve birbirleriyle bütünlük oluşturacak biçimde tasarlanıp uygulanmakta; bu da kentin imgesel bütünlüğünün korunmasını sağlamakta ve mekandaki görüntü kirliliğinin önüne geçmektedir. Adana ili Ali Münif Yeğenağa Caddesi'nde gerçekleştirilen sokak sağlıklaştırma projesinde, buna benzer bir uygulamaya gidilmesi (Şekil 11) bu duruma bir örnek olarak verilebilir.

Şekil 11. Adana Ali Münif Caddesi üzerinde yapılan sağlıklaştırma çalışması sonrası tabelalar. http://wowturkey.com/t.php?p=tr707/murattekin_IMG_4074.jpg (Erişim tarihi: 24.03.2020).

Kentin imgesini oluşturan bütün tasarım unsurları kentin yaşanılabilirlik seviyesini yükselttiği gibi, kentliler için anlamlı ve mekansal anlamda olumlu bir yaşam alanının oluşmasına da katkıda bulunur. Kentte bir yer edinecek olan her bir tasarım unsurunun, bu husus da dikkate alınarak tasarlanması gerekir. Bu unsurların kentsel imge dahilindeki yerinin bellekte devamlılığının, yani sürdürülebilir olmasının sağlanması ise, kentin kentliler için anlam taşıyan yerler olmaya devam etmesi noktasında önemlidir.

2.3. Kentsel İmgenin Sürdürülebilirliği

Sürdürülebilirlik, genel anlamda devamlılık kavramıyla ortak bir anlamı ifade eden, ancak ortaya çıkış süreci bakımından daha farklı anlamları taşıyan bir kavramdır. Kısaca "verimliliğin optimal koşullarda uzun yıllar boyunca devamlılığının sağlanması" olarak tanımlanabilen sürdürülebilirlik kavramı, ilk olarak kalkınma kavramı ile birlikte kullanılarak hayatımıza girmiştir (Atıl, Gülgün ve Yörük, 2005, s. 216). Ancak daha sonra kavram, zaman içinde büyüyen, büyüdükçe de bir takım sorunları beraberinde getiren yaşam alanlarımız olan kentlerle birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Giderek daha çok kalabalıklaşan, kalabalıklaştıkça da ulaşım, çevre ve enerji gibi konularda problemler yaşamaya başlayan kentlerimizin bu problemlerinin çözümü noktasında sürdürülebilirlik; "sürdürülebilir kentler" kavramı olarak tartışılır olmuştur. Örneğin 1987 yılında hazırlanan "Brundlandt Raporu"³ adlı raporda, sürdürülebilir kalkınma üzerinden sürdürülebilir kentleşmeye atıfta bulunulmuştur. İlerleyen zamanlarda ise sürdürülebilir kent kavramından sıkça söz edilmiş, bu kavram üzerinde pek çok çalışma yapılmıştır. Mart 1992 yılında Strazburg'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nın olağan toplantısında kabul edilen "Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi"nde de, sürdürülebilir kentlerle ilgili 13 konu başlığı altında 68 adet ilke belirlenmiş, bu bildirge ise yerel yönetimler tarafından imzalanmıştır. Bildirgenin konu başlıkları arasında ise ulaşım, çevre ve doğa, tarihsel yapı mirası, konut, kent yönetimi ve planlaması ile ekonomik gelişme gibi kentsel unsurlar yer almaktadır (Karakuzulu, 2015, s. 400). Kentlerde sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde yapılan iyileştirmelere yönelik bir diğer çalışma da, 2015 yılında Birleşmiş Milletler'in 17 maddelik "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri"dir. Bu maddelerden birisi de 11. madde olan "Sürdürülebilir Kentler ve Topluluklar" hedefidir. Bu hedef; iş, ulaşım, barınma, çevre gibi pek çok sorunun çözümünü hedefleyen bir çatı hedef olarak kent mekanının daha sürdürülebilir yerler olmasına katkı koymayı amaçlar (undp.org).

³ Brundlandt Raporu, başkanlığını Norveç başbakanı Gro Harlem Brundtland'ın yaptığı BM Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında yayımlanmıştır. Raporda; dünyada çevre bozulmalarının insan refahını ve gezegenimizdeki yaşamı tehdit ettiği, sürekli ve dengeli bir kalkınmaya ihtiyaç olduğu ve bu kalkınma gerçekleştirilirken gelecek nesillerin ihtiyaçlarından da taviz verilmemesi gerektiği gibi konular ele alınmıştır. Söz konusu bu konuları kapsayan anlayış ise "Sürdürülebilir Kalkınma" olarak adlandırılmıştır (Atmış, 1997, s. 27-28).

Kenti kent yapan unsurların sürekliliğini sağlamak, var olan problemleri çözmek ve aynı zamanda gelecek nesillere daha yaşanılabilir kentler bırakmanın, dolayısıyla sürdürülebilir kentleri mümkün kılmanın, yapılmış olan bu bildirgenin temel hedefi olduğunu söylemek mümkündür. "Bir kentin sağlıklı olması demek, onun varlık nedeni olan birey ve toplumlara sağlıklı, yaşanabilir, çekici, kendini yenileme olanağı veren koşullar, mekanlar, ortamlar sunması sunabilmesi demektir" (Altuntaş, 2012, s. 140). Bu sebeple bireyin yaşadığı mekan olan kentte ihtiyaç duyduğu ulaşım ve yaşam alanlarının yeterli, havasının ve doğal alanlarının temiz ve kentsel etkinliklerin yeterli olması, ayrıca kentteki önemli mekanların ve yapıların (kentlinin kentle kuracağı bağların güçlü ve sürdürülebilir olması açısından) devamlılığının sağlanabilmesi, bir kentin yaşanılabilir olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Kentin "tarihsel yapı mirasının" sürdürülebilirliği, pek çok açıdan kent ve kent sakinleri için ayrı bir öneme sahiptir. Kentte bir yapı/yapı grubu ortaya çıktığı dönemin yaşantısına tanıklık etmişse, ayrıca dönemin mimarisini ve kültürünü yansıtıyorsa, bu yapıların kentli için bir anlamı bulunur ve bu anlam, aynı zamanda içinde bulunulan zaman dilimindeki kolektif deneyimi de kapsar (Neill'den akt. Birol, 2007, s. 49). Hem geçmişle çeşitli bağlarının olması, hem de kolektif deneyimin yaşanmış olduğu yerler olması bakımından kentte bulunan kimi yapılar kentin kimliğini oluşturmakta, aynı zamanda kentin imgesel unsurları olarak kentin belleğine eklenmektedir. Kentsel imgeyi de oluşturan bu yapılar, kentin fiziki niteliğine olduğu kadar, tarihine, geçirdiği değişimlere, bireyler tarafından kullanılış şekline ve gündelik hayat içerisindeki yerine dair de bilgi verirler. Kentteki bu yapıların fiziksel olarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasının yanında kent imgesi içindeki yerinin de sürdürülebilir olması; hem kentin belleği, hem de kentte yaşayan bireyler için anlamının devamlılığı açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Kentin tarihinde yer edinmiş olan, ayrıca kentsel imge unsuruna dönüşmüş olan unsurların kentsel bellekteki yerini muhafaza edebilmek amacıyla, yerel yönetimler tarafından kent belleği müzesi adı verilen kentsel bellek mekanları oluşturulmaktadır. "Kente özel" olan değerlerin vurgusunun yapıldığı ve "kente özgü tarihin" anlatıldığı bellek mekanları olarak tasvir edilen kent müzelerinde (Şenel Fidangenç, 2016, s. 938) kentle ilişkili olay ve yapılar gibi, kent için önemi bulunan pek çok şey, çeşitli

materyaller aracılığıyla arşivlenmekte ve sunulmaktadır. Kentin tarihini değiştiren olaylar, kent için önemi bulunan mekanlar ve objeler, kent tarihinde yer edinmiş olan şahsiyetlerle ilgili pek çok bilgiyi kent müzelerinde bulmak mümkündür.

Kentin belleği olarak kabul edilen kent müzelerinde kentin tarihi sürecini gösteren haritalardan, fotoğraflara, yazılı belgelerden, maketlere, eğitim bölümlerinden, toplantı ve gösterim salonlarına, arkeolojik eserlerden geleneksel el sanatlarına kadar çok geniş kapsamda değerlendirilebilecek örnek eserlerin gösterildiği, ziyaretçilere uygulamalı gösterimlerin yapıldığı mekânlar yer almaktadır (Buyurgan ve Mercin'den akt. Koyuncu Okca, 2019, s. 409).

Kent mekanında bulunan pek çok yapının mekandaki varlığının kimi zaman sürdürülebilir olamama durumu, bu yapıların kent ve kentli için taşıdığı önem düşünüldüğünde kent için olumsuz bir durum oluşmasına sebep olabilmektedir. Söz konusu yapıların, kent müzelerinde de bulunan fotoğraf, yazılı metin, video, resim ve illüstrasyon gibi üretim biçimleriyle geleceğe aktarılması, bu yapıların herhangi bir sebepten ötürü yok olması tehlikesine karşın devamlılığının sağlanabilmesi açısından önemlidir.

2.4. Kentsel İmgenin Kent Belleğinde Sürdürülebilirliği Açısından İllüstrasyon

İllüstrasyon, sınırlar söz konusu olduğunda sanat ile tasarımın arasında yer alan (Zeegen & Crush, 2005, s. 65) bir kavramdır. Bu üretim biçimi, pek çok amaç doğrultusunda kullanılmaya müsait görsel bir ifade biçimidir. Bu amaçlar arasında süsleme, eğlendirme, bezeme, yorum yapma, bilgilendirme, esinlendirme, açıklama, eğitme, teşvik etme, şaşırtma, büyüleme ve hikaye anlatma gibi pek çok şeyi sayabilmek (Wigan, 2012, s. 9) mümkündür. Bu amaçlar doğrultusunda üretilen illüstrasyonlarla, oluşturulmak istenilen içerik görsel bir biçimde ifade edilebilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde uzun zamandır varlığı sürmekte olan ve tıp, biyoloji, mimari, tekstil, dekorasyon, seyahat gibi pek çok alanda üretimi gerçekleştirilebilen illüstrasyon, kelime kökeni olarak eski Fransızca'da görünüş anlamına gelen *illustration*'dan, ayrıca Latince "ışıltilı" anlamına gelen *illustratio*'dan (Ekşioğlu, 2017, s. 4) gelmektedir. Kelime kökenine bakıldığında, illüstrasyonun bir

tür görünüş biçimi olduğu, ayrıca bu görünüşün de "sıradışı" bir görünüş olduğunu söylemek mümkündür.

Bugün görsel iletişim, reklamcılık, basılı yayın gibi pek çok alanda karşılaştığımız illüstrasyonu üreten kişilere "illüstratör" denilmektedir. Illüstrasyon yapan kişiyi tanımlayan illüstratör, ya da "resimlemeci", konuyu ya da metni yansıtan düş ürünü bir dünya kurarak yarattığı figürlerle düşünceyi görünür kılabilen ve kendi biçemiyle görselleştirebilen (Turgut, 2013, s. 54) kişi anlamına gelmektedir. Kimi zaman kişisel niyetlerle, kimi zaman bir fikir düşünceyi veya bir gerçekliği sunmak için, kimi zaman da bir konu hakkındaki bilgileri görselleştirmek için işlerini üreten illüstratörlerin, alanlarıyla ilgili sahip olması gereken çeşitli nitelikler vardır. Bunlar bir illüstratörün üretimlerinin daha nitelikli olmasına yardımcı olan ve illüstratörün verimli çalışmasını sağlayacak olan niteliklerdir. Örneğin illüstratörler, kendi alanları dışında farklı alanlar hakkında da merak sahibi olmalıdır. Illüstrasyon bugün artık hayatımızla direkt olarak ilişki içerisinde olduğundan, illüstratörler de dolayısıyla moda tasarımı, endüstri tasarımı, interaktif tasarım ve mimarlık gibi disiplinlerden de beslenmek durumundadırlar (Ekşioğlu, 2017, s. 20). Bu, illüstratörlerin farklı alanlar için üretim yapabilmesine de olanak tanıyacaktır.

Farklı alanlara yönelmenin yanında, illüstratörlerin kendilerine has bir anlatım dilinin, bir özgünlüğünün olması gerekmektedir. Özgünlüğün illüstrasyon tasarımının ruhu olarak kabul edildiği düşünüldüğünde, illüstratörlerin çizimlerini bireysel düşünceye bağlı olarak tasarlamaya yönelmeleri de sahip olmaları beklenen başlıca niteliklerden birisi olacağını söylemek mümkündür (Liu, 2019, s. 4). Özgünlük, illüstratörü diğer illüstratörlerden ayıran, ayrıca işlerinin tanınabilir ve tanımlanabilir olmasını sağlayan en önemli özelliktir. Illüstratörün tekniğini özelleştirip işlerine kendinden de bir şeyler katması, onun çalışmalarını başarılı yapar (Ekşioğlu, 2017, s. 52). Bu da illüstratörün birikimli olmasına, iyi bir gözlemci olmasına, problemini doğru biçimde tanımlayıp ona doğru bir biçimde yaklaşmasına ve malzeme yelpazesini çeşitlendirebilmesine bağlıdır.

Illüstrasyon yaparken kullanılabilecek teknik ve malzemelerin sınırsızlığı, bu konuda illüstratörlerin yaratıcılığına olumlu yönde katkılar sunabilmektedir. Bu noktada kullanılabilecek olan tekniklerden öncelikle geleneksel araçlar olan kalem ve

boya gibi araçlarla uygulanan teknikleri sayabilmek mümkündür. Zamana ve sanatçıya göre değişiklik gösterebilen teknik ve uygulamaların geleneksel ayağını oluşturan suluboya, karakalem, guaj boya, akrilik, mürekkep gibi araçlar (Çeken ve Ersan, 2019, s. 320), illüstrasyonun geleneksel üretim yöntemlerinden bazılarıdır. İki boyutlu illüstrasyonlar üretilmesini sağlayan bu tekniklerin yanında, çok boyutlu üretime olanak tanıyan kolaj ile ahşap, hamur gibi çeşitli araçlar kullanılarak üretilen üç boyutlu illüstrasyonları da örnek vermek mümkündür. Kes-yapıştır yöntemi ile fotoğraflar, resimler, kumaş ve boyalı kağıtlar kullanılarak kolaj illüstrasyonlar oluşturulabilir. Ayrıca yine farklı malzeme ve araçlar vasıtasıyla da üç boyutlu illüstrasyonlar, illüstratörler tarafından zaman zaman tercih edilen bir üretim tekniği olarak sayılabilir. "Dokunsal illüstrasyon" olarak isimlendirilen üç boyutlu bu üretim biçimi; kâğıt, nakış, kumaş, atık ve buluntu nesnelerin yaratıcı düzenlemelerde kullanılarak görsel olarak etkileyici sanat eserleri ortaya koyarak, geleneksel zanaat tekniklerine çağdaş bir eğilim sunmaktadır (2019, s. 322). Tüm bu üretim biçimlerinin yanında, 1980'li yıllardan itibaren sanat ve tasarım dünyasında kullanılmaya başlanılan bir araç olan bilgisayarlar, günümüz illüstratörlerinin en çok tercih etmekte olduğu illüstrasyon üretim aracından biri olarak karşımıza çıkar. Sunduğu pek çok olanaktan dolayı bilgisayar ve donanımları, illüstratörlere çok çeşitli üretim imkanları tanımaktadır.

Dijital ortamın sunduğu olanaklar, bu ortamı günümüzde illüstratörlerin sıkça kullandığı üretim biçimlerinden biri haline dönüştürmüştür. Gerek dijital ortamın üretim biçimleri, gerekse her türlü bilgiye ve olanağa erişim imkanı sunan internet, bu ortamın bu denli tercih edilmesinin en önemli nedenlerindendir. Bu ortamda üretilmiş olan illüstrasyonlara dijital illüstrasyon, ya da bilgisayar destekli illüstrasyon denilmektedir. "Bilgisayar illüstrasyonu veya dijital illüstrasyon, tamamen dijital araçların bünyesi altında yapılan ve tablet, mouse gibi sanatçının kontrolü altında olan ve kendi hünerini kullandığı bazı yönlendirici cihazlar kullanarak oluşturulan görsellerdir" (Oduncu, 2016, s. 40). Bu görseller, dijital ortamda temelde vektörel ve bitmap tabanlı olarak iki çeşitte üretilmektedir.

Bitmap tabanlı illüstrasyonlar, genellikle boyama programları vasıtasıyla üretilen resimsel illüstrasyonlardır. Bitmap, bir görüntü alanını ve her bir pikselin

rengini belirler. GIF ve JPEG, Bitmap içeren grafik görüntü dosya tipine iyi birer örnek olarak verilebilir (Yurtseven, 2015, s. 75). Bitmap tabanlı illüstrasyonlar, piksel tabanlı yazılımlar vasıtasıyla üretilmektedir. Bu yöntemle oluşturulan illüstrasyonları vektörel illüstrasyonlardan ayıran özellikler, bitmap tabanlı üretimlerin piksellerden oluşması ve büyütülebilirliğinin sınırlı olmasıdır. Piksel tabanlı illüstrasyonlara zoom yapıldığında, yani görüntüye ekranda yaklaşıldığında, görüntünün aslında küçük karelerden - bitmap'lardan oluştuğu görülür. Bu da bitmap tabanlı çalışmaların belirli bir çözünürlüğe dayalı olarak üretilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Vektör tabanlı illüstrasyonlarda ise bu sorunlar görülmez. Vektör tabanlı illüstrasyon, temel olarak dijital ortam üzerinde matematiğe dayalı bir görsel üretim biçimidir ve çizgi, nokta, eğri gibi temel tasarım öğeleri aracılığıyla oluşturulur. Bu illüstrasyon biçimi ise Illustrator, CorelDraw gibi vektörel çizim yazılımları vasıtasıyla bilgisayar üzerinde gerçekleştirilmekte ve AI, EPS gibi kendine özgü bir uzantı ile kayıt altına alınabilmekte, ayrıca JPEG, PNG, PDF gibi pek çok formatta da çıkış olarak ayrıca saklanabilmektedir. Vektörel illüstrasyon, bitmap tabanlı illüstrasyona oranla isteğe göre üzerinde müdahalelere daha çok olanak tanır. Büyütme-küçültmenin yanında, illüstratörler vektör tabanlı çalışmalarında doğrudan tasarımın üzerinde de müdahale şansına sahiptir. Yani tasarımcı, hazırlamış olduğu illüstrasyonun çizgi kalınlıklarını, belli bölümlerin veya tüm tasarımın rengini ve yerini istediği doğrultuda, sorunsuzca değiştirebilmektedir (Atabey, 2010, s. 90). Bütün bu olanaklar dijital ortamda vektörel illüstrasyonun tasarımcılar için tercih edilebilir olmasını sağlayan önemli özelliklerdir.

Dijital ortamda üretilen illüstrasyonlar, dijital ortamda üretiliyor olmasına rağmen bu ortamın sunduğu olanaklar çerçevesinde diğer teknikler kullanılmışçasına bir görüntüye sahip olabilmektedir. Bu noktada sanatçının yaratıcılığı ve dijital ortamın olanaklarını nasıl kullanabildiği önemlidir.

Dijital sanatta sanatçı bilgisayarda dijital resim oluşturmak için boyama teknikleri kullanır. Dijital boyama programları çeşitli fırça ve boya etkileri ile fiziksel ortam kullanımını da göz önünde bulundurarak başka teknikleri taklit edebilir ya da aynı teknikte farklı yaratımlarda bulunabilir. Dijital tekniğe, geleneksel sanatta kullanılan yağlar, akrilik, pastel, karakalem ve airbrushta kullanılan birçok farklı tarzda fırça ve çizim aletleri tasarım programlarına dahil edilmiştir. En gerçekçi efektler ve her tarzda boya teknikleri dijital ortamda sağlanabilmektedir (2010, s. 41).

Yaşanan teknolojik gelişmelerin sanat ve tasarım alanına yaptığı olumlu etkiler, alanın pek çok dalını etkilediği gibi illüstrasyonu da etkilemiştir. Normal şartlarda çok fazla iş gücü ve zaman gerektirebilecek pek çok üretim, dijital ortamın olanakları neticesiyle daha kısa sürede ve daha az zahmetle gerçekleştirilebilir olmuştur. Bilgisayar ortamının dijital araçları, yaratıcılık kavramı ve illüstrasyon üretim yöntemlerinde benzeri görülmemiş değişiklikler getirmiştir. Bilgisayar yazılımı, donanımı ve harici ekipmanların geliştirilmesi ile illüstratörler salt el ile çizim yöntemine bağımlılıktan kurtulmuş (Liu, 2019, s. 2) ve bu yeni ortamın kendilerine sunduğu olanaklarla üretimlerini çeşitlendirme imkanına sahip olmuşturlar.

Dijital ortamın olanaklarını da arkasına alarak günümüzün en etkili görsel iletişim aracı ve özgün ifade biçimlerinden biri haline gelen illüstrasyon; reklam, bilgilendirme, sanatsal üretim, eğitim gibi pek çok alanda kullanılmak üzere illüstratörler tarafından tasarlanmakta ve uygulanmaktadır. İllüstrasyonun bunlar gibi pek çok farklı alanda tercih edilmesinin sebebi ise, onun sözel yolla görülemeyen veya fotoğrafla anlatılamayan detayları kendine özgü bir dille anlatabilme, sanatsal özgünlük ve güçlü bir görselleştirme olanağı sunması gibi özelliklerinden ötürüdür. Bu özellikleri dikkate alındığında illüstrasyonun; imgelerin yaratıcı bir biçimde üretimi ve bu imgelerin mevcudiyeti ile muhafazası noktasında etkin bir araç olarak kullanılabileceğini; dolayısıyla kentsel imgenin kent belleğindeki sürdürülebilirliği noktasında illüstrasyondan faydalanmanın kent belleğine olumlu katkıda bulunabileceğini söyleyebilmek mümkündür.

2.5. Kentsel İmgenin Bellekte İllüstrasyon Yoluyla Temsili

Kent mekanındaki her bir unsur, kentin mekanını olduğu kadar kente dair imgenin de oluşmasını sağlamaktadır. Kentsel imge olarak adlandırılan bu imge hem bireyin, hem de kentin belleğinde oluşmakta, saklanmakta ve geleceğe aktarılmaktadır. Kentsel imgenin oluşmasını sağlayan unsurlar; kentte yaşanan ortak deneyimlerin gerçekleştiği mekanları oluşturmaları, bireysel ve toplumsal olarak önemli ihtiyaçlara cevap vermeleri, zamanla kent ve kentli için bir anlam ifade etmeye başlamaları, tasarım ve konum özellikleri bakımından kent için ayırt edici bir özelliğe

sahip olmaları nedeniyle kentin ve kentsel imgenin bir parçası haline gelebilmektedir. Bu gibi özellikleri taşıyan ve kent imgesini oluşturan kentsel unsurların başında ise mimarlık yapıları gelmektedir. Bunun en önemli nedeni ise, çevremizi saran mimarlık yapıtlarının, doğadaki imgelerden farklı olarak yaratılan şeyler olmasıdır: İnsanın kendi yarattığı evreni, yani şehri, önemli ölçüde mimarlık imgeleri oluşturmaktadır (Sönmezalp, 2007, s. 3).

Yaratılan kentsel unsurlar olarak mimari yapılar, kentsel imgeyi oluşturduğu gibi, kentsel imgenin görünür olduğu yaratıcı üretim biçimlerinde de kenti ve imgesini temsil edebilmektedir. Sanatsal üretim biçimleri olan resim, fotoğraf, sinema filmi gibi üretimlerde; ayrıca afiş, kartpostal, billboard, posta pulu, dijital ortamlar gibi pek çok grafik yüzeyde karşılaştığımız tasarım ürünleri olan illüstrasyonlarda, kentsel imgenin önemli unsurları olan mimari yapıları görebilmek mümkündür. Yaratıcı süreçler sonucu ortaya çıkan ve yukarıda bahsedilen sanat ve tasarım ürünleri; özgün birer ifade unsuru olma ve görsel iletişime katkıda bulunma gibi ihtiyaçlara cevap vermelerinin yanında, kentsel imgeyi görünür kılmaları halinde kent imgesinin geleceğe aktarılmasına da katkıda bulunurlar. Bu üretim biçimleri arasından illüstrasyon; geçmişi kaydedip anı yansıtarak çağın ruhunu yakalaması (Ekşioğlu, 2017, s. 27), alakalı olduğu konuyu tanımlayarak farklı boyutlarda yeniden algılanmasını sağlayabilmesi (Selçuk, 2018, s. 40) ve anlatılmak isteneni betimleyici nitelikler taşıması (Oduncu, 2016, s. 16) gibi özelliklerinden dolayı imgenin görünürlüğü ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilme gücü açısından önemlidir. Bu sebeplerden dolayı illüstrasyonun, kentsel imgenin bellekteki temsili noktasında etkili bir ifade biçimi olduğu söylenebilir.

Şekil 12. İstanbul kenti için yapılmış bir poster (solda). <https://ideastorm.bigcartel.com/product/vintage-istanbul-poster> (Erişim tarihi: 03.11.2020).

Şekil 13. Londra kenti için yapılmış bir poster (sağda). <https://www.pinterest.de/pin/588493876283434464/> (Erişim tarihi: 03.11.2020).

Şekil 12 ve şekil 13'de, İstanbul ve Londra kentleri için illüstrasyon yöntemiyle tasarlanmış olan iki adet poster örneği görülmektedir. Bu örneklerde kentleri gösteren önemli elemanlar, kentlerin mimari unsurlarıdır. İstanbul için yapılan posterde kentin önemli sembollerinden olan camii yapısı; Londra için yapılan posterde ise kentin önemli modern yapılarının önünde Big Ben saat kulesi ve yine kentin sembol mobilyası olan kırmızı bir telefon kulübesi görülmektedir. Her iki posterde de kentsel mekanda bulunan yapılar stilize edilmiş, kentsel mekana uygun güçlü renkler kullanılmıştır.

Şekil 14. Sydney kenti için yapılmış bir poster (solda). <https://i.pinimg.com/736x/15/7e/3b/157e3b234012f0b306a4e4e5d136041d.jpg> (Erişim tarihi: 22.06.2020)

Şekil 15. Paris kenti için yapılmış bir poster (sağda). <https://www.lesaffichistes.com/index.php/produit/paris-la-defense/> (Erişim tarihi: 03.11.2020).

Şekil 14 ve 15'de ise Avustralya'nın Sidney ve Fransa'nın Paris kentlerine ait illüstratif posterler görülmektedir. Sidney kentinin illüstrasyonunda ünlü Opera Binası, Paris kentinin illüstrasyonunda ise La Defense bölgesinde yer alan La Grande Arche binası yer almaktadır. Bu iki örnekte de, her iki kentin sembol mimari yapılarının illüstrasyonları yapılmıştır; kentleri anlatmak için seçilen imgeler, yine kentlerde yer alan ve kentlerin sembol yapıları haline gelen mimari yapılardan seçilmiştir. Yukarıda paylaşılan resimlerde görülen örneklerde yer alan ve kentleri temsil etmek üzere illüstrasyonları yapılan mimari yapılar tasarlanırken stilize edilmiş, yapıların özgün detayları kontrast renkler veya ışık-gölge etkileriyle vurgulanmıştır. Bu durum, illüstrasyonları yapılmış olan yapıların özelliklerinin de olduğu gibi görülebilmesine olanak vermiştir.

Şekil 16. Starbucks Adana bardağı (solda).
<https://cf.shopee.ph/file/a6d6f4675dbd9c48b32fd123fea0aa65> (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Şekil 17. 5 milyon Türk Lirası banknotu (sağda). <https://www.pinterest.com/pin/528398968787516383/> (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Şekil 16 ve 17'de, kentsel birer simge haline dönüşmüş olan bazı yapıların çeşitli yüzeylerdeki illüstrasyonları görülmektedir. Resim 16'da Starbucks firmasının Adana kenti için tasarlatıp satışa sunduğu bardak, resim 17'de ise Anıtkabir illüstrasyonunu taşıyan 5.000.000 Türk Lirası banknotu bulunmaktadır. Örneklerde Adana ve Ankara kenti için öneme sahip olan yapıların illüstrasyonları farklı biçimsel yöntemlerle tasarlanmıştır. Bu illüstrasyonlarda görülen yapılar kullandıkları alanlara ve yüzeylere göre farklı amaçlarla tasarlanmış olsalar da, aynı zamanda bulundukları kenti de simgeleyen yapılar olarak bu kentleri de temsil etmektedirler. Bardak, para, posta pulu, tişört gibi eşyaların üzerinde ve poster, kitap ve dergi gibi basılı grafik tasarım ürünlerinin yüzeylerinde karşılaşılabildiğimiz kentsel yapıları

içeren bu illüstrasyonlar, kimi zaman sanatçılar ve tasarımcılar tarafından yalnızca bu yapıyı ve yapının özelliklerini betimlemek için de tasarlanabilmektedir.

Şekil 18. Grand Budapest Hotel, Thibaud Herem, 90x95 cm, 2014. (solda). <https://thewheatandthechaff.wordpress.com/tag/thibaud-herem/> (Erişim tarihi: 03.11.2020).

Şekil 19. Michelin House, Thibaud Herem (sağda). <https://thewheatandthechaff.wordpress.com/tag/thibaud-herem/> (Erişim tarihi: 03.11.2020).

Thibaud Herem, mimari yapıların illüstrasyonlarını detaylı bir biçimde çalışan bir illüstrasyon sanatçısıdır. Kendisiyle özdeşleşmiş bir tarza sahip olan Herem'in illüstrasyonları; konu edindiği mimari yapıların en ince detaylarını gösteren, siyah-beyaz kontrastlardan ya da kimi zaman renklerin de dahil edildiği kompozisyonlardan oluşan eserlerdir ([http-1](#)). Çalışmalarında kentlerde bulunan ve kendisini etkileyen önemli mimari yapıların illüstrasyonlarını yapan sanatçı, illüstrasyonlarının yer aldığı Know Your Rodent ve London Deco isimli iki adet kitaba da sahiptir. London Deco kitabında sanatçı, Londra kentinde bulunan ve Art Deco stiliyle tasarlanmış olan mimari yapıların illüstrasyonlarını gerçekleştirmiştir.

Kent mekanını illüstrasyonlarına konu edinen bir başka sanatçı, Tarık Tolunay'dır. Tarık Tolunay, Fractal İstanbul projesi kapsamında tasarladığı illüstrasyonlarında İstanbul'u izometrik bir açıdan ele alır. İlk olarak teknik ve mühendislik çizimlerde kullanılan izometri; web sitelerinden illüstrasyonlara kadar pek çok tasarım alanında tercih edilen ve üç boyutlu nesnelerin bir açıdan ve iki boyutlu olarak temsil edildiği bir çizim tekniğidir (İlisulu, 2019, s. 29). Bu tekniği başarıyla kent illüstrasyonlarına uygulayan Tarık Tolunay, İstanbul kentinde yer alan yapıları ve bu yapıların detaylarını, araçları, figürleri, ünlü kişileri; İstanbul kentinin ve kent yaşamının önemli bütün unsurlarını yaptığı çalışmalara taşımaktadır.

Böylelikle kentin en önemli parçalarını illüstrasyonlarında bir araya getirerek, kentin bu unsurlarının kentsel bellekteki sürdürülebilirliğine de önemli bir katkıda bulunmaktadır. Sanatçı, Fractal İstanbul projesi hakkında web sitesinde şu açıklamaya yer vermektedir:

“Kent olgusu üzerinden son 60-70 yılın izlerini sorgulamak, geleceğe bugünden görsel kayıt bırakabilmek ve belki de yeni önermelerde bulunabilmek. Üzerinde yaşayanların kentlerine yabancılaşmasının önüne geçebilmek. Kültür onu üretenler kadar anlayan ve tüketenlerle devinim gösteriyor. Bu anlamda “kent okuryazarı” sayısının artması kadim şehrimizin uzun ömrüne yeni renkler ekleyerek devamını sağlayacak” (<http-2>).

Şekil 20. Fractal İstanbul - Pandemi, Tarık Tolunay, 2020. <https://fractalistanbul.com/zoom-pandemi/> (Erişim tarihi: 30.06.2022).

İzometrik kent illüstrasyonlarının; kentin üç boyutlu olarak algılanabilmesi, mekânsal pek çok detaya yer vermeye imkan tanınması, güçlü bir derinlik ve boşluk algısı yaratabilmesi ve kent mekanının bütünsel olarak kavranabilmesi gibi özelliklerinden dolayı temsil gücü yüksek bir illüstrasyon biçimi olduğunu söylemek mümkündür. İzometrik illüstrasyonlarla kentsel mekan bütünsel olarak ele alınabilir ve önemli yapılardan kent mobilyalarına kadar pek çok detay doğru bir biçimde gösterilebilir. Mekanı oluşturan bütün unsurların temsiline imkan veren bu illüstrasyon

yöntemiyle, mekanın ve mekanın imgesini oluşturan bütün parçaların kentsel bellekteki yerinin devamlılığını sağlayabilmek mümkündür.

Yukarıda değinilen örneklerde de görülebileceği gibi, illüstrasyon, kentsel yapıların ve mekanların betimlenmesi noktasında güçlü bir ifade aracı olarak sanatçı ve tasarımcılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. İllüstrasyon; mimari yapıların sahip oldukları detayları ve bulunmuş oldukları çevre ile bu çevreyle kurmuş oldukları ilişkiyi, yaratıcı, canlı, açıklayıcı ve etkili bir biçimde gösterebilmektedir. Kentsel tasarım unsurlarının en önemli parçası olan mimari yapıların, kentle ilişkili pek çok sanat ve tasarım ürünü dahilinde illüstrasyon yoluyla yeniden yorumlanması ve üretilmesinin en temel sebeplerinden birinin de bu olduğu söylenilebilir. Bu doğrultuda çeşitli gerekçelerden ötürü üretilen mimari yapılara ait illüstrasyonlar, üretiliş amaçlarına hizmet ettikleri gibi, kentsel imgenin de sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır. Kentsel mekanla birlikte kentin imgesini oluşturan mimari yapıların kentin tarihi-kültürel mirasının da parçası olabilen yapılar olabildiği düşünüldüğünde; bu yapıların illüstrasyonlarının yapılmasının, söz konusu mimari unsurların imgesel olarak kentin belleğinde sürdürülebilirliğine katkıda bulunduğunu ifade etmek mümkündür. İllüstrasyonun "herkesin erişebileceği, halkın sanatı" olarak da tanımlanabiliyor olması (Zeegen, 2009, s. 24), onun her yerde karşılaşılabilen özelliğini vurgulamakta, bu da illüstrasyonun söz konusu sürdürülebilirlik noktasında önemli bir araç olarak kullanılabileceğini vurgulamaktadır.

III. BÖLÜM

BULGULAR, YORUMLAR VE UYGULAMA ÇALIŞMALARI

3.1. Veri Toplama ve Çalışma Grubu

Yapılan kuramsal tartışmalar ve araştırmanın amacı bağlamında tasarlanacak olan illüstrasyonlarda resmedilecek olan kent mekanlarının seçilmesi için, yarı yapılandırılmış görüşme uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme, içerisinde yer alan açık uçlu soruların katılımcılara yöneltilerek veri elde edilmesini sağlayan görüşme türüdür. Bu görüşme türünün en önemli özelliği; araştırmacıya görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilme kişinin yanıtlarını ayrıntılandırmasını sağlayabilme (Türnüklü, 2000, s. 547) imkanı sunmasıdır. Yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşmelerin uygulanabilmesi için bir görüşme formu tasarlanmıştır. Bu görüşme formu oluşturulurken, formun uygulanacağı bireylerin Adana kentindeki çocukluktan itibaren yaşadıkları mekansal deneyimlerini öğrenmeye yönelik sorulara öncelik verilmiş, ardından bireylerin kent mekanının bir bölümü ve tamamında bulunan ve önemli buldukları mekan ile yapılara yönelik sorular sorulmuştur.

Görüşme formu aşağıdaki sorulardan oluşmaktadır:

- 1) *Ne kadar süredir Adana’da ikamet etmektesiniz?*
- 2) *Adana kentinde ikamet ettiğiniz, bunun yanında genellikle zaman geçirdiğiniz semtler/mahalleler/bölgeler nerelerdir?*
- 3) *Adana kentinde yaşadığınız, gittiğiniz, zaman geçirdiğiniz semt ve bölgeleri düşündüğünüzde, o semt ve bölge ile özdeşleştiğini düşündüğünüz yapı ve yerler var mı? Varsa hangileri?*
- 4) *Adana kentinin genelini düşündüğünüzde; Adana’nın simgesel ve önemli olduğunu düşündüğünüz yapı ve mekanları olarak aklınıza gelen yerler hangileridir?*

5) “Bu mekan yıkılırsa/işlevini yitirirse/kaderine terk edilirse, Adana bir parçasını kaybeder” diye düşündüğünüz yapı ve mekanlar var mı? Varsa hangileri için böyle düşünüyorsunuz?

6) Adana’da halihazırda yıkılmış olan, ancak kentin bir parçası olduğunu ve yıkılmamış olması gerektiğini düşündüğünüz yapı veya yapılar var mı? Varsa hangileri?

Araştırmanın çalışma grubu, Adana kentinde yaşamakta olan, ya da hayatının bir bölümünü Adana’da geçirmiş olan ve rastgele belirlenmiş 10 kişiden oluşmaktadır. Görüşme için seçilen kişiler telefon ve yüzyüze konuşma yoluyla, yapılacak olan görüşme hakkında bilgilendirilmiştir. Katılımcılardan görüşmelerin kayda alınması için ayrıca izin alınmış, çalışmanın problemi ve amacı açıklanmış, çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ifade edilerek bu hususta onayları alınmıştır. Yapılan görüşmeler hem yüzyüze, hem de sesli ve görüntülü haberleşme araçları yoluyla gerçekleştirilmiş ve tüm görüşmeler sesli kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler 15 ile 30 dakika arasında sürelerde gerçekleşmiştir. Görüşmede alınan kayıtlar tek tek dinlenilmiş ve her bir kayıt deşifre yöntemiyle metin haline dönüştürülmüştür. Deşifre, "görüşmeler, gözlemler, ses kayıtları veya alan notları yoluyla elde edilenlerin metne dönüştürme işlemidir" (Bogdan ve Biklen'den akt. Çelik vd., 2020, s. 384). Çalışmada katılımcıların kişisel bilgilerinin güvenliğini sağlamak amacıyla her bir katılımcıya K1, K2, K3, K4 gibi takma isimler verilmiştir.

3.2. Verilerin Analizi, Bulgular ve Yorumlar

Görüşme yoluyla toplanan verilerin analizi, içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. "İçerik analizi, toplanan verilerin daha ayrıntılı incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram, kategori ve temalara ulaşılmasını gerektirir. İçerik analizinde, toplanan verilere odaklanılır; veri setinde sıklıkla tekrarlanan veya katılımcının yoğun vurgu yaptığı olay ve olgulardan kodlar çıkarılır" (Baltacı, 2019, s. 377). Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar kodlara dönüştürülerek tablo ve kelime haritası haline getirilmiştir. Tabloda, kodlanan cevapların kaç kişi tarafından

verildiğine yönelik sayısal veriler oluşturulmuş, harita ise verilen cevap sayısının çokluğuna göre belirli bir oranda giderek büyüyen kelimelerden tasarlanmıştır.

Adana kentinin imgesinin parçası haline dönüşmüş olan kentsel unsurların belirlenmesi amacıyla katılımcılara sorulan altı soru, iki başlık altında toplanmıştır. Bu iki başlıktan ilki 1., 2. ve 3. soruyu kapsayan *Katılımcıların Adana Kentindeki Deneyimlerine Yönelik Bulgular* başlığı; ikincisi ise 4., 5. ve 6. soruları kapsayan *Katılımcıların Adana Kentinin İmgesine Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular* başlığı olmuştur. Ortaya çıkan başlıklar altında, elde edilen verilerden oluşturulan kelime bulutları sunulmuştur. Bulgular açıklanırken EK-I’de sunulan tablolarda yer alan kodlar dikkate alınmış, ayrıca bu kodları en iyi yansıttığı düşünülen alıntılara yer verilmiştir.

3.2.1. Katılımcıların Adana Kentindeki Deneyimlerine Yönelik Bulgular

Görüşme yapılan katılımcılara yöneltilen “Ne kadar süredir Adana’da ikamet etmektesiniz?” sorusuna katılımcılar çeşitli yanıtlar vermişlerdir. 3 katılımcı 30-40 yıl, 2 katılımcı 40-50 yıl, 2 katılımcı 10-20 yıl ve birer katılımcı da “doğma büyüme”, “1-10 yıl” ve “50-60 yıl” cevaplarını vermiştir. Bu durum katılımcıların farklı yaş aralığında olmasına ve iş veya eğitim için başka bir şehirde bulunmuş/bulunuyor olmasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Katılımcılara yöneltilen 2. soru olan “*Adana kentinde ikamet ettiğiniz, bunun yanında genellikle zaman geçirdiğiniz semtler/mahalleler/bölgeler nerelerdir?*” sorusuna verilen yanıtlar, EK I’de yer alan Tablo 1’de tablo halinde, Şekil 21’de ise kelime bulutu olarak verilmiştir.

Şekil 21. Katılımcıların 2. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu.

En çok verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların kenti deneyimlediği mekanların yoğunlaştığı yerler olarak modern Adana'nın merkezini oluşturan Ziyapaşa, Gazipaşa ve Atatürk caddeleri, bunun yanında kuzey Adana'da bulunan Turgut Özal Bulvarı ve çevresi ile yine kuzey Adana'da bulunan Beyazevler ile Barajyolu (Bülent Angın Bulvarı) çevresi öne çıkmaktadır. Bahsi geçen bölgeler kentin önemli yerleşim yerleri olmasının yanında eğitim, alışveriş, eğlence ve rekreasyon merkezleridir ve bu bölgelerde pek çok kamusal yapı, parklar, okullar, restoranlar, barlar ve alışveriş yerleri mevcuttur.

Katılımcılara yöneltilen 3. soru olan “Adana kentinde yaşadığınız, gittiğiniz, zaman geçirdiğiniz semt ve bölgeleri düşündüğünüzde, o semt ve bölge ile özdeşleştiğini düşündüğünüz yapı ve yerler var mı? Varsa hangileri?” sorusuna verilen yanıtlar, EK I’de yer alan Tablo 2’de tablo halinde, Şekil 22’de ise kelime bulutu olarak verilmiştir.

Katılımcıların kenti deneyimledikleri semt ve bölgeler bazında, o semt ve bölgelerle özdeşleşen ve sembolik niteliği olduğunu düşündükleri yerlerin başında Atatürk Parkı gelmektedir. Atatürk Parkı, pek çok katılımcı için nefes alma, buluşma, rahatlama noktasıdır ve kent için önemli bir yeşil alandır. Duymuş, Ünal ve Altunkasa’nın yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre de Atatürk Parkı, kentteki en önemli odak noktalarından birisidir (2018, s. 201). Parkta bulunan Atatürk heykeli ve

heykelin önündeki meydan da, parkı önemli kılan detaylardandır. Atatürk Parkı'nın yanı sıra katılımcılar Tren Garı'nı, Taş Köprü'yü, Büyük Saat'i, Kazancılar Çarşısı'nı ve Galleria Alışveriş Merkezi'ni ve Halkevi binasını da bölgesiyle özdeşleşmiş yapı ve mekanlar olarak sıralamışlardır.

Şekil 22. Katılımcıların 3. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu.

Mimar Seyfi Arkan tarafından modernist bir anlayışla tasarlanan ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nin Adana'daki en önemli sembolü olan Halkevi binası (Ergeç, 2011, s. 45), kentin merkezinden kuzeye ilerlenirken Atatürk Caddesi başında karşılaşılan önemli kamusal bir yapı olmasının yanında pek çok sergi, konser, tiyatro ve senfoni orkestrası etkinliğine ev sahipliği yapmasından ötürü de kentte yaşayanlar için önemli bir yapıdır. 50 kişilik bir gözlemci grubuna uygulanan bir araştırmada, Adana – Atatürk Caddesi özelinde en çok hatırlanan mekansal yapının Adana Büyükşehir Belediye binası olduğu görülmüştür (Tefek, 2020, s. 110). Söz konusu araştırma, yapının kentlinin belleğinde önemli bir yer edindiğini gösteren önemli bir araştırma olarak bu çalışmayı da destekler niteliktedir.

Katılımcıların yukarıda bahsedilen mekanlara yönelik 3. Soruda vermiş olduğu cevaplardan bazıları şöyledir:

K1: “Benim için simge yerler... İşte hani o bölgeleri bana özdeşleştirecek yerler, galiba bir tanesi, yani en başta söyleyebileceğim tartışmasız Büyükşehir Belediye binasıdır eski olan. Şu anki Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası ve

A.B.B. binası. Bahsettiğim bölgelerden biri Atatürk Caddesi zaten, Gazipaşa, Ziyapaşa içerisinde, o belediye binası çok önemli bir simge benim için.”

K2: “Yapı olarak, bizim çocukluğumuza dair şöyle bir şey var: Galleria. O zamanlar bu AVM kültürü bu kadar böyle tıktık tıktık değil ama, yaşam alanıydı mimari olarak da yatay mimariydi, arkaları da hep parktı ki nehir kenarıydı zaten. Emperland falan vardı mesela oyun alanları.”

K3: “Yapı olarak misal Gar Binası tren istasyonunu- meydanıyla birlikte orası çok şeydir yani ikonik bir yerdir bizim için. Çünkü hani bir şehir dışına gitsek de işte trenle belki Mersin’e, Tarsus’a, yakın bölgelere... Bölgeyi bütün dolaştığımız yürüdüğümüz gezdiğimiz alanlar- orası çok ikoniktir.”

K5: “Elbette ki Atatürk Parkı, soğuk aldırان bir vaha...”

K6: “Bir kere Büyük Saat’i çok severim yani yapı olarak çok severim, hep önünden geçerdim her zaman.”

3.2.2. Katılımcıların Adana Kentinin İmgesine Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen 4. soru olan “Adana kentinin genelini düşündüğünüzde; Adana’nın simgesel ve önemli olduğunu düşündüğünüz yapı ve mekanları olarak aklınıza gelen yerler hangileridir?” sorusuna verilen yanıtlar, EK I’de yer alan Tablo 3’de tablo halinde, Şekil 23’de ise kelime bulutu olarak verilmiştir.

Katılımcıların Adana kentinin genelini düşündükleri zaman kentin simgesel yapı ve mekanlarından olduğunu ifade ettikleri yerlerin başında Büyük Saat, Tren Garı, Taş Köprü, Atatürk Parkı, Kız Lisesi, Ramazanoğlu Konağı, Halkevi, Ulu Camii ve Eski Arkeoloji Müzesi yapıları gelmektedir. “Ulu Cami Mahallesi, Ali Münif Yeğenağa Caddesi üzerinde, Ulu Cami’nin güneyinde, Yağ Cami’nin ise kuzeydoğusunda yer alan Adana Saat Kulesi günümüzde “Büyük Saat” adıyla

tanınmaktadır ve şehrin en önemli simgelerinden birisidir” (Tanburoğlu, 2017, s.409). Kare plan üzerine üç bölüm halinde inşa edilmiş olup 32 m. yüksekliğinde olan yapı (Çam, 2010, s. 267), eski kent merkezinde bulunmakta olup kentin en güçlü sembolleri arasında yer almaktadır.

Şekil 23. Katılımcıların 4. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu.

Katılımcılar tarafından en fazla söylenen bir diğer yapı olan Tren Garı da, tıpkı Büyük Saat gibi Adana için çok önemli olan yapıların başında gelir. Geçmişte devlet büyüklerinin gelerek önünde konuşmalar gerçekleştirdiği, günümüzde pek çok konser ve toplantıların da önündeki meydana yapıldığı önemli bir meydan olan İstasyon Meydanı'na da adını veren Tren Garı; 1. Mimarlık Üslubu özellikleri taşıması, kenti kuzey-güney olarak ayıran bir röper noktası olarak kabul edilmesi ve anıtsal ifadesiyle (Durukan Kopuz, 2016) kent için ayrı bir anlama sahiptir. Bunun yanında on yıllardır Adana'ya gelenleri karşılayan ve Adana'dan gidenleri uğurlayan bir yer olması sebebiyle de, Gar'ın kentlinin belleklerinde ayrı bir yere sahip olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Kentteki bir diğer karşılama ve uğurlama yeri olan ve bu sebeple de neredeyse pek çok kentlinin deneyimlediği mekan ise, Adana Merkez Otogarı'dır. Otogar yapısı da, katılımcılar tarafından kentsel bir simge olarak sayılan yapıların arasında kendisine yer bulmuştur. Kentsel bellek üzerine belirli kentler özelinde yapılan çalışmalara bakıldığı zaman otogar yapılarının; özellikle kente sonradan yerleşen bireylerin zihninde kenti simgeleyen bir yer olarak yer edinebildiği (Yılmaz, 2019, s. 46), kentin odak noktalarından birisi olarak sayılabildiği (Gündoğdu vd., 2016, s. 72) ve pek çok kentsel öge arasından hatırlanabilir yerler olduğu (Mutlu

ve Tanrıverdi Kaya, 2020, s. 906) gibi sonuçlar görülmüştür. Adana kentinin 20. Yüzyılda yoğun göç almış bir kent olduğu düşünüldüğünde, kent için Otogar yapısının da bir bellek ögesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Katılımcıların yukarıda bahsedilen mekanlara yönelik 4. Soruda vermiş olduğu cevaplardan bazıları şöyledir:

K4: “Eskiden Atatürk Caddesi’ndeki Belediye Binası, o Atatürk Parkı’nın karşısındaki şey, tiyatronun olduğu Belediye Binası o mesela. Çok göze hitap ediyordu. Benim için hani kentin simgesi olacaksa biraz tarihi olmalı, hani yeni yapılmış cam bir binanın herhangi bir albenisi olmuyor.”

K7: “Aslında bu bildik şeyler işte Büyük Saat, Küçük Saat belki... Duruyor mu bilmiyorum ama... Büyük Saat, o çarşı (Ali Münif Yeğenağa) filan. Kebapçıların olduğu sokaklar. Kazancılar. Bu tarafa doğru gelince müze yapısı (Eski Arkeoloji Müzesi) mesela bizim tescil ettirdiğimiz bir binadır, çok da şıktır. [...] Yeni istasyon, güzel.”

K8: “Aklıma gelen Adana’yla bütünleşen bir İstasyon Meydanı’mız var. Büyük Saat bunlardan birisi. Dışarıdan gelen arkadaşlarımız da görmek istiyor burayı. Taş Köprü Adana’nın simgelerinden birisi.”

K9: “Taş köprü gelir. Yine Merkez Cami gelir ben mimari olarak beğenmesem de. [...] Büyük Saat var, yani Fransızlar zamanında yapılan. Ama asıl Büyük Saat’in ilerisinde çok önemli hamamlar varmış onlar hem tahrip edilmiş şuan restore edilmeye çalışılıyor.”

K10: Bunu temsil edecek bence şuan hala var olan Büyük Saat var. Simgesel bir yapı. Onun haricinde o civardaki olan camiler, birkaç tane cami var. Kızılay Caddesi’ndeki cami var Kızılay’da (Ulu Camii). Orayı söyleyebiliriz. Onun dışında Gar hala bence simgesel bir yapı. [...] ...yani evet o tarafta belki en fazla Atatürk Parkı yani şu anlamda –yeni de olsa çok değeri olan bir şey yok.”

Katılımcılara yöneltilen 5. soru olan ““Bu mekan yıkılırsa/işlevini yitirirse/kaderine terk edilirse, Adana bir parçasını kaybeder” diye düşündüğünüz yapı ve mekanlar var mı? Varsa hangileri için böyle düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, EK I’de yer alan Tablo 4’de tablo halinde, Şekil 24’de ise kelime bulutu olarak verilmiştir.

Şekil 24. Katılımcıların 5. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu.

Katılımcılar, işlevsizleşmesi veya kaderine terk edilmesi halinde kentin bir parçasını kaybedeceğini düşündüklerine yönelik olan 5. Soruda en fazla yanıtı Tren Garı olarak vermiştir. Tren Garı yanı sıra birlikte verilen diğer yanıtlar arasında Büyük Saat, Atatürk Parkı, Taş Köprü, Kazancılar Çarşısı, Adana Merkez Otogarı, Şakirpaşa Havalimanı, Halkevi, Tepebağ, Set Yolu gibi mekanlar da sayılmıştır. Bu mekanlardan Şakirpaşa Havalimanı, halihazırda işlevsizleşmesi beklenen ve onyıllardır kente hizmet eden önemli bir yapıdır. Mersin’e yapılmakta olan Çukurova Bölgesel Havalimanı’nın açılmasıyla birlikte, Şakirpaşa Havalimanı’nın kapatılması gündeme gelmiş, Adana’da havalimanının kapatılmasını istemeyen vatandaşlar eylem yapmıştır ([http-3](#)). 1937 yılından bu yana kente hizmet eden havalimanı, Türkiye’nin en eski havalimanı niteliğini taşımasının yanında şehir merkezine en yakın mesafede konumlanmış havalimanlarından da bir tanesidir (Bakırcı, 2012). Kente yakın olması, uzun yıllardır hizmet veriyor olması ve her ne kadar otogar ve tren garı kadar geniş bir kullanım alanına sahip olmasa da bir “karşılama ve vedalaşma” mekanı olması, havalimanı yapısını da kent için bellek mekanı yapan nedenler olarak sayılabilir.

Katılımcıların yukarıda bahsedilen mekanlara yönelik 5. Soruda vermiş olduğu cevaplardan bazıları şöyledir:

K1: “Havalimanı yıkılmasını geçtim yıkılırsa zaten travma ama işlevini kaybetse dahi travma bence. O yüzden yıkılmaması yetmiyor işlevini de kaybetmemesi gerekiyor. İşlevden kastım eğitim, askeri uçuş değil, sivil havacılığın devam etmesi yeterlidir. Bunun haricinde yeterli olacak bir şey yok benim gözümde.”

K2: “Havalimanını kaybediyoruz, bence o da Adana’nın simgelerinden biri. Adana Mersin arasında Tarsus’a yeni bir liman yapılıyor. Şimdi Adana’nın şimdi küçük, evet. Belki kapasiteyi kaldırmayacak Şakirpaşa. Ama simge.”

K5: “Koruma bölgesinin tamamı –restore edilen yerler de dahil olmak üzere- kaderine terk edildiğinde Adana bir parçasını kaybeder. Ve kaybetti de. Çünkü restore edilen yerler maalesef kente hizmet edemeyen, kente katılması düşünülmemiş, amaçlanmamış, entegre ettirilmemiş, sanki özellikle atıl bırakılmış bir kül olarak planlanıp inanılmadan yapılmıştır.”

K6: Birincisi Gar var, ora çok özel geliyor bana. İkincisi Mısır Çarşısı’nın yıkılmasına çok çok üzüldüm. Şey var Küçük Saat’te Mestan Hamamı, ora çok hoşuma gider. Kazancılar Çarşısı kaldırılırsa çok üzülürüm ve canım sıkılır, ora çok özel bir mekan benim için.”

K7: “Arkeoloji müzesi, Belediye binası, Atatürk Parkı... Kazancılar çevresi, Tepebağ höyüğünün olduğu bölge. Çok revaçta tabi orası –Ziyapaşa. Orası belli bir kültür –Metro sokağı... Kültürü yansıtıyor yani.

K9: “Tren garı mesela. Yenilenirse hiç iyi olmaz. Hiç ellenmemeli. Taş köprü mesela, hiç ellenmemesi lazım.”

Katılımcılara yöneltilen 6. soru olan “Adana’da halihazırda yıkılmış olan, ancak kentin bir parçası olduğunu ve yıkılmamış olması gerektiğini düşündüğünüz yapı veya yapılar var mı? Varsa hangileri?” sorusuna verilen yanıtlar, EK I’de yer alan Tablo 5’de tablo halinde, Şekil 25’de ise kelime bulutu olarak verilmiştir.

Şekil 25. Katılımcıların 6. Soruya verdikleri cevaplardan oluşan kelime bulutu.

Katılımcıların yıkılmaması gerektiğini düşündüğü yapıların başında, 2021 yılında yıkılan 5 Ocak Stadyumu gelmektedir. Hizmete açıldığı 1938 yılından beri Adana halkı için güçlü bir simge olan stadyum ve çevresindeki spor kuruluşlarının, yapılacak olan plan revizyonu ile kaldırılması (http-4) ve yerine bir millet bahçesi yapılması planlanmaktadır. Katılımcıların çoğu, 5 Ocak Stadyumu ile ilgili pek çok anısını paylaşarak, bu yapının en azından belirli bir bölümünün muhafaza edilmesi gerektiğini, ya da hiç yıkılmamış olması gerektiğini belirtmiştir. Stadyumun haricinde görüşme yapılan katılımcıların yıkılmamış olması gerektiğini düşündüğü yapılar arasında Eski Amerikan Konsolosluğu binası, Bahri Paşa Çeşmesi'nin orijinal hali, Aytaç Durak Evi, Tekel Fabrikası, Atilla Altıkāt Köprüsü gibi mekanlar da bulunmaktadır.

Katılımcıların 6. soruya verdiği cevaplardan bazıları aşağıda paylaşılmıştır. Katılımcıların bazıları bu soruyla örtüşen cevabı 5. soruda verdiklerinden, yanıtlardan bazıları 5. soruya verilen cevaplardan derlenmiştir:

K1: “Eski Bossa Apartmanı yine çok net yani. Sonra Amerikan Konsolosluğu oldu İncirlik’e taşındı falan orası bence çok önemli bir yapıydı. Tabii ki 5 Ocak Stadi, tartışmasız 5 Ocak Stadi. O da korunmalıydı modernize edilmeliydi ama yıkılmamalıydı, ama maalesef onun da yıkılmış olması üzücü.”

K2: “Ya şuan direkt bunu söyler söylemez hani şuan yıkıldı dediğinde aklıma ilk gelen 5 Ocak Stadyumu. Şehir merkezinde bütün tarihi götüren... Orada bir –hani bölgenin de Gazipaşa’nın da kültürüydü Stadyum, insanların o Gazipaşa’da yürümesi bağırması evet belki çevrede yaşayanlar biraz sesten rahatsızdı ama, bir haftada birkaç saatten sonra o da içerideki maçlarda,

sıkıntılı bir şey değildi. Yani ilk gittiğimiz babamla maç aklıma geldi. Adanaspor'luyduk Adana Demirspor'luyduk falan..."

K3: "Sonra şey var Tekel Fabrikası gitti yerine AVM geldi. O Tekel Fabrikası onun hala şeyleri –uzantıları duruyor, onlar da yıkıldı yıkılacak onların şimdi yapıyorlar ama yine de Tekel Fabrikası çok iyi bir üniversite kampüsüne, sanat merkezine dönüşebilirdi ama hiç acımadan bir AVM'ye dönüştü. Şimdilerde şeyin otogarın yıkılma durumu var mesela onun da yani aslında belki binanın tamamı değil ama saçakları çok güzeldir yani böyle bölgeye uyan, onlar yıkılırsa üzülürüm."

K8: "5 Ocak Stadyumu. Çünkü orada futbol maçları hani üst düzey bir ligde olmamamıza rağmen şehir geneline yayılıyordu ve karnaval havasında geçiyordu. Şehir bu anlamda bu dokuyu kaybetti diye düşünüyorum."

K10: "Belki de trafik için böyle yapılması lazımdı belki böylesi çok daha iyi oldu ama ben Atilla Altıkat Köprüsü'nün yıkılmasını istemezdim."

Yapılan görüşmelerin bulgu ve yorumlardan hareketle, Adana'da mevcut veya yıkılmış olan kimi yapıların kentsel imge unsuru olarak daha fazla ön plana çıktığını söyleyebilmek mümkündür. Görüşmeye katılan katılımcılar Adana kentinin imgesini oluşturan yapılarla ilgili hazırlanmış sorulara verdikleri cevaplarda: çocukluk ve gençlik yıllarında deneyimlediği, eğitim ve sosyalleşme amacıyla bulundukları, mimari açıdan beğendikleri ve sık sık kullanmak/görmek durumunda oldukları mekanları saymışlardır. Bireysel ve toplumsal belleğin birbirleriyle iç içe geçmiş olma hali ve bunun kentsel mekanın belleğinin oluşumuyla ilişkisi düşünüldüğünde, görüşme verilerinde ön plana çıkan yapı ve mekanların, Adana kentinin imgesinin önemli parçaları haline dönüşmüş olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu yapı ve mekanlardan: Büyük Saat ve Kazancılar Çarşısı, Halkevi (Adana Büyükşehir Belediye Binası), Adana Merkez Otogarı, Şakirpaşa Havalimanı, 5 Ocak Stadyumu, Taşköprü ve çevresi (Atatürk Evi, Hilton Oteli, Eski Kız Lisesi Binası), Atatürk Parkı ve Gar Binası, tez çalışması dahilinde illüstrasyonları yapılmak üzere seçilmiştir.

3.3. Adana Kent İmgesini Oluşturan Unsurların İllüstrasyon Yoluyla Resmedilmesi

3.3.1. Büyüksaat ve Kazancılar

Adana ilinin Seyhan ilçesine bağlı Ali Münif Yeğenağa Caddesi üzerinde yer alan Büyüksaat, şehrin en önemli sembol yapılarından biridir. Katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede yer alan 3, 4 ve 5. sorulara verilen cevaplarda en sık görülen cevap olarak da öne çıkan saat kulesi: kentin merkezinde bulunması, tarihi bir yapı olması, seçilebilir olması ve sembolik anlamları bağlamında kent için büyük bir öneme sahiptir.

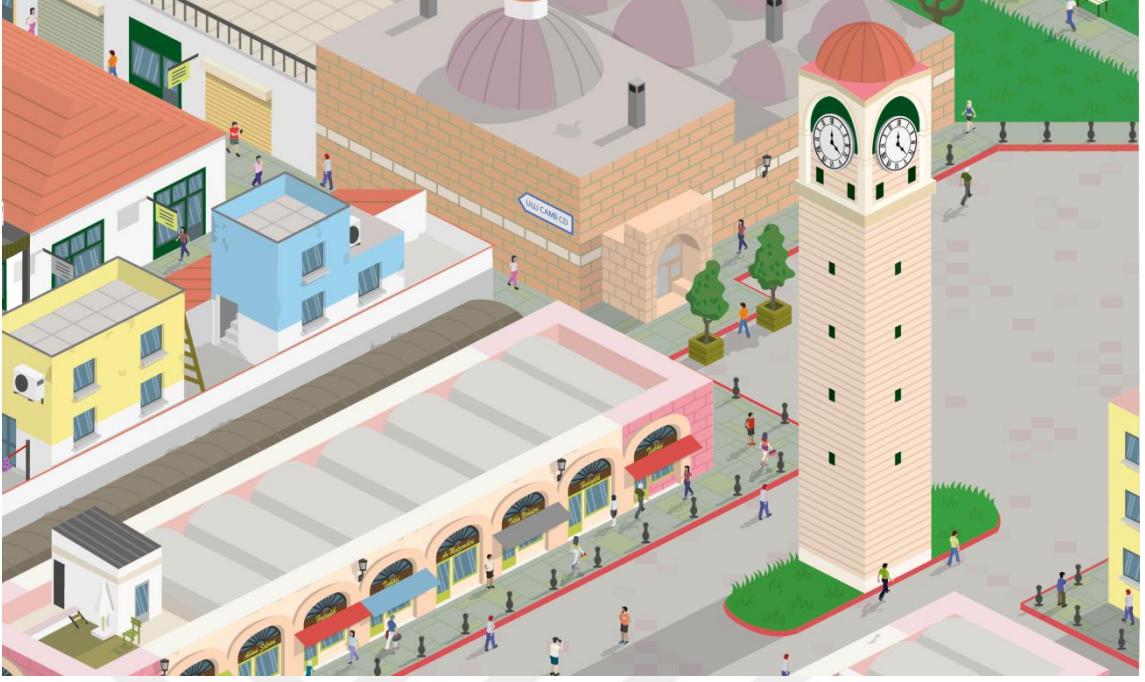
Büyüksaat'in, Adana kentinin tarihi merkezinde yer alması ve 19. yüzyıldan bu yana kentte bulunması nedeniyle Adana'da yaşayan ve kenti ziyaret edenlerce sık sık karşılaşılan ve ziyaret edilen bir nirengi ögesi olduğunu söyleyebiliriz. Saat, etrafında yer alan neredeyse bütün yapıların kendisinden daha alçak boyda olması sebebiyle etrafındaki neredeyse bütün bölgelerden de görülebilmektedir. Her saat başı saatin içerisinde yer alan zil çalmakta, böylelikle çevresinde yaşayanlara da bunu sesli olarak bildirmektedir. Saatin yer aldığı Ali Münif Yeğenağa caddesi de, tarihi saatten daha eskilere dayanan Adana'nın önemli akslarından birisidir. Geçmişte kentin ticaret anlamındaki önemli bir merkezi olan cadde, günümüzde de etrafında önemli ticaret merkezleri bulunsun da turistik önemi yükselmiş bir bölgedir. Bugün cadde ve çevresinde yer alan bakırcılar, tespihciler, ahçap mobilyacılar, döşemeciler, bıçakçılar, av malzemecileri, tatlıcılar, şalvarcılarla birlikte kentin en meşhur unsuru olan kebabçılar da hem bölgeye, hem kente, hem de kente gelen turistlere hizmet etmeye devam etmektedir. Cadde her yıl kentte 5 Ocak tarihinde gerçekleşen halk koşusunun önemli güzergahlarından birisidir. Ayrıca, her yıl Aralık ayının ilk cumartesi günü gerçekleşen ve kent için önemli bir kolektif deneyim olan Rakı Festivali'nin de gerçekleştiği en önemli merkezlerden de birisidir. 2013 yılında bir sokak sağlıklılaştırma projesi kapsamında caddede bulunan pek çok dükkanla birlikte Büyüksaat de restore edilmiştir. O güne kadar uzun bir süre tepesindeki kubbeden yoksun olan yapı kubbesiyle birlikte orijinal haline uygun biçimde restorasyona

uğramış, bölgedeki dükkanların tabelaları da bu sağlıklılaştırma projesi kapsamında tektipleştirilmiş ve bölgedeki görsel kirliliğin önüne geçilmek için çalışılmıştır. Günümüzde cadde taşıt trafiğine kapalıdır.

Şekil 26: Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital illüstrasyon, 30x21 cm, 2021.

Şekil 26'da, Büyüksaat ve çevresini resmettiğim illüstrasyon gösterilmektedir. illüstrasyonda Ali Münif Yeğenağa Caddesi'nin merkezinde yer alan saat kulesiyle (Şekil 27) birlikte: çevresinde yer alan Kazancılar Çarşısı, kebabçılar (Şekil 28), hediyelik eşya dükkanları, mobilyacılar, arka sokakta yer alan döşemeciler, Vakıflar Çarşısı ve kapısı, Çarşı Hamamı gibi yapılarla birlikte kısmen Tuz Hanı ve Ziyapaşa Parkı da görülmektedir. Çarşı yapılarının bazılarının üzerinde yer alan gecekondü tarzı yapılar (Şekil 29), hem bölgenin hem de Adana kentinin bu tarz yapılaşmalarla olan ilişkisini göstermektedir. Bu yapıları da asıllarına uygun bir biçimde illüstrasyonda gösterdim. illüstrasyon resmedilirken bire bir çekilen fotoğraflarla birlikte internette yer alan sokak görünümlerinden ([http-5](#)) ve fotoğraflardan ([http-6](#)) yararlanılmıştır.

Şekil 27. Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon'dan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

Şekil 28. Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon'dan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

Şekil 29. Büyüksaat ve Ali Münif Yeğenağa Caddesinin resmedildiği illüstrasyon'dan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

3.3.2. Adana Tren İstasyonu (Gar)

Adana ilinin Seyhan ilçesine bağlı Cemalpaşa mahallesinin Sular mevkiinde yer alan gar binası, yüz yıldan uzun süredir Adana kentine hizmet eden ve şehrin önemli sembol yapılarından olan bir ulaşım merkezidir. Yapı Ziyapaşa Bulvarı'nın kuzeyde bittiği noktada yer almaktadır ve yapının hemen önünde kentteki konser, miting gibi toplumsal etkinliklerin de gerçekleştirildiği Uğur Mumcu Meydanı (İstasyon Meydanı) bulunmaktadır. Konumu ile önünde yer alan ve kentin önemli düğüm noktalarından olan meydan sebebiyle de yapı seçilebilir olmakta, aynı zamanda bir toplanma ve buluşma yeri niteliği de taşımaktadır. Gar yapısı, kent mekanının önemli akslarından Ziyapaşa Bulvarı'na direkt erişimi olması açısından da önemlidir. Görüşme gerçekleştirilen bir katılımcı bu konuyu "*...mesela tren istasyonu için o ilk meydan yapıldığında ben çok sevinmişim. O mesela karşılar. Trenin girişi -hemen şehre dalman, Ziyapaşa, hoş.*" sözleriyle özetlemiştir. Mekanın çevresinde yer alan

uzun palmiye ağaçları mekanla bütünleşmiş ve mekanı tanımlayan önemli öğeler haline gelmiştir. Gar'ın hemen önündeki meydanın içerisinde yer alan tarihi kara tren de, mekanla bütünleşen bir başka öğe olarak mekandaki yerini almaktadır. Kent sakinleri ve kente dışarıdan gelen bireyler, bu kara trenin önünde fotoğraflar çekmektedir.

Geçmişten bugüne İstanbul, Ankara, Konya, Kayseri, Mersin, İskenderun, Islahiye ve Elazığ gibi pek çok kenti tren yolu vasıtasıyla Adana'ya bağlayan yapı, çeşitli özellikleriyle kent için önem arz etmektedir. Yapı öncelikle bir ulaşım yapısı olması nedeniyle hem kentliler, hem de diğer kentlerden Adana'ya gelip gidenler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu nedenle yapı hem bir vedalaşma, hem de bir buluşma mekanı özelliği taşımaktadır. Bunun yanında yapı, mimari özellikleri bakımından da Adana kenti için büyük bir önem arz etmektedir.

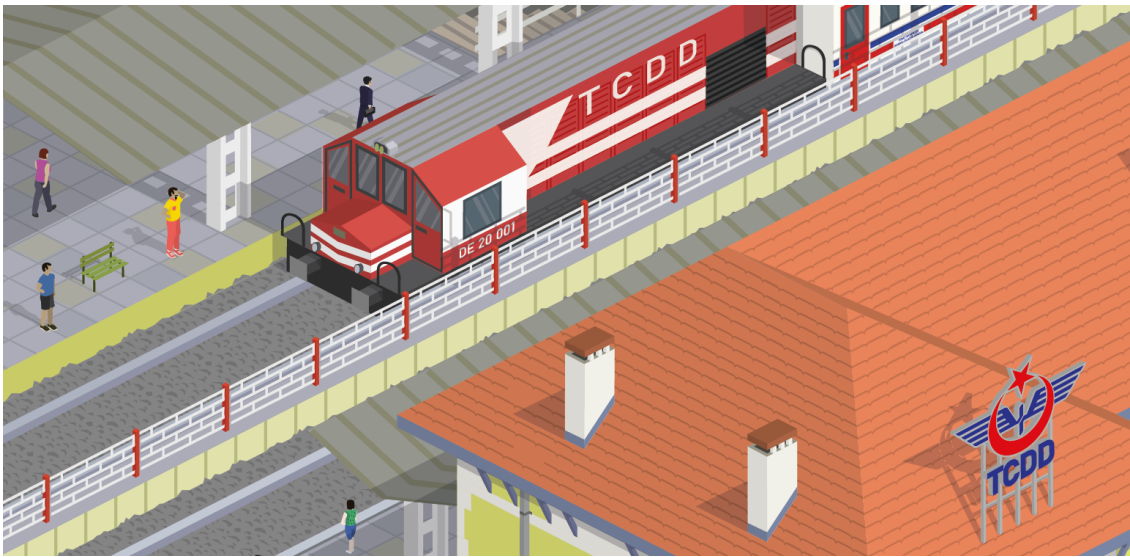
"Tescilli olan yapı gerek nitelikli detayları, gerekse anıtsal ifadesiyle Birinci Ulusal Mimarlık Döneminin Adana'daki en seçkin örneklerindendir. Alman Bankası tarafından inşa ettirilmiştir. Yapıda cephede simetrinin hakim olduğu görülür. [...] Yapının köşeleri ve düşey pencere hatlarını belirleyen taş işçiliği, kemer alınlıklarında yer alan altıgen yıldız desenli çini panolar ile geniş saçakların alt yüzlerinde yer alan ahşap desenler ve süslemeler yapının karakteristik özellikleridir" (Saban vd., 2006, s. 86).

Yapının çevresinde çeşitli müdürlükler (Türk Telekom, T.C.D.D. 6. Bölge), demiryolları işletmesine bağlı lojman ve tesisler ile çeşitli iş yerleri bulunmaktadır. Gar binası ile birlikte 6. Bölge Müdürlüğü binası, meydan ve lojmanlar da "Sular" olarak adlandırılan bu bölgenin tanımlayıcı unsurları olarak ön plana çıkmaktadır. Şekil 30'da, Adana Tren Garı ile birlikte önünde yer alan geniş meydan, tren istasyonları ve gar binasının yanında yer alan ve gar kompleksinin parçası olan iki yapı da gösterilmiştir. İllüstrasyonda garın arkasında bir adet elektrikli ve bir adet kömürlü trenle birlikte (Şekil 31) bir yük treninin römorkunu resmettim. Eski ve yeni birer trenin resmedilmesi, istasyonun onyıllardır kente hizmet edişine işaret etmektedir. Gar meydanında yer alan tarihi tren lokomotifini (Şekil 32) yerine uygun olarak resmettim. Bunlarla birlikte istasyon bölgesi ve gar ile özdeşleşen palmiye ağaçlarını, gelen ve giden yolcuların yoğunluğunu temsilen yolcu figürlerini ve bir adet simit - şalgam

seyyarı da (Şekil 33) meydanın bir köşesinde resmederek mekanın bu önemli unsurlarını illüstrasyona taşıdım. İllüstrasyon yapılırken, araştırmacı tarafından bölgede çekilmiş olan fotoğraflardan yararlanılmıştır.

Şekil 30. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2021.

Şekil 31. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

Şekil 32. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

Şekil 33. Adana Tren Garı'nın ve önündeki meydanın resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

3.3.3. Adana Merkez Otogarı

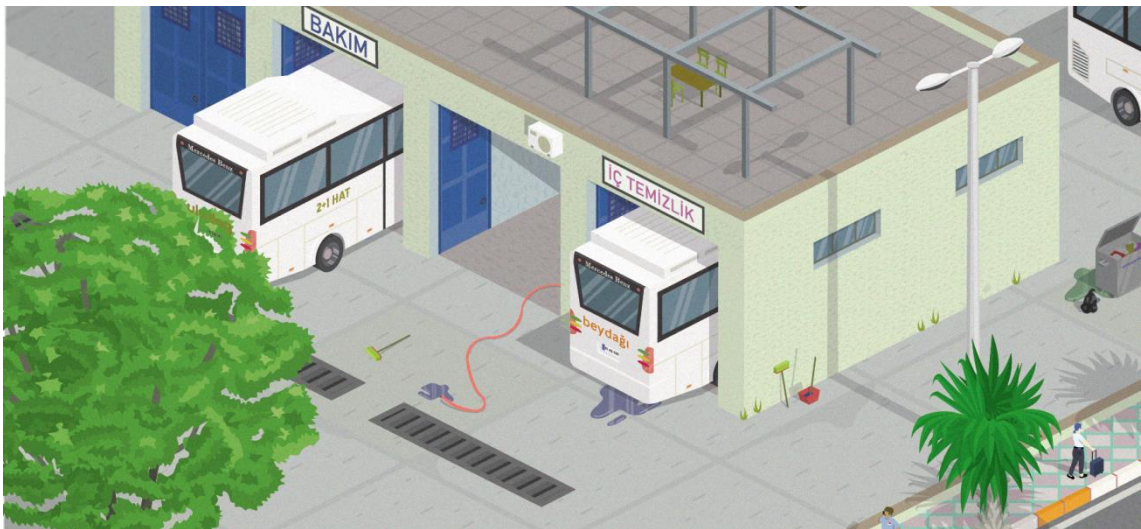
Adana Merkez Otogarı, hem Adana'ya başka şehirlerden göçen, hem de Adana'da yaşayıp şehir dışına seyahat eden pek çok insan tarafından sık sık kullanılan bir başka ulaşım yapısıdır. Adana'nın Seyhan ilçesinin Fevzipaşa mahallesinde, D400 karayolunun üzerinde bulunan yapı, 1993 yılından bu yana Adana kentine hizmet etmektedir. Özellikle taşıyıcı sistemi ile dikkat çeken (Saban vd. , 2006, s. 96) yapı, bunun yanında tıpkı Gar yapısı gibi bir buluşma ve vedalaşma mekanı özelliği de taşır. Görüşmelerde otogar yapısından bahseden katılımcılar da yapının hem buluşma/vedalaşma yapısı olması özelliğinden, hem de taşıdığı bazı mimari niteliklerden bahsetmişlerdir. Bunun yanında, yapının günümüzdeki bakımsızlığından da şikayetçi olmuşlardır. Aktif bir kullanımı olmasına rağmen Adana'nın otogar kompleksi bugün kaderine terk edilmiş bir vaziyettedir. Otogarlara kentlinin kentten ayrılırken, ya da kente geri döndüklerinde ayaklarını ilk ya da son bastıkları, bir nevi mekanla buluştukları ya da vedalaştıkları yerlerdir. Başka bir şehirde üniversite kazanan çocuklarını aileler otogardan uğurlarlar. Başka şehirlerde yaşayan sevgililer otogarlarda birbirlerinden ayrılır ya da kavuşurlar. Askere giden gençler, sevdikleri tarafından otogarda görev yerine uğurlanırlar. Hem mekanla hem de insanla kavuşma ve vedalaşmaların gerçekleştiği bu yapı kompleksleri, bu açılarından bakıldığında kent ve kentli için duygusal anlamının da yüksek olduğu yerlerdir. Bu yüzden kentlinin ve kentin belleği açısından da önemlidirler.

Şekil 34'de, Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamiyesi ve çevresinde yer alan yapılar illüstrasyon yoluyla resmedilmiştir. Girişin kuzeyinde yer alan araç bakım atölyesini, güneyinde yer alan benzin istasyonunu ve bitişindeki trafo kulübesini illüstrasyonda detaylarıyla resmettim. Araç bakım atölyesi ve üzerinde yer aldığı tespit edilen unsurları (Şekil 35) ve bakım atölyeleri ile yıkama ile ilgili bazı nesneleri de illüstrasyonda gösterdim. Benzin istasyonunun detayları arasında istasyon ana yapısı, oto yıkama makinesi, otogaz yükleme peronu ve çevresindeki yeşil alan ile bitkiler yer almaktadır (Şekil 36). Otogar'a gelip giden yolcular tarafından tercih edilen kent içi ulaşım seçeneklerinden birisi olan taksileri temsilen bir adet taksiyi, petrol istasyonu içerisinde gösterdim. Giriş nizamiyesinin hemen bitişine, fotoğraflarda zaman zaman orada olduğunu anladığım bir seyyar şırdancı tablası ve masa sandalyelerini de

(Şekil 37) illüstrasyona ekledim. Bunun yanında çanta ve bavullarıyla yürüyen figürler ile otogar'da sık sık karşılaşılan kırlangıçlar da illüstrasyonda yer almaktadırlar. İllüstrasyon yapılırken, şahsen çektiğim fotoğraflardan ve internetten edindiğim alan fotoğraflardan (<http-7>), ayrıca çevrimiçi paylaşılan sokak görünümünden yararlandım (<http-8>).

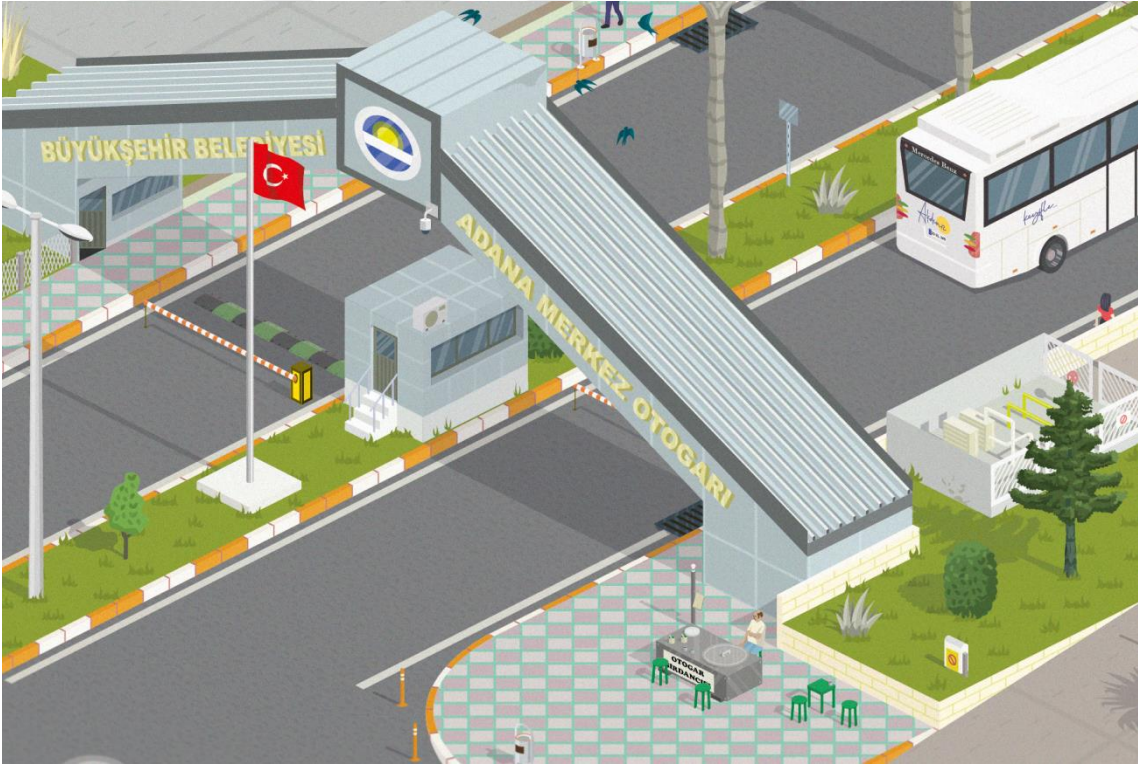
Şekil 34: Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamîyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2021.

Şekil 35: Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamîyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

Şekil 36: Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamiyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

Şekil 37: Adana Merkez Otogarı'nın araç giriş nizamiyesinin ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2021.

3.3.4. Halkevi Binası (Adana Büyükşehir Belediyesi)

Bugün Adana Büyükşehir Belediyesi'nin belediye meclis görüşmeleri için kullandığı, ayrıca resim sergilerinin, tiyatro oyunlarının ve özellikle Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası başta olmak üzere pek çok orkestranın da konserlerinin düzenlendiği bir yapı olan Halkevi binası, Adana'nın Seyhan ilçesinin Reşatbey mahallesi dörtyol mevkiinde bulunan, 20. yüzyıldan günümüze kadar ulaşmış sembolik bir yapıdır. Yapılan görüşmelerle birlikte, geçmişte yapılmış çeşitli araştırmalarda da kentin önemli bir yapısı olduğu görülen bina, bulunduğu bölge ve sahip olduğu işlevler açısından pek çok kentlinin ortak deneyimler paylaştığı bir yer olması açısından da önemlidir. Yapı, Adana'nın merkezinden kuzeye doğru uzanan ana akslardan birisi olan Atatürk Caddesi'nin başında yer almasından ötürü, bu bulvarda hareket eden araç ve yayaların rahatlıkla görebileceği bir yapıdır.

İlk olarak Halkevi binası olarak kullanılmış olan yapı, sonrasında Adana Büyükşehir Belediyesi'nin binası olarak hizmet vermiştir. Bugün halen belediyeye ait bir yapı olmasına karşın, yapının içerisinde yer alan salonda tiyatro oyunları sergilenmektedir. Bunun yanında yapı geniş bir sergi alanına da sahiptir ve bu alanda pek çok resim ve fotoğraf sergisi gerçekleştirilmektedir. Bu özellikleri bakımından yapının, kentteki sanatseverlerin uğrak mekanlarından birisi olduğunu söyleyebiliriz. Yapının yanında yer alan Abidin Dino Sanat Parkı, içerisinde çok sayıda ağacın olduğu bir park olarak kente hizmet eder. Parkta ayrıca Adana'lı olan veya yolu Adana'dan geçen 3 büyük sanatçıyı (Abidin Dino, Yaşar Kemal, Orhan Kemal) betimleyen heykel grubu, bir masanın etrafında oturup tartışırken gösterilmiştir. Dört sandalyeli masanın dördüncü sandalyesinin başında bir adet kuş oturmakta ve üçlünün tartışmasını dinlemektedir. Anlatılanlardan hareketle, Halkevi binasını ve Abidin Dino Parkı'nı Adana'nın sanatla ilişkisinin ne kadar kuvvetli olduğunu gösterir nitelikte mekanlar olarak ele alabilmek mümkündür.

Şekil 38'de, Halkevi binası, Abidin Dino Sanat Parkı'nın bir kısmı ve yapının çevresindeki diğer yerlerin kısmen resmedildiği illüstrasyon gösterilmektedir. İllüstrasyonun merkezine yapının bütünü yerleştirdim. Yapının ön cephesinden geçmekte olan Atatürk Caddesi'nin ana toplu taşıma güzergahlarından biri olmasından dolayı, caddenin görünen kısmına bir adet belediye otobüsü resmettim. (Şekil 39).

Yapı içerisindeki gösteri salonunda pek çok tiyatro oyununun sahneleniyor olmasını temsilen, yapının ön cephesinde iki adet tiyatro afişi gösterdim (Şekil 40). Yapının kuzeyinde yer alan Abidin Dino Parkı'nda yer alan Adanalı edebiyatçılara ait olan heykeller de, yapının bitişiğindeki orijinal yerinde resmettim. İllüstrasyon yapılırken, şahsen çektiğim fotoğraflardan ve internette yer alan fotoğraflardan (<http-9>), ayrıca çevrimiçi paylaşılan sokak görünümülerinden yararlandım (<http-5>).

Şekil 38. Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.

Şekil 39. Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022

Şekil 40: Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022..

Şekil 41. Adana Büyükşehir Belediyesi ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

3.3.5. Şakirpaşa Havalimanı

Adana ilinin Seyhan ilçesinin Şakirpaşa mahallesinde bulunan Şakirpaşa havalimanı; tıpkı otogar ve tren garı gibi, kente ulaşım noktasında hizmet veren önemli bir yapıdır. 1938 yılından bu yana aktif biçimde kullanılan havalimanı, 2022 yılı itibarıyla ülkemizdeki aktif olarak kullanılan en eski havalimanı olması yanında, uzun zamandır kentlinin deneyimlediği bir mekan olarak, görüşme sonuçlarında da katılımcılar tarafından önemi dile getirilen yapılar arasında yerini almıştır. Mersin ili sınırlarına yapılmakta olan ve Adana ile Mersin'in ortak kullanmasının planlandığı Çukurova Havalimanı'nın açılmasıyla kapatılma ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan yapının ikonik kırmızı-beyaz kulesi ve uzun palmiyeleriyle Adana için simgesel bir nitelik taşıdığını söyleyebilmek mümkündür.

Şakirpaşa Havalimanı, onyıllardır Adana kentine hizmet eden, yapıldığı tarihlerde kentin hemen dışına yapılmış olsa da kentin büyümesiyle artık kentin içinde kalmış bir yapıdır. Bu özelliğiyle havalimanına kentin herhangi bir noktasından

ulaşabilmek zor değildir. Kentin merkezi ise havalimanına çok yakındır: öyle ki bir taksiyle veya dolmuşla havalimanından kentin merkezi diyebileceğimiz bölgelere (5 Ocak Meydanı, Büyüksaat çevresi) ulaşmak dakikalar sürmektedir. Bu açıdan havalimanının, kente geldikten sonra mekanla ilişkinin hızlıca kurulmasını da sağlayacak bir özellikte olduğunu ifade edebiliriz.

Şekil 42: Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.

Şekil 42'de havalimanının iç hatlar terminali binası, kulesi ve çevresini gösteren illüstrasyon görülmektedir. İllüstrasyonda kırmızı beyaz kulenin canlı kırmızı rengi, çatısında yer alan antenleri ve eğimli cam yapısını orijinaline uygun olarak (Şekil 43) resimledim. Terminal binasının hemen yakınında iniş yapmış bir uçak ile birlikte (Şekil 44) uçak indikten sonra yolcuların uçaktan tahliyesine yardımcı olan merdiven aracını ve havalimanında yer alan diğer araçları da gösterdim. Havalimanında yer alan ve bölgeyle özdeşleşmiş olan uzun palmiye ağaçlarını gerçekte bulundukları konumları baz alınarak resimledim. (Şekil 45). Uçaktan inen yolcuların yürüyerek terminal binasına geçmesi, havalimanının küçük yapısını vurgular nitelikte olduğundan bunu da illüstrasyona taşıdım. Terminal binasının arkasında ise havalimanının iç yolu ile yolcu almak üzere bekleyen bir havalimanı

servisini (Şekil 42) resmettim. İllüstrasyon yapılırken, internette yer alan ve özellikle havadan çekim olan fotoğraflardan (<http-10>), web’de yer alan uydu görüntülerinden ve çevrimiçi paylaşılmış olan sokak görünümünden yararlandım (<http-5>).

Şekil 43: Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Şekil 44: Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

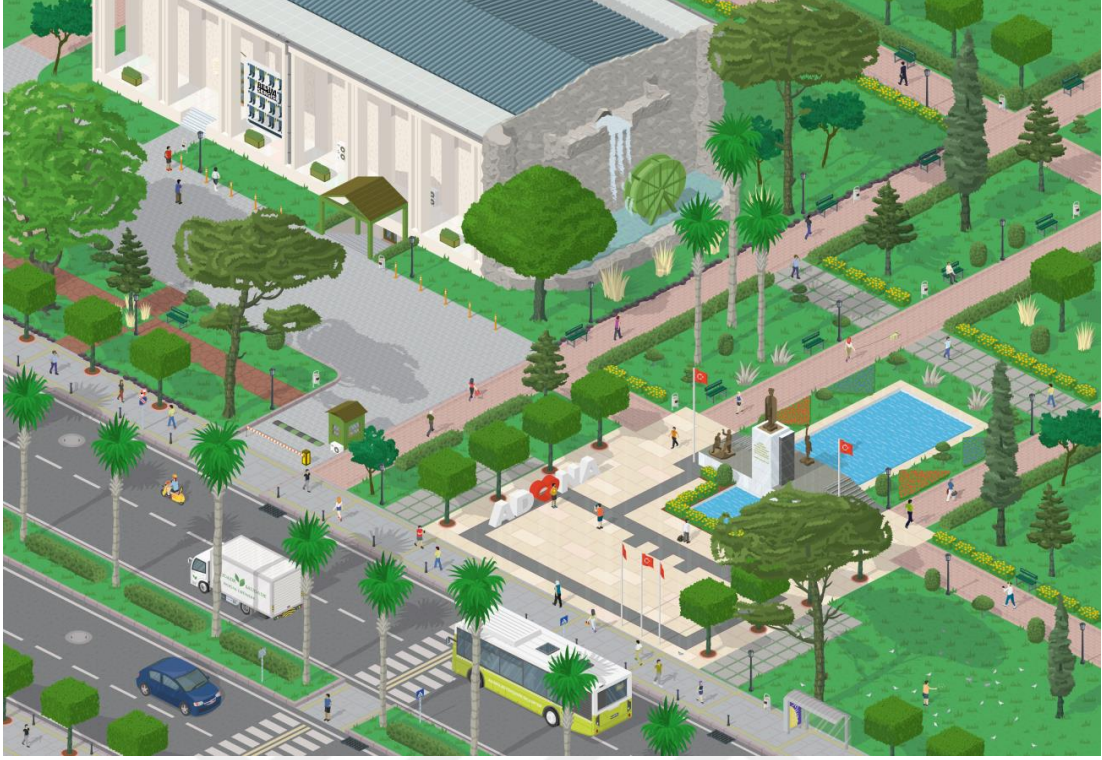

Şekil 45: Havalimanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

3.3.6. Atatürk Parkı

Adana ilinin Seyhan ilçesinin Kurtuluş mahallesinde merkezi bir konumda bulunan Atatürk Parkı, 1930'lu yıllardan günümüze kadar kente hizmet etmiş, kentin en önemli yeşil alanlarından biridir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların çeşitli sorulara verdikleri yanıtların arasında Atatürk Parkı, en sık alınan cevaplardan birisi olmuştur. Kentteki insanların dinlenme ve serinleme ihtiyaçlarını karşıladıkları bir yer olmasının yanında, parkın bir buluşma noktası olması da parkı önemli kılan özelliklerden birisidir. Parkta yer alan Atatürk heykelinin önündeki geniş meydana milli bayramlar gibi toplumsal ve kamusal anma ve kutlamaların, ayrıca Gezi Parkı Eylemleri gibi toplumsal protesto gösterilerinin de burada gerçekleşmesi, parkın kentliler için çeşitli anlamlar taşımasına da vesile olmuştur. Meydanın aynı zamanda kentliler ve kente dışarıdan gelen turistler açısından bir buluşma noktası olduğunu söyleyebilmek de mümkündür. Şekil 46'da, Atatürk Parkı için yapılmış illüstrasyon görülmektedir. İllüstrasyonda, parkı ve çevresini önemli kılan pek çok detayı

resmettim. Parkın doğu cephesinde Atatürk Caddesi üzerinde yer alan durak ve bir adet belediye otobüsü, parkın önündeki işlek bulvarın toplu taşıma araçlarının yoğun kullandığı güzergahlardan birisi olduğunu gösterir. Otobüs durağının hemen arkasında, parkın doğal sakinleri olan güvercinleri ve onları yemleyen bir figürü resmettim (Şekil 47). Meydanın güneyinde kalan “ADANA” yer imi, henüz yeni bir görsel iletişim unsuru olmasına rağmen sık sık fotoğraf çektirilen bir yer olmasından ötürü illüstrasyona önünde fotoğraf çektiren bir figür de eklenmiştir. Meydanın batısında yer alan Atatürk Heykeli'ni ve etrafındaki anıt heykelleri, orjinal figürlerin hareketlerine sadık kalarak gösterdim (Şekil 48). Bu heykeller, cumhuriyet ve Kurtuluş Savaşı'nı betimlemeleri açısından hem park hem de kent için önemlidirler. Parkın güneyinde yer alan ve yıllardır pek çok sanatsal etkinliğe ev sahipliği yapan 75. Yıl Sanat Galerisi, resmedilen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Şekil 49). Bu sanat galerisinde kentteki büyük çaplı pek çok sergi ve sanatsal etkinlik gerçekleştirilmektedir. Sergi salonu mekanının ön cephesinde burada gerçekleşen sanatsal etkinlikleri temsilen bir sergi afişi gösterdim, ayrıca parka bakan cephesinde yer alan şelale ve değirmeni de resmettim. İllüstrasyonu tasarlarken, parkın çeşitli yerlerinden çekmiş olduğum fotoğraflardan, ayrıca internetten bulduğum fotoğraflardan yararlandım (<http-11>).

Şekil 46: Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.

Şekil 47: Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Şekil 48: Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Şekil 49: Atatürk Parkı, meydanı ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

3.3.7. Taş Köprü ve Çevresi

Adana kentinin Büyüksaat ile birlikte en önemli simgesel ve tarihi yapısı olarak sayılabilecek olan Taş Köprü, yapılan görüşmelerde katılımcıların çeşitli sorular bağlamında kent için önemini ifade ettiği, en çok adı anılan yapılardan olmuştur. Köprü'nün kent ve kentli için taşıdığı anlamsal önemi Ramazanoğlu (2009, s. 313) şu şekilde aktarır: *"Şehrin doğu kapısının bulunduğu semt, halen "Kale Kapısı" olarak adlandırılır. Köprü'nün çıkışı da buradadır. Bu isim, alışlagelenin tersine, şehirden çıkılan yönü değil, köprüden şehre gelişi referans alır. Bu durum, köprü'nün Adana'daki yapılar arasındaki hiyerarşide ilk sırayı aldığını belirler".* Köprü; Adana'nın Seyhan ilçesi ile Yüreğir ilçelerini, kentin iki bölgesini birbirinden ayıran bir sınır olarak düşünebileceğimiz Seyhan nehri üzerinden birbirine bağlamaktadır. Tarihi ve sembolik özelliği dolayısıyla da pek çok turistin mutlaka uğradığı yerlerin başında geldiğini söyleyebilmek mümkündür.

Taş Köprü, Adana'ya yüzyıllar önce Roma'lıların hüküm sürdüğü zamanlarda inşa edilmiş ve o gün bu gündür kente hizmet etmeye devam eden, önemli bir işaret ögesidir. Kentin iki yakasını birbirine bağlayan köprü, nehir genişliğince uzamaktadır. Kentin merkezi noktasında yer alması ve tarihi özelliği nedeniyle köprü kentli için taşıdığı anlamın yanında, kente gelen turistler için de çok önemli bir noktadır. Köprü üzerinde hem yerlilerin hem de turistlerin sık sık fotoğraf çektiğini görebilmek mümkündür. Köprüye çıkıldığında kuzeyde Merkez Camii, nehir boyunca yer alan yapılar ve hatta Toros Dağları'nı görebilmek de olağandır. Yine çevrede yer alan Hilton oteli, Eski Kız Lisesi, Atatürk Evi, önemli iş yerleri de köprü'nün çevresinde yer almaktadır. Kentin tarihini üzerinde taşıması ve merkezi bir noktada bulunması gibi nedenler, Taş Köprü'yü zamanla kentin en önemli yapılarından birisi haline dönüştürmüştür. Kentin önemli ve tarihi iş yerlerinin bu bölgede olması kentliyi bu bölgeye çekmekte, köprü'nün belki de bu şekilde kentin kalbinde yer alması onu kentin sık sık deneyimlediği ve bağlarını devam ettirdiği bir yere dönüşmesini kolaylaştırmaktadır.

Şekil 50'de, Taş Köprü'nün merkeze alındığı ve çevresindeki yapıların da resmedildiği illüstrasyon görülmektedir. Yaptığım illüstrasyonda, bölgede yer alan önemli yapılardan Eski Kız Lisesi Binasını ve Hilton Otelini de resmettim. Kız Lisesi

binasının kadrja giren kısmıyla birlikte, bina ile köprü yapısı arasında yer alan Mürüvvet Kekilli Parkı da kısmen görülebilmektedir (Şekil 51). Pek çok toplu taşıma aracının (dolmuş, halk otobüsü, özel halk otobüsü) bu bölgeden hareket kalkış yapması ve son durak noktası olmasından dolayı bölgede yer alan yoğun toplu taşıma trafiğini de; halk otobüsleri, dolmuşlar ve köprü yapısının hemen kuzeybatı bitişiğinde yer alan otobüs duraklarını resmederek vurguladım. (Şekil 52). Bölgede rahatlıkla gözlemlenebilen martıları, nehrin suyu çekildiği zaman nehrin çeşitli yerlerinde beliren tümsek arazi yapılarını, köprü'nün batısında yer alan otel ve otelin altında yer alan unlu mamül dükkanını da bölgeyi tanımlayan unsurlar oldukları için resmettim. Köprü'nün doğusunda yer alan çeşitli dükkan ile benzin istasyonunu ve yine köprü'nün doğusunda yer alan, kentin sembol yapılarından birine dönüştüğü görüşme sonuçlarından da görülebilen Hilton Otelini de resmettim (Şekil 53). İllüstrasyon yapılırken, bizzat çektiğim fotoğraflardan, internette yer alan fotoğraf, uydu ve sokak görünümlerinden yararlandım. (http-5, http-12)

Şekil 50. Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyon. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.

Şekil 51: Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Şekil 52: Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Şekil 53: Taş Köprü ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

3.3.8. 5 Ocak Stadyumu

Yapılan görüşmelerde katılımcılara yöneltilen 6. Soruda verilen cevaplara göre, yıkılmaması gerektiği düşünülen yapıların başında henüz 2021 yılında yıkılan Adana 5 Ocak Fatih Terim Stadyumu gelmektedir. Adana ilinin Seyhan ilçesinin Reşatbey mahallesinde ve Gazipaşa mevkiinde yer alan stadyum, onyıllardır pek çok lig ve milli maça sahne olmuştur. Kentin iki büyük takımı olan Adanaspor ve Adana Demirspor takımları, yıllardır maçlarını bu stadyumda oynamıştır. Stadyumun merkezi konumu, maç günlerinde kentin her bölgesinden taraftarın kolaylıkla yürüyerek ve toplu taşıma araçlarıyla ulaşabilmesi açısından rahatlık sağlamaktaydı. Önemli lig maçları ve Adanaspor – Adana Demirspor derbilerinin olduğu günler stadyum ve çevresinin en yoğun kalabalıklara ev sahipliği yaptığı günlerdi. Maç günleri taraftarlar günün erken saatlerinden itibaren stadyumun çevresinde kümelenmeye başlar; yemekler yenilir, marşlar söylenir ve maç saati stadyumda ve çevresinde beklenirdi. Stadyumun ve çevresinin maç günlerinde büründüğü bu

atmosfer, stadyumun yıkılmasıyla yok olmuş, belki de kentin –şimdilik- dışında yeni inşa edilen stadyuma taşınmıştır. Stadyumun yıkılmış olmasına yönelik, görüşme yapılan katılımcılardan biri şu sözleri aktarmıştır:

"5 Ocak yıkılmasaydı çok iyi olacaktı. Kabul ediyorum şehir merkezinde artık böyle bir stadyum, böyle bir yoğunluğun insanları rahatsız ettiğinin farkındayım. Ama bunu bütün dünya çözüyor artık. Çok basit önlemlerle hallolabilecek... Ama o üzücü oldu, çünkü hafızayı doğrudan linç etti. Yani kent merkezini bilen herkesin gözü kapalı gelebildiği bir yerin ortadan kaldırılması çok üzücü."

5 Ocak Stadyumu için yapılan illüstrasyonun gösterildiği Şekil 54’de, stadyumun kendisi ve çevresini detaylarıyla ele aldım. Stadyumun kuzeyi genellikle Adana Demirspor taraftarlarınca, güneyi ise Adanaspor taraftarlarınca kullanılmakta, her iki takımın taraftar grupları da stadyumun kendilerine ait hissettikleri cephelerindeki kale arkası tribünlerinde kümelenmektedir. Bu sebeple stadyumun kuzeyinde kalan koltukları Adana Demirspor’un renklerinden lacivert olarak, güneyindeki koltukları ise Adanaspor’un renklerinden beyaz olarak orijinaline uygun olarak resmettim. Stadın kuzey tribünleri ve stadın kuzeyinde yer alan Vali Yolu Caddesi’nde Adana Demirspor taraftarları, güney tribünleri ve güneyinde yer alan Stadyum Caddesi’nde ise Adanaspor taraftarlarını kümeler halinde resmettim. Taraftar gruplarını ayrıca slogan atar vaziyette kebabçı (Şekil 55) ve ciğerci tablaları önünde gösterdim (Şekil 56). Stad çevresinde yer alan kimi binaların zemin kat cephelerine, takım taraftarlarının resmettiği basit grafiti yazılar yerleştirdim. Stadın çevresinde yer alan yapıların tamamı, yine aslına uygun olarak resmedilmiştir. Stadyumun doğu bitişiğinde yer alan Adnan Menderes Spor Salonu (Şekil 57) ve stadyumla birlikte yıkılan Gençlik Stadı da, kompozisyonda detaylarıyla gösterilmiştir. Stadyumun ve çevresinin resmedildiği illüstrasyonun çizimi sırasında uydu ve sokak görünümlerinden (<http-5>) ve internette yer alan fotoğraflardan (<http-13>) yararlandım.

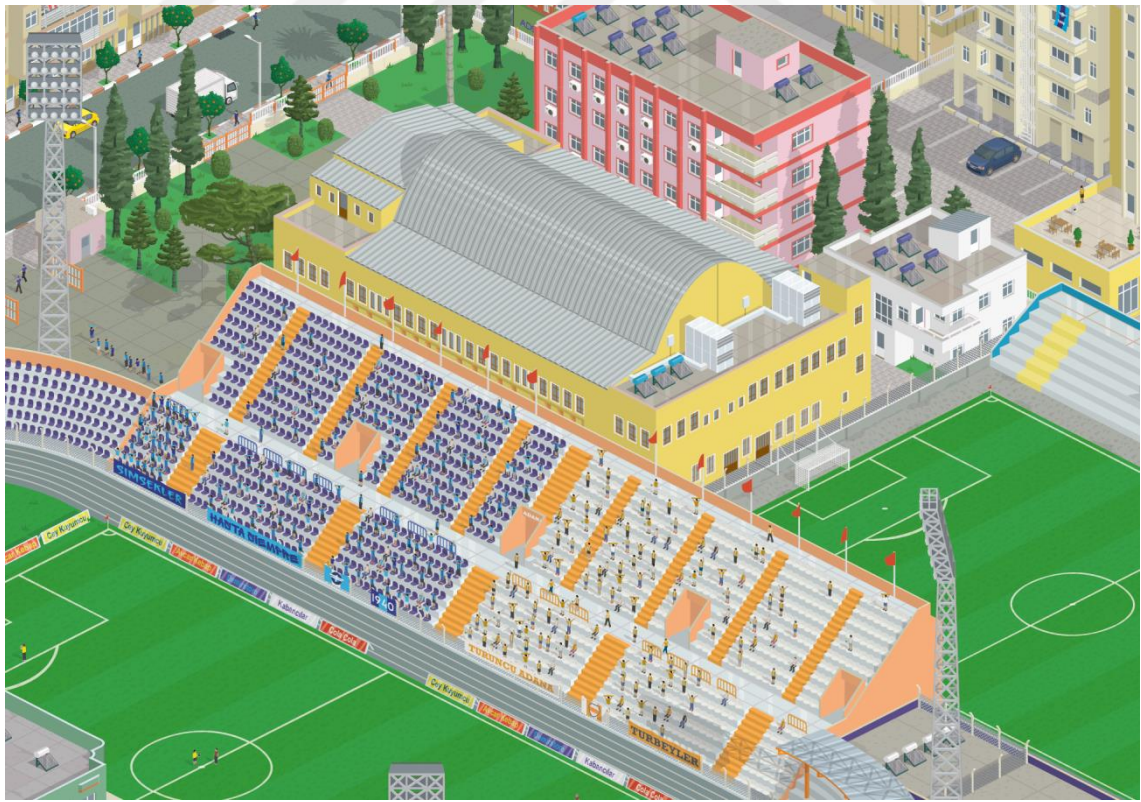
Şekil 54: Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan görünüm. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 30x21 cm, 2022.

Şekil 55. Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Şekil 56. Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Şekil 57: Adana 5 Ocak Stadyumu ve çevresinin resmedildiği illüstrasyondan detay. Cihangir Eker, Dijital İllüstrasyon, 2022.

Aşağıdaki haritada, yapılan 8 illüstrasyonun kentteki yerini gösteren harita paylaşılmıştır. Yapılan illüstrasyonların bir kısmı Adana'nın eski kent merkezinde (Büyük Saat, Taş Köprü), bir kısmı Cumhuriyet sonrası planlanan modern bölümünde (Atatürk Parkı, Gar, 5 Ocak Stadyumu, Halkevi), iki tanesi ise Mersin yolu üzerinde ve kent merkezinin dışına doğru olan bölümündedir (Merkez Otogar, Havalimanı).

Şekil 58. Çalışma kapsamında yapılan illüstrasyonun kentteki yerlerini gösteren harita.

IV. BÖLÜM

SONUÇ

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın temel amacı, kentlerin değişen ve dönüşen fiziki yapısının kentin belleğinde ve imgesinde de paralel olarak değişim yarattığı varsayımından hareketle, kente dair olası bellek kaybını en aza indirmek amacıyla kent imgesini oluşturan unsurları kullanarak illüstrasyonlar yaparak ve kentsel imgenin sürdürülebilirliğini sağlayabilmektir.

Çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın problemi, amacı, önemi, yöntemi ve sınırlılıklarından bahsedilmiştir. Çalışmanın problemi, kent imgesini oluşturan unsurların kent belleğindeki sürdürülebilirliğinin illüstrasyon yoluyla nasıl sağlanabileceğinin araştırılması ve bu doğrultuda uygulama çalışmaları yapılmasıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde, problem ve amaç doğrultusunda kent belleği, kent imgesi, kent imgesinin kentsel belleğinde sürdürülebilirliği ve bu sürdürülebilirliği sağlamak noktasında illüstrasyonun avantajları tartışılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu bağlamda kent belleğinin oluşum süreci ve kent sakinleri için önemi, kent imgesi ve bu imgeyi oluşturan tasarım unsurları, sürdürülebilirlik kavramı ve bu kavramın kent imgesi bağlamında değerlendirilmesi, illüstrasyonun sahip olduğu nitelikler doğrultusunda kentsel imgenin sürdürülebilirliğine yapabileceği katkılar açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise amaç doğrultusunda yapılan illüstrasyonlar gösterilmiştir. Adana kent merkezi kapsamında yer alan ve Adana kentinin imgesel olarak bir parçasına da dönüşmüş olan mekan ve mekansal unsurların belirlenebilmesi için, Adana'da yaşayan 10 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerden hareketle seçilen 8 adet mekanın (Büyüksaat ve Kazancılar, Adana Tren Garı, Adana Merkez Otogarı, Halkevi/Adana Büyükşehir Belediyesi, Şakirpaşa Havalimanı, Atatürk Parkı, Taş Köprü, 5 Ocak Stadyumu) izometrik illüstrasyonları yapılmıştır.

Kent imgesinin kentsel bellekteki sürdürülebilirliğinin amaçlandığı çalışmanın bu amacına uygun olarak, illüstrasyonlarda ele alınan kent mekanlarında mekanla özdeşleşmiş ve mekanı tanımlayan bir öge olarak kabul edilebilecek detaylarla birlikte mekanın ana unsurları bir arada resmedilmiştir. Bu detayların belirlenmesinde katılımcılarla yapılan görüşmeler, mekanlardan elde edilen görüntüler ve video kayıtları etkili olmuştur. Büyüksaat'te yer alan dükkanlar ve kebabçılar, Gar meydanının yanında bulunan kara tren, Halkevi binasının yanındaki parkta bulunan sanatçı heykelleri, havalimanının kırmızı-beyaz kulesi, Atatürk Parkı'nda yer alan güvercinler, stadyumun çevresindeki sokaklarda konumlanan tabla kebabçılar gibi detaylar, bulundukları mekanın parçası haline dönüşen detaylardır. Dolayısıyla bu detayların da yapılan illüstrasyonlarda yer alması, mekanın bütün imge unsurlarıyla birlikte kentsel belleğin bir parçası olarak geleceğe aktarılması açısından önemlidir.

Adana kentinin imgesinin unsurlarını gösteren illüstrasyonları yaparken, izometrik perspektifi tercih ettim. Bunun temel sebebi, izometrik açıdan yapılan bir illüstrasyonun sahip olduğu bakış açısının, mekanda yer alan pek çok detayı gösterebilmeye olanak tanıyor olmasıdır. İzometrik illüstrasyonlarda ufuk çizgisi yoktur, dolayısıyla nesneler uzaklık-yakınlığa göre küçülüp büyümeden her noktada eşit büyüklükte üç boyutlu olarak gösterilebilirler. Bu da illüstrasyonda resmedilen bütün detayların boyutsal olarak algılanabilirliğini kolaylaştırır, yani her bir nesnenin birbiriyle olan büyüklük-küçüklük ilişkisi daha rahat anlaşılır. İllüstrasyonlarda nesnelerin mekandaki ebatları konumları ile mekandaki boşluklar, ışığın geliş açısı ve bu açının tersine düşen gölge etkileriyle daha iyi algılanabilir olmasına katkıda bulunmuştur. Mekanlara yerleştirdiğim figürlerle de mekanların kalabalıklığını vurguladım ve figürlerin mekandaki hareketlerini de göstermeye çalıştım.

Bu çalışmanın, kentin imgesinin illüstrasyon yoluyla geleceğe nasıl taşınabileceğini ve bu yolla da kent belleğine katkıda bulunmanın olanaklarını gösterebilmesi açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Adana'da uzun yıllar kamusal mekanı deneyimleyen kent sakinlerinin görüşleriyle Adana için önem arz ettiği anlaşılan kentsel mekan ve unsurlarının imgesinin de bu çalışmayla kentsel bellekte bir nebze olsun yer edinebileceğini umuyorum.

KAYNAKÇA

- Aksu, Ö.V. (2012). Kent mobilyaları tasarımında özgün yaklaşımlar [Elektronik versiyon]. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 2 (6), s. 373-386.
- Akyol, E (2006). *Kent mobilyaları tasarım ve uygulama süreci*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Al, M. (2011), Kentte bellek yıkımı ve kimlik inşası–palimpsest: Ankara Atatürk Bulvarı bağlamında bir inceleme [Elektronik versiyon], *idealkent*, 2 (4), s. 22-36.
- Altuntaş, A. (2012), Sürdürülebilir toplumlar ve metropollerin baskılarından kurtulmak için alternatif bir yol: sürdürülebilir kentler [Elektronik versiyon], *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (17), s. 135-148.
- Alver, K. (2012) *Kent Sosyolojisi* (Ed: Köksal Alver), Ankara: Hece yayınları.
- Aslanoğlu, R. A. (2000). Kent, Kimlik ve Küreselleşme (2. Baskı), Bursa: Asa.
- Assmann, J. (2001), *Kültürel bellek* (Çev: Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı.
- Atabey, Z. (2010). Basın ilanı tasarımlarında illüstrasyonlar ve vektörel illüstrasyon tekniğinin uygulanması. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Atıl, A., Gülgün, B. & Yörük, İ. (2005), Sürdürülebilir kentler ve peyzaj mimarlığı [Elektronik versiyon], *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42 (2), s. 215-226.
- Atmış, E. (1997), Ortak Geleceğimiz raporunda ve BM. Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda ormanlar [Elektronik versiyon], A. Şahin (Ed.), *Orman Mühendisliği*, 34 (3), s. 27-32. https://www.researchgate.net/publication/316668901_Ortak_Gelecegimiz_Raporunda_ve_BM_Cevre_ve_Kalkinma_Konferansi'nda_Ormanlar (Erişim Tarihi: 13.11.2019).
- Bahçeci, H.I. (2018), Kent mekanında kamusal alan: Richard Sennett perspektifinde bir inceleme [Elektronik versiyon], *memleket Siyaset Yönetim*, 13 (29), s. 111-128.

- Bakan, C. (2019). *Kent estetiği açısından açık hava reklamcılığı*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Bakan, K., Konuk, G. (1987). *Türkiye’de kentsel dış mekanların düzenlenmesi*. Ankara: Tübitak Yapı Araştırma Enstitüsü.
- Bakırcı, M. (2012). Ulaşım coğrafyası açısından Türkiye’de havayolu ulaşımının tarihsel gelişimi ve mevcut yapısı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, s.340-377.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bayav, D. (2009), Resim sanatında ve sanat eğitiminde imge [Elektronik versiyon], *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2). s. 105-122. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/321632> (Erişim tarihi: 02.12.2019)
- Balkış Baymur, F. (2014), *Genel psikoloji* (14. Basım), İstanbul: İnkılap.
- Biçer Olgun, H . (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett’in kamusal alan yaklaşımları [Elektronik versiyon]. *Sosyolojik Düşün*, 2 (1) , s. 45-54.
- Biröl, G. (2007), Bir kentin kimliği ve kervansaray oteli üzerine bir değerlendirme [Elektronik versiyon], *Arkitekt Dergisi*, 514, s. 46-54.
- Budak, Z. (2018), *Görüntü-mekan ilişkisinde imge*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Cangöz, B. (2005), Geçmişten günümüze belleği açıklamaya yönelik yaklaşımlara kısa bir bakış [Elektronik versiyon], *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (1), s. 51-62.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Connerton, P. (1999), *Toplumlar nasıl anımsar?* (Çev: Alaeddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı.
- Çam, N. (2010). *Türk kültür varlıkları envanteri Adana 01*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- Çeken, B., Ersan, M. (2019). Günümüz illüstrasyon sanatı ve illüstrasyonda sıradışı yaklaşımlar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7 (97), s. 318-328.

- Çelik, H., Başer Baykal, N., Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8 (1), s. 379-406. Doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m
- Çoban, E., Demir, Z. (2014). Kent mobilyalarının bulundukları mekana etkileri: Düzce örneği [Elektronik versiyon]. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi* 2, s. 128-140.
- Çubukçu, E., Ekşioğlu Çetintahra, G., Sarıca, C. (2010). Şehirlerde görsel kirlilik önlenebilir mi? Ticari tanıtım levhalarının sayısı ve rengi üzerine deneysel bir çalışma. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 26 (4), s.387-400.
- Durukan Kopuz, A. (2016). Adana’da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’ne ait bir yapı örneği; Adana Tren Garı. *Tasarım: kuram*, 22, s. 23-35.
- Duymuş, H., Altunkasa, M.F., Ünal, M (2018). Çukurova Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğrencilerinin bakış açısı ile Adana'nın kent imgeleri [Elektronik versiyon]. *ISUEP2018 4. Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu*. https://www.researchgate.net/publication/326113662_Cukurova_Universitesi_Peyzaj_Mimarligi_Bolumu_Ogrencilerinin_Bakis_Acisi_ile_Adana%27nin_KentImgeleri (Erişim: 19.10.2020)
- Ekenyazıcı, E., Tulum, H. (2018), Mimari belleğin yıkımı/inşası üzerine: Bağdat Caddesi Küçükağa sokak örneği [Elektronik versiyon], B.C. Arabacıoğlu & P. Arabacıoğlu (Ed.), *Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, s. 1-10.
- Ekin Çalak, I. (2012), Kentsel ve kolektif belleğin sürekliliği bağlamında kamusal mekanlar: ULAP Platz örneği, Almanya [Elektronik versiyon], *tasarım + kuram*, 8 (13), s. 34-47.
- Ekşioğlu, U. D. (2017). 2000 yılından günümüze kadar illüstrasyonun genişleyen uygulama alanlarının ve yeni illüstrasyon tekniklerinin incelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Eraydın, Z. (2016), Kentsel markalaşma stratejilerinin kent belleği ve kent imgesi üzerine etkileri: Ankara örneği. *idealkent*, 20 (7), s.830-855.
- Erdem, N. (1995). Kentsel donatı elemanları [Elektronik versiyon]. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 45 (1-2), s. 127-133.
- Ergeç, O. (2011). Adana Halkevi. *Güney mimarlık (Ed: H. Bülend Tuna)*, 1, s. 45-50.
- Ganiç, K. (2016). Kentsel yapılar üzerinden bir mekansal bellek okuması: Atatürk Kültür Merkezi (AKM). Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gedik, M. B. (2017). Grafik tasarımda illüstrasyonun afiş tasarımı üzerinden incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Güler, T. (2009). Bilgilendirme tasarımının uygulama alanları. *Grafik Tasarım*, 28, s. 48-53.
- Gündoğdu, H.M., Kuru, A., Korhan Özkök, M. (2016). Kırklareli kent algısı üzerine deneysel bir çalışma. *İdealkent*, 18 (7), s. 48-79.
- Gürsürer, Ö. (2019). *Bir müşterek olarak kent imgesi: İstanbul Bağdat Caddesi örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hale, P. Macdonald, S. (2014). The Sydney Opera House: An Evolving Icon [Elektronik versiyon]. *Journal of Architectural Conservation*, 11(2), s. 7-22.
Retrieved 23.06.2020 from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13556207.2005.10784942>.
- Halbwachs, M. (2018), *Kolektif bellek* (Çev: Zuhale Karagöz), İstanbul: Pinhan.
- Hospers, J.G. (2009). Lynch, Urry and city marketing: Taking advantage of the city as a built and graphic image. *Place Branding and Public Diplomacy* 5 (3).
Retrieved February 17, 2020, from https://www.researchgate.net/publication/254880230_Lynch_Urry_and_City_Marketing_Taking_Advantage_of_the_City_as_a_Built_and_Graphic_Image.
- Işıldak, S. (2008), Yaratmada ilk adım: imge ve imgelem, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2 (1), s. 64-69.

- http://www.nef.balikesir.edu.tr/~dergi/makaleler/yayinda/4/EFMED_FZE115.pdf Erişim tarihi: (Erişim tarihi: 03.12.2019)
- İlisulu, T. İ. (2019). Güncel tasarım yaklaşımlarına genel bir bakış. Atatürk Üniversitesi *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 43, 20-36. doi: <https://doi.org/10.35247/ataunigsed.536788>
- İnceoğlu, D. (2007, Haziran 15). *İstanbul'un kırmızı tabelaları*. <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/istanbul-un-kirmizi-tabelalari-6718942> (Erişim: 24.03.2020).
- Karakuzulu, Z. (2015). *Sürdürülebilir kentler ve kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa örneği*. http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/sem6_43.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2019).
- Kahvecioğlu, H.L. (1998), *Mimarlıkta imaj: mekansal imajın oluşumu ve yapısı üzerine bir model*. Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kara, M. (2018). Burdur kent merkezinin kentsel grafik tasarımıdaki eksiklikleri ve çözüm önerileri. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı* 5 (59), s. 41-46.
- Karadeniz Akman, P. (2010), *Resim sanatında bir ifade unsuru olarak kent imgesi*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi [Elektronik versiyon]. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7 (14), s. 373-392.
- Keskin, N. (2014), Kentlerde yeni bellek mekanları: kent müzeleri [Elektronik versiyon], *folklor/edebiyat*, 20 (79), s. 25-39.
- Kılınçaslan, T. (Ed.). (2012). *Kentsel ulaşım*. İstanbul: Nnova.
- Koç, A. (2017), Cengiz Dağcı'nın "Onlar da İnsandı" romanında kollektif bellek ve folklor ilişkisi, N. Anay & D. Depe (Ed.), *Uluslararası Cengiz Dağcı Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (s. 247-258), Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

- Koyun, T. (2015). *Toplu taşıma alanında çevre grafiklerinin incelenmesi lizbon istanbul karşılaştırması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koyuncu Okca, A. (2019). Yerel yönetimlerin kent belleğine katkısı: Ödemiş belediyesi yıldız kent arşivi ve müzesi. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi* 12 (24), s. 405-424.
- Liu, Y. (2019). On computer digital illustration design. *Journal of Physics: Conference Series* 1302 (022063).
- Lynch, K. (2016). *Kent imgesi* (Çev: İrem Başaran) (8. Basım), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mutlu, E., Tanrıverdi Kaya, A. (2020). Bellek mekânlarının hatırlama ve unutulma döngüleri çerçevesince belirlenmesi için bir metodolojik öneri: Düzce örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 8, s. 891-914.
- Nora, P. (2006), *Hafıza mekanları* (Çev: Mehmet Emin Özcan), Ankara: Dost.
- Norberg-Schulz, C., (1980). *Genius loci: towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli.
- Ocak, İ., Manisalı, E. (2006). Kentsel raylı taşıma üzerine bir inceleme (İstanbul Örneği) [Elektronik versiyon]. *SAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 10 (2), s. 51-59.
- Oduncu, S. (2016). İllüstrasyon ve fotoğraf kullanımının şehirlerin tanıtımı üzerinden karşılaştırılması (Eskişehir örneğinde üniversite öğrencilerinin görüşlerinin değerlendirilmesi). Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Osóch, B & Czaplińska, A. (2019, November 2). City image based on mental maps - the case study of Szczecin (Poland). *Miscallanea Geographica*, 29 (2). Retrieved February 04, 2020, from https://www.researchgate.net/publication/333473330_City_image_based_on_mental_maps_-_the_case_study_of_Szczecin_Poland.
- Öymen Özak, N. (2008), *Bellek ve mimarlık ilişkisi: kalıcı bellekte mekansal öğeler* (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Öymen Özak, N. & Pulat Gökmen, G. (2009), Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi [Elektronik versiyon], *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 8(2), s. 145-155.
- Perouse, F. (2008), Kentsel bellek ve kent müzeleri: İstanbul şehri gözlem merkezi deneyimi, O. Silier (Ed.), *Kentler ve kent müzeleri içinde* (s. 105-109), Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi.
- Ramazanoğlu, G. (2009). Adana'da Roma dönemi köprüsü: Taşköprü. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), s. 305-322.
- Rıza, M., Doratlı, N., Faslı, M. (2012). City branding and identity. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 35. Retrieved February 04, 2020, from https://www.researchgate.net/publication/257715438_City_Branding_and_Entity.
- Saban, D., Karaman, F., Erman, O., Durukan, İ. (2006). Adana mimarlık rehberi 1900- 2005. Adana: TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi.
- Sağlık, E., Kelkit, A. (2019). Kentsel kimlik bileşenlerinin kent kullanıcıları tarafından belirlenmesi: örnek kent Çanakkale [Elektronik versiyon]. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 5 (1), s. 63-79.
- Selçuk, S. (2018). Tarihsel illüstrasyonların arkeolojik müzeler üzerinden incelenmesi ve Hasankeyf Müzesi üzerine proje çalışması. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sertkaya, İ., Çolak, A (2011). Kent meydanları: Adana 5 Ocak Kent Meydanı üzerine bir irdeleme [Elektronik versiyon]. *Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 26 (3), s. 97-106. <http://fbe.cu.edu.tr/tr/makaleler/MAKALE-2011-26-3.pdf> (Erişim: 19.10.2020)
- Sklair, L (2006). Iconic architecture in globalizing cities [Electronic version]. *International Critical Thought*, 2 (3), s. 349-361. Retrieved 13.10.2020 from <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13604810600594613>.
- Sönmezalp, H. S (2007). *Şehir ve mimarlık imgelerinin resimsel yorumu*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Sanat Eseri Raporu. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şahin, G. (2018), *1950 sonrası şehir rehberlerinde İzmir kent imgesi*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şenel Fidangenç, A.N. (2016). Yereli korumak ve Türkiye'de kent müzeleri [Elektronik versiyon]. *idealkent* 19 (7), s. 936-965.
- Tanrıverdi, M. (2011). *Açık hava reklamlarında mecraların merak uyandırıcı biçimde kullanımı*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tanburoğlu, N. (2017). *Adana'da yapı toplulukları ve şehrin gelişimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tefek, G.T. (2020). *Kentsel bellek bileşenleri üzerine hermeunetik okuma: Adana Atatürk Caddesi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Traverso, E. (2009), *Geçmiş kullanma kılavuzu* (Çev: Işık Ergüden), İstanbul: Versus.
- Turan, S., Yalçiner Ercoşkun, Ö. (2017), Meydanlardaki isim değişikliklerinin kent belleğine etkisi: Ankara örneği [Elektronik versiyon], *Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 2 (1), s. 55-68.
- Turgut, E. (2013). *Grafik dil ve anlatım biçimleri*. Ankara: Anı.
- Türnüklü, D. A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 24 (24), 543-559. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10372/126941>
- Uyan Dur, B.İ. (2011). *Bilgilendirme tasarımında öğeler ilkeler ve uygulama sorunları "bilgilendirme tasarımı uygulaması"*. Yayınlanmış Sanatta Yeterlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, T.S. (2017), Kent kimliğinin oluşumunda kentsel bellek ve kentsel mekan ilişkisi: Mersin örneği [Elektronik versiyon], *Planlama*, 27 (1), s.75 - 93.
- Üsterman, Ü. (2009). *Açık hava reklamcılığına imgesel yaklaşım: tasarım-etki düzeyleri incelemesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Wigan, M. (2012). *Görsel illüstrasyon sözlüğü* (Çev: Mehmet Emin Uslu). İstanbul: Literatür.
- Yayinoğlu, P. E., Susar, A. F. (2008). *Kent, görsel kimlik ve iletişim*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Yılmaz, Ö. (2019). *Kent belleği olgusunun Konya kenti örneğinde incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Konya Teknik Üniversitesi.
- Yurtseven, D. (2015). Gelişen teknoloji ile birlikte dijital illüstrasyonun günümüz grafik tasarımına etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zeegen, L., Crush (2005). *The fundamentals of illustration*. Lausanne: AVA Publishing.
- Zeegen, L (2009). *What is illustration?* Hove: RotoVision.

İnternet Kaynakçası

- http-1: www.thibaudherem.com (Erişim tarihi: 10.10.2020)
- http-2: fractalistanbul.com (Erişim tarihi: 30.06.2022)
- http-3: <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/adanalilar-85-yillik-havalimanin-kapatilmasini-istemiyor-7179870/> (Erişim tarihi: 10.09.2022)
- http-4: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=388&RecID=3321> (Erişim tarihi: 10.09.2022)
- http-5: <https://yandex.com.tr/harita/11501/adana/?ll=35.319448%2C37.002940&z=12> (Erişim tarihi: 15.04.2021)
- http-6: <https://goo.gl/maps/tRD8TfuV82aS6cqP8> (Erişim tarihi: 15.04.2021)
- http-7: <https://goo.gl/maps/MinoJV7Gz5duNLs76> (Erişim tarihi: 02.11.2021)
- http-8: <https://www.google.com.tr/maps/@36.9965966,35.2604299,18z?hl=tr> (Erişim tarihi: 02.11.2021)
- http-9: <https://goo.gl/maps/9JqHkjGaT68PtoMf8> (Erişim tarihi: 01.02.2022)
- http-10: <https://goo.gl/maps/nNMfAsoKqqg26dX18> (Erişim tarihi: 02.04.2022)
- http-11: <https://goo.gl/maps/pYefkHkxeVLgW1eRA> (Erişim tarihi: 15.04.2022)
- http-12: <https://goo.gl/maps/5Yag8gnbVTqp6bjv8> (Erişim tarihi: 10.09.2022)

http-13: <https://goo.gl/maps/DrPYAN9ScuT9JeVCA> (Erişim tarihi: 01.11.2022)

